

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Diplomová práce

**Čtenářské deníky pro 9. třídu
k tématu druhé světové války
v současné české literatuře**

Vypracovala: Mgr. et Bc. Lucie Dušková

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pokorný, Ph.D.

České Budějovice 2018

Anotace

Diplomová práce se zabývá vytvořením pracovních listů a konceptů čtenářských deníků pro žáky deváté třídy základní školy. Pracovní listy i koncepty jsou shodně orientované na téma druhé světové války v současné české literatuře. Konkrétně jsou založeny na dílech *Jozova Hanule*, *Peníze od Hitlera* a *Zvuk slunečních hodin*. Vytvořené přípravy na vyučování cílí na potřeby pedagogů, kterým se nedostává čtenářský materiál ze současné české literatury v soudobých čítankách pro základní školy.

Abstract

The subject of this Diploma thesis is the creating worksheets and concepts of reading diaries for 9th grade pupils of elementary school. Worksheets and concepts are identically oriented to the theme of World War II in current Czech literature. They are concretely based on books called *Jozova Hanule*, *Peníze od Hitlera* a *Zvuk slunečních hodin*. Created preparations for teaching aim to needs of teachers, who miss texts from current Czech literature in contemporary reading-books for primary schools.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma *Čtenářské deníky pro 9. třídu k tématu druhé světové války v současné české literatuře* vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Milana Pokorného, Ph.D., pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 21. 4. 2018

Podpis:

Děkuji PhDr. Milanu Pokornému, Ph.D., za spolupráci při psaní této diplomové práce a obohacení jeho cennými zkušenostmi. Rovněž děkuji za bohatou inspiraci a rady z mnohaleté učitelské praxe Mgr. Haně Pexové, vyučující českého jazyka na Základní škole Máj I v Českých Budějovicích.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Teoretická část.....	8
2.1	LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule.....	8
2.1.1	Autorka.....	8
2.1.2	Analýza.....	9
2.1.3	Postavy.....	12
2.2	DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera.....	13
2.2.1	Autorka.....	13
2.2.2	Analýza.....	15
2.2.3	Postavy.....	20
2.3	ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin.....	21
2.3.1	Autorka.....	21
2.3.2	Analýza.....	22
2.3.3	Postavy.....	26
3	Metodologická část.....	28
3.1	LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule.....	32
3.1.1	Pracovní list.....	32
3.1.2	Koncept čtenářského deníku.....	33
3.2	DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera.....	33
3.2.1	Pracovní list.....	33
3.2.2	Koncept čtenářského deníku.....	34
3.3	ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin.....	35
3.3.1	Pracovní list.....	35
3.3.2	Koncept čtenářského deníku.....	36
4	Praktická část.....	37
4.1	LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule.....	37
4.1.1	Pracovní list.....	37
4.1.2	Koncept čtenářského deníku.....	42
4.2	DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera.....	45
4.2.1	Pracovní list.....	45
4.2.2	Koncept čtenářského deníku.....	50
4.3	ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin.....	53
4.3.1	Pracovní list.....	53
4.3.2	Koncept čtenářského deníku.....	60
5	Závěr.....	64
6	Zdroje.....	68
7	Seznam úryvků.....	71
8	Seznam obrázků a tabulek.....	72
9	Seznam příloh.....	73

1 Úvod

Dle názvu *Čtenářské deníky pro 9. třídu k tématu druhé světové války v současné české literatuře* můžeme tuto diplomovou práci zařadit na rozhraní oboru literatury a didaktiky literatury. Jelikož učebnice literární výchovy používané v roce 2018 na základních školách v České republice nereflektují současnou českou literaturu natolik, aby ji bylo možné žákům pravidelně předkládat a nechat je poznávat texty soudobých autorů, rozhodli jsme se v naší diplomové práci zaměřit na pomoc učitelům s přípravou hodin literární výchovy, v nichž budou žáci s díly současných českých autorů (v našem případě autorek) pracovat.

Cílem práce bylo vytvořit pracovní listy s úryvky z děl pro výuku literatury, které budou motivovat žáky k přečtení celých knih. K dílům jsou dále zpracované koncepty čtenářských deníků. Pracovní listy i koncepty byly ověřeny během výuky na třech základních školách. Pro snazší přípravu na vyučovací hodinu přikládáme k pracovním listům také listy s řešením pro učitele.

Téma druhé světové války se v literatuře objevuje nejen po roce 1945, ale zůstalo živé i po celý zbytek 20. století. U žáků základních škol se jedná o téma velmi oblíbené, z tohoto důvodu bylo nasnadě zabývat se v diplomové práci právě jím. Jako primární zdroje k vytvoření materiálů pro výuku jsme si vybrali knihy tří českých autorek – *Jozovu Hanuli* Květy Legátové, *Peníze od Hitlera* Radky Denemarkové a *Zvuk slunečních hodin* Hany Andronikovy. Jelikož každé z děl pojímá téma druhé světové války rozdílným způsobem, žákům budou předkládány neopakující se motivy. Odlišná je též míra požadovaných vstupních znalostí u tří zpracovaných pracovních listů.

Diplomová práce se dělí na tři části – teoretickou, metodologickou a praktickou. V každé z těchto částí lze nalézt tři podkapitoly označené příjmením a jménem autorky spolu s názvem díla.

Práci uvádíme teoretickou částí, která se zabývá analýzou předkládaných literárních děl. Předmětem analýzy jsou poznatky o autorce, celková koncepce díla spolu s podrobným popisem děje a charakteristikou postav. Každá z analýz se opírá o citace z vybraných literárních děl, které mají za úkol učiteli objasnit styl díla i

dokreslit atmosféru popisovaných situací a dějových zvrátů. Naším záměrem bylo připravit rozbor natolik podrobný, aby si učitel, který se rozhodne pro výuku naše materiály využít, vystačil s námi předkládanými informacemi a knihu nemusel číst.

V druhé – metodologické části práce nejdříve rozvíjíme naši představu o cíli práce, konkretizujeme důvody výběru tří předkládaných knih a srovnáváme je dle obtížnosti a určení pro méně zkušené či pokročilé čtenáře. Popisujeme zde i testování jednotlivých verzí pracovních listů a práci s žáky devátých ročníků z tří vybraných základních škol. Jednotlivé podkapitoly věnované postupně dílům *Jozova Hanule*, *Peníze od Hitlera* a *Zvuk slunečních hodin* konkretizují způsoby práce s vyrobeným didaktickým materiálem.

Diplomovou práci uzavírá část praktická, v níž představujeme pracovní listy a koncepty literárních deníků k třem výše zmíněným literárním dílům současné české literatury. V případě pracovních listů vždy nejprve ukazujeme vybraný úsek díla, po něm následují otázky pro žáky na vyhledávání informací, pochopení textu i znalosti kontextu. Ke každé otázce jsme vypracovali rámec vyhovujících odpovědí, který zahrnuje i konkrétní reakce žáků, jež jsme získali při ověřování pracovních listů ve výuce. Součástí je příležitostně i doporučení dalších materiálů do výuky.

Koncepty čtenářských deníků jsme vytvořili s cílem trénovat u žáků práci s informacemi – pomocí konceptů se učí informace vyhledávat, následně třídit, reprodukovat a interpretovat. Jelikož na různých webových stránkách mohou dnes žáci najít spoustu nežádoucí inspirace pro psaní svých čtenářských deníků, snažíme se je návodnými otázkami k dílům přivést k vlastnímu přemýšlení o přečteném a konstruktivnímu vyhledávání informací v knize.

Práci uzavírá soubor příloh tvořený třemi pracovními listy spolu s řešením pro učitele a třemi koncepty čtenářských deníků k dílům s návrhy vzorových odpovědí.

V textu se vyskytují citace a odkazy podle harvardského systému, k práci je připojen seznam použité literatury.

2 Teoretická část

2.1 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule

Při analýze díla vycházíme z následujícího vydání – LEGÁTOVÁ, Květa. *Jozova Hanule*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-512-X.

2.1.1 Autorka

Věra Hofmanová publikující pod pseudonymem Květa Legátová nebo Věra Podhorná se narodila v roce 1919 na moravském venkově do učitelské rodiny. Po maturitě na gymnáziu se rozhodla studovat bohemistiku a germanistiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. V době protektorátu, po uzavření univerzity, pracovala jako písáčka na finančním úřadě. Až poté získala místo jako učitelka německého jazyka na konzervatoři; v době studií dále učila na škole v Uherském Hradišti a v Kopanicích. Když se uzavřela i konzervatoř, začala nuceně vykonávat povolání v zbrojní továrně. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity absolvovala až rok po válce, v roce 1946. Ke vzdělání humanitnímu v letech 1953 až 1958 přidala i studium přírodních věd, a to matematiky a fyziky na Vyšší pedagogické škole v Brně. V Brně zůstala Legátová až do své smrti, naplno se zde věnovala učením. Ačkoliv byla jako politicky nespolehlivá za svůj život často překládána z jedné školy (malotřídky) na druhou, povolání učitelky vykonávala přes čtyřicet let. (Příbáňová, 2010, [cit. 2018-04-01])

Pseudonym Květa Legátová pochází z dob studií na střední škole. „Většinou jsem to podepisovala jmény svých kamarádek. Taky Květa Legátová je moje dobrá kamarádka. Napsala jsem pod jejím jménem rozhlasovou hru, a když se to ujalo, tak už jsem u toho jména zůstala,“ uvedla Věra Hofmanová v roce 2009 pro Českou televizi ([cit. 2018-04-01]).

Ačkoliv cyklus povídek *Želary* je někdy mylně považován za prvotinu Květy Legátové, literární debut Věry Hofmanové byl vydán již v roce 1957 pod názvem *Postavičky* – jednalo se o soubor črt a za jeho autorku je označována Věra Podhorná. Pod pseudonymem Podhorná dále vydala dívčí román *Korda Dabrová* (1961). Beletrii stejná autorka znovu publikovala až ve svých osmdesáti letech. V té době vyšel její cyklus povídek *Želary* (2001) následovaný novelou *Jozova Hanule* (2002), obě díla

signovala jménem Květa Legátová. Pod tímto pseudonymem psala až do smrti – *Román v dopisech* (2002), detektivní povídky *Nic není tak prosté* (2006) a apokryfické příběhy *Mušle a jiné odposlechy*. V souborech vycházely i její rozhlasové hry z mladších let – *Pro každého nebe* (2003), *Posedlá a jiné hry* (2004) a *Mimo tento čas* (2008). (Pribáňová, 2010, [cit. 2018-04-01])

Za cyklus osmi povídek *Želary* navzájem propojených postavami získala Legátová v roce 2002 Státní cenu za literaturu. Pod stejným názvem byl natočen i film, jež podle scénáře Petra Jarchovského režíroval Ondřej Trojan. Film *Želary* však kopíruje děj novely Jozova Hanule – hlavní postavu v něm ztvárnila Anna Geislerová.

2.1.2 Analýza

Novela Květy Legátové *Jozova Hanule* počíná svůj děj na začátku druhé světové války. V kontrastu je zde představováno prostředí druhého největšího města v protektorátu – Brna – a Želary, zapomenuté vsi ve slovenském pohraničí. Příběh je rozdělen do dvaceti sedmi kapitol, které jsou označeny pouze čísly. Celý děj čtenář vnímá z pohledu hlavní hrdinky Elišky, později Hanule, která vypráví v ich-formě.

Mladá doktorka Eliška byla členkou českého odboje, předávala tajné dopisy. Při jednom z doručování ji málem zatkl německý důstojník. Ze svízelné situace jí pomohl starší pár, který měl být ve stejném domě jako adresáti dopisu. Svou roli v odboji pojímala hrdinka trochu nerozvážně: „Nikdy jsem neměla obavu z nějakého neštěstí. Připadalo mi to jako dětská hra. Červené papíry na zdech s tím nesouvisely. Naopak. Čím déle jsem plnila úkoly, aniž jsem věděla jaké, tím hlubší bylo mé přesvědčení, že hraji kartou, která vždycky vyjde.“ (Legátová, 2002, str. 9) Možná tomu tak bylo proto, že svou funkci plnila jako milenka jednoho ze starších doktorů, Richarda, s nímž se seznámila ještě jako studentka.

Doktor Richard s Eliškou v nemocnici zachránili muže z beznadějného stavu – Josefa Jandu (Jozu), který byl přivezen polámán, rozedrán a téměř bez krve. Pro Elišku se stal Joza prvním velkým případem. „Piplám se s ním už třetí měsíc. Dala jsem mu do pořádku kosti, sešila ho, na vlastní pěst jsem mu opravila nos, darovala jsem mu krev.“ (Legátová, 2002, str. 10) Eliška si v nemocnici oblíbila Jozovo vypravování o horské vsi Želary, z níž Joza pocházel. Ačkoliv pro ostatní nemocniční personál byl Joza spíše směšný, Eliška mu maximálně věnovala svůj čas. To vedlo Eliščina

spolužáka z fakulty a nejlepšího kamaráda, Slávka, k dedukci: „Ten chumaj tě miluje!“ (Legátová, 2002, str. 12)

Slávek se následně stal původcem myšlenky přestěhovat Elišku kvůli nebezpečí v odboji k Jozovi do hor. „Tady máš prachy a potravinové lístky, kenkartu a jiné papíry, taky životopis, který se naučíš nazpaměť a zničíš. Tohle je jízdni řád.“ (Legátová, 2002, str. 14) Starat o Elišku by se měl spíše Richard, kvůli němuž se v odboji angažovala, ten však mezitím i se svou rodinou emigroval. Z tohoto důvodu nový život v protektorátu Elišce zařídil Slávek – nechal jí vystavit kenkartu na jméno Hana Nováková a naplánoval jí sňatek s Jozou v Želarech.

Čas před svatbou trávil Hana v Šádově Huti, v místním penzionu. Až den před očekávaným sňatkem se Joza s Hanou nastěhovali v Želarech do domku po starém Mánkovi, který Joza pro tento účel připravil. Svatba se odehrávala podle místních tradic, Hana si proto chvílemi spíš než jako nevěsta připadala jako žasnoucí divák. Podle vyprávění lidí v hostinci v Šádově Huti mínila, že její muž Joza musí být velmi jednoduchý a hloupý, navíc i výbušný, mnoho mužů se jeho síly bálo. Již první noc v něm však Hana objevila neskutečnou plachost a obrovský cit.

Postavení muže a ženy v Želarech nebylo rovné, ženy byly v područí mužů – živitelů. „Hned první den mi tu bylo dáno na vědomí, že jsem žena.“ (Legátová, 2002, str. 43) Joza však Haně žádné příkazy nedával. Choval se k ní velmi pozorně, bez poznámek a s chutí stoloval u jídla, které Hana velmi rozpačitě vařila. K uspokojivým pracovním výkonům přivedla Hanu až Žeňa, želarská hospodyně, která ji naučila vařit, šít, háčkovat, plést, drhat, vázat košťata, pracovat s hrncířským kruhem, pečovat o zahradu. Jozovu povahu si Hanule, jak jí začal Joza říkat, kompletně ověřila poté, co rozbila petrolejku. Zatímco očekávala násilí, Joza ji hladil po vlasech, tiskl k ní tvář, konejšil ji a otíral jí slzy.

Hanule se na procházce pro maliní ztratila v lese, za silné bouřky ji tam omdlelou našel Joza s Vratislavem Lipkou, obyvatelem Želar. Z následků nepříjemného zážitku Hanuli léčila nekompromisní Lucka Vojničková, želarská baba kořenářka. „Zacházela se mnou bez osobní účasti, s jistotou, jež nepřipouští diskusi, rozhodovala o mně, jako by k tomu byla povolána vyšší mocí, pronášela definitivní soudy a její nejhorší vlastností bylo, že se nemýlila.“ (Legátová, 2002, str. 65) Ačkoliv léčba

kořenářky byla v mnohých případech mnohem účinnější než zdravotní péče, kterou Hanule, původně lékařka, znala z nemocnice, musela se žlučníkovým záchvatem přesto do nemocnice. Při návratu Hanuli uvítalo lahůdkami a dary půl vesnice.

Hanule si pomalu začala zvykat na život v Želarech. S Jozou okusila místní tančovačku, pravidelně spolu navštěvovali divadlo, jezdili na výlet s dětmi do města, chodili do kostela... Jozovo zdraví po roztržce na pile Hanule podruhé zachránila, když mu sešila krvavou ránu na ruce. Po tomto incidentu Lucka Vojničková pochopila, že lékařské dovednosti nejsou u Hany náhodné, a začala ji s sebou brát k porodům jako asistentku. Hanule si kompletně zamilovala nejen nový styl života, ale i svého muže Jozu. Z každého srovnání odcházel starý život ve městě i její bývalý milenec Richard jako poražený.

Na sklonku roku 1945 se krajem Želár, kde se do té doby odvíjelo vše pomalu, v souladu s přírodou a často i s jejími krutými zákony, začaly šířit zvěsti o válce. Vesnicí se nejprve mihla skupina mužů z československé brigády. „Za pochodu jim ženy nosily uzlíčky jídla a čtory s pitím. Objímaly je, líbaly. Vyslechly nezřetelná varování. Utonula ve všeobecné extázi. Ani na vteřinu si nepřipouštěly, že to, co se blíží, je válka.“ (Legátová, 2002, str. 104) Do vsi nakonec dorazili i Rusové – ti násilňovali ženy a zabíjeli muže. Co Rusové nečekali, to byl odpor želarských mužů. „Dosud žádná ves se nebránila. Ke dvaceti jich bylo postříleno přímo u hasnoucích ohňů, kde bezstarostně polehávali, poklimbávali, kde neustále kolovaly láhve. Vinen, nevinen, vsjo rovno. Než se vzpamatovali, leželi v krvi.“ (Legátová, 2002, str. 106) Šádova Huť, do které se Hanule s Jozou často vraceli, celá shořela. Joza po boku želarských mužů pokračoval v boji, Hanule ošetřovala s Luckou raněné v provizorním lazaretu. Mír do krajiny přinesl až slovenský velitel, který s ruským důstojníkem vyhlásil klid zbraní. Jen krátkou chvíli poté přinesli do lazaretu Jozu. „Když se konečně přiznal, že je raněn – bylo pozdě. Sedla jsem si k němu a položila si jeho hlavu na kolena. Díval se na mě a namáhal se něco mi říci. Věděla jsem přesně co. | V bezčasí posledního setkání jsem si uvědomila ojedinelost našeho svazku. Uvědomila jsem si též, že jsem zde v těchto horách, v krajině divů, prožila svůj osobní zázrak.“ (Legátová, 2002, str. 108)

Hanule se po válce vrátila do nemocnice, kde ji přijali s rozpaky, protože se do starého prostředí snažila vtěsnat dovednosti kořenářky Lucky. V nemocnici se se-

tkala s Richardem, svým bývalým milencem, toho času podruhé ženatým. Jelikož manželství s cizinkou se Richardovi po návratu do Československa velice rychle rozpadlo, bývalo by stačilo málo a Hanule se mohla stát jeho třetí ženou. „Měla bych pozorného, vzdělaného a dnes snad i věrného manžela. Dobře jsme se znali a věděla jsem, že bych u něho našla oporu i porozumění. | Pro jedno by však porozumění neměl. | Kdyby pochopil – a pochopil by brzo –, že v jeho náručí vzlykám po Jozovi.“ (Legátová, 2002, str. 110)

2.1.3 Postavy

Eliška / Hana (Hanule) Jandová

Na začátku příběhu se setkáváme s hlavní hrdinkou příběhu – mladou začínající nemocniční lékařkou Eliškou. Ta má poměr se starším ženatým mužem, kvůli kterému se zapojuje do odboje. Poté, co je prozrazena, přijímá novou identitu i jméno Hana a z velkoměsta se s pacientem Josefem Jandou (Jozou), kterého v nemocnici ošetřovala, přestěhuje do zapadlé pohraniční vesnice v horách, Želarech. Frustraci z nového života si nejdříve vybíjí na Jozovi, posléze v něm ale objevuje svou záchranu a životní lásku. V Želarech, jež se pro ni postupně stanou domovem, Hanule zmoudří a začne oceňovat nové hodnoty. Do nového života po válce, kdy je Joza mrtvý, vstupuje pozměněná, navždy věrná Jozovi. Hanule v průběhu vyprávění několikrát oslovuje svou babičku: „Svůj život prožiju s Jozou. Kdybych se s ním byla nepotkala, babičko, nikdy bych nepochopila tajemství starých manželů, kteří spolu prošli životem a bok po boku přijímají na konci cesty společný hrob.“ (Legátová, 2002, str. 79)

Josef (Joza) Janda

„Joza byl nejprostším způsobem něžný. Něžný svou podstatou. Později jsem tento rys jeho osobnosti označila jako ‚pečeť matky‘. Ještě později jsem ho nazvala syndromem neublížit.“ (Legátová, 2002, str. 53) V příběhu je Joza nejprve popisován jako hloupý dobrák s vypracovanou fyzickou silou – té se Hanule dlouho obává, jelikož o mužích v Želarech je známo, že se k ženám chovají jako tyrani. Joza ale žije jinak – Hanuli miluje, je na ni hodný, stará se o ni. Zároveň se projevuje jako statečný a spravedlivý, ve všech oblastech pracovitý.

Lucka Vojničková

V příběhu je důležitá i postava babky kořenářky Lucky Vojničkové. „Čítala přes sedmdesát, ale stoupala do strání jako mladice a jasný pohled, vždy trochu výsměšný (tak mi aspoň připadal), nesvědčil o žádném příznaku stáří. Alkohol pila jako chlap. Každý jiný by měl v jejím věku propitá játra.“ (Legátová, 2002, str. 65) Za panáka slivovice léčí bylinami neduhy všech obyvatel, aniž by žádala finanční odměnu. Práce léčitelky je jejím posláním, s pacienty se nijak nemazlí. Obyvatele Želar nenechává lhostejnými – lze ji pouze nenávidět, nebo milovat.

Žeňa

Typickou želarskou obyvatelkou je Žeňa, která Hanuli naučí mnoho domácích prací. Nikoho si nepouští k tělu ani příliš nedává najevo své názory. Jozovi a Hanuli pomáhá se zařízením domku.

Richard

Postava sukničkáře Richarda se v novele objevuje pouze v kontrastu s Hanuliným novým mužem Jozou. Oproti Jozovi je Richard sobec a pokrytec.

2.2 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera

Při analýze díla vycházíme z následujícího vydání – DENEMARKOVÁ, Radka: *Peníze od Hitlera*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2.

2.2.1 Autorka

Autorka knihy *Peníze od Hitlera* – Radka Denemarková (*14. 3. 1968) je profesí spisovatelka, literární historička, překladatelka, scénáristka, dramaturgyně a také matka dvou dětí, syna Jana (*1995) a dcery Ester (*2000). Jako studentka gymnázia v Kolíně si pro své další životní cesty vybrala studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v oborech germanistika a bohemistika. Na stejné univerzitě v roce 1997 získala i doktorský titul za dizertační práci s názvem *Sémiotická problematika dramatizací. Intersémiotický překlad na příkladech českých dramatizací 20. století. Problém intertextuality*. Denemarková se rozhodla dále pracovně setrvat v Praze v akademickém prostředí – jejími zaměstnavateli postupně byly Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, kde působila na katedře německého jazyka, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, kde byla jejím působištěm katedra české literatury, a v neposlední řadě Ústav pro českou literaturu Akademie

věd České republiky, na němž bylo její badatelskou oblastí oddělení literatury 20. století (intertextualita, vazby literatury, filmu a divadla ve 20. století, podílela se též na tvorbě Slovníku spisovatelů po roce 1945 i Dějinách české literatury po roce 1945). Paralelně s prací na ústavu Denemarková pracovala pro Divadlo Na Zábradlí jako lektorka a dramaturgyně. Od roku 2004 se věnuje vlastní spisovatelské dráze, již se jí podařilo získat tvůrčí spisovatelské stipendium ve Wiesbadenu, Berlínu, Grazu a Usedomu. Neminula ji ani dráha externí lektorky tvůrčího psaní pro Literární akademii Josefa Škvoreckého, dílnám tvůrčího psaní se věnuje i nadále v rámci festivalu OUT OF HOME, jehož návštěvníky jsou nejčastěji děti z dětských domovů. (Denemarková, 2018, [cit. 2018-03-23])

Bohatost autorčiny literární tvorby je zřejmá nejen z počtu monografií vydaných od roku 2005, ale především z tvorby povídkové, překladatelské, dramaturgické, scenáristické i publicistické. K zásadním literárním počínům řadí Slovník české literatury po roce 1945 (2012, [cit. 2018-03-23])u Denemarkové beletristická díla *A já pořád kdo to tluče* (2005); *Peníze od Hitlera* (2006); *Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla* (beletrizovaný životopis, 2008); *Kobold. Přebytky něhy a Kobold. Přebytky lidí* (dvoudílné, 2011) a *Spací vady* (2012). V roce 2014 navíc autorka vydala román *Příspěvek k dějinám radosti* a literární předlohu ke stejnojmennému celovečernímu filmu *My 2*. (Malá, 2018, [cit. 2018-03-23])

Radka Denemarková je značně oceňovanou autorkou v České republice i v zahraničí. Její díla se překládají do mnoha jazyků v Evropě (angličtina, bulharština, italština, maďarština, makedonština, němčina, polština, slovinština, španělština, švédština), vydavatelská práva byla mimo jiné prodána i do Albánie, Srbska a Číny. Autorku bychom také mohli označit jako sběratelku literárních cen, pyšní se totiž oceněními Magnesia Litera za nejlepší prózu roku 2007 za román *Peníze od Hitlera*, Magnesia Litera za nejlepší knihu v kategorii publicistiky roku 2009 za dokumentární román *Smrti, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla*, Usedomská literární cena roku 2011 za román *Peníze od Hitlera*, Magnesia Litera za nejlepší překlad roku 2011 knihy *Atemschkaukel* autorky Herty Müller (v českém překladu jako *Rozhoupaný dech*) – za tento překlad získala rovněž výroční cenu nakladatelství Mladá fronta. Jejím dalším, tentokrát německým oceněním byla v roce 2012 Georg-Dehi-Buchpreis opět za *Peníze od Hitlera*. V roce 2016 převzala cenu nakladatelství

Wald Press Award, které tímto literárním oceněním vyjadřuje autorům úctu za humanistické myšlení a podporu slabších. Autorka byla historicky nominována také na Cenu Alfréda Radoka, Cenu Josefa Škvoreckého, polské ocenění Angelus, cenu Česká kniha 2012, cenu Nejkrásnější kniha 2012 a cenu Česká kniha 2015. (Denemarková, 2018, [cit. 2018-03-23])

2.2.2 Analýza

Román *Peníze od Hitlera* s podtitulem *Letní mozaika* se odehrává ve dvou časových rovinách – v létě roku 1945, kdy hlavním místem příběhu je vesnice Puklice (stejnomená vesnice se v České republice nachází v okrese Jihlava na Vysočině), a v letním období roku 2005, které čtenář střídavě pozoruje v pražském a puklickém prostředí.

Kniha je rozdělena do několika hlavních kapitol. Otevírá ji Prolog, následuje Návrat první (léto 1945), Návrat druhý (léto 2005), Návrat třetí (léto 2005), Návrat čtvrtý (pozdní léto 2005), Návrat pátý (pozdní léto 2005), Návrat šestý (podzim 2005) a ukončuje ji Epilog.

Prolog

Krátký Prolog uvádí čtenáře do situace, při níž malý Denis hrající si s bábovičkami na písku v jabloňovém sadu nalezne „podivnou, proděravělou nádobu“ (Denemarková, 2006, str. 13), lebku člověka. Jeho rodiče poté v domnění, že chlapec spí, „horlivě odhrabávají zeminu kolem místa *jeho* pokladu, zorávají půdu *jeho* lebky, prohmatávají lůžko neznámé bytosti. (...) Muž a Žena vytahují pokroucené laťky a bílé tyče a zvláště tvarovaný košík. Tehdy Žena zavravorá, opře se o kmen jabloně a zvrací.“ (Denemarková, 2006, str. 16)

Návrat první (léto 1945)

V Návratu prvním se hlavní hrdinka knihy Gita Lauschmannová vrací domů z koncentračního tábora. „Už se nemusím bát, je po válce,“ myslí si, ale vzápětí dodává: „Raději se ještě bojím.“ (Denemarková, 2006, str. 19) Před dívkou se z dálky otevírá pohled na statek rodiny Lauschmannů. „Zbyl náš statek. Zdi, za kterými se schovám a obrním, za kterými se sesunu k zemi, abych se pak znovu postavila na nohy, zdi, za kterými se posilním šťastnými vzpomínkami.“ (Denemarková, 2006, str. 20) Ve chvíli, kdy dívka přichází do vsi, je překvapená, že „nikdo nevybíhá

z bílých domků, jak jsem si vysnila. Nikdo mě nevítá, neobjímá, nelituje. Nevnučuje plný talíř. Zazmatkuju ze strachu, že nikdo nepřežil..." (Denemarková, 2006, str. 21) Okamžik, kdy Gita prochází jabloňovým sadem (tím samým sadem, ve kterém v Prologu Denis nevědomky našel lidské ostatky), chápe jako chvíli, kdy je doma. „Všechno bude dobré, jsem v bezpečí, zvířátko zaleze do svého pelechu. S něžnou letmostí se dotýkám jabloňových lístků, větví, laťkové konstrukce altánu, přejdu rozlehlý, leštěnými kameny vydlážděný dvůr. Až k vyřezávaným dveřím se speciálním kováním. S ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka. A které pro ni pečlivě vyrobil mladý kovářův pomocník Ládínek Stolař.“ (Denemarková, 2006, str. 23) Hned v první chvíli hrdinku zasáhne bolestivá vzpomínka. „Na vysokém stojanu v hale visí tatínkův klobouk, ještě tam visí, nestačil si ho *tehdy* nasadit, přestože bez pokrývky hlavy z domu nevycházet. Nikdy. Nestačil si ho *tehdy* nasadit, když ho gestapo odváželo.“ (Denemarková, 2006, str. 23) Dívka si nic nepřeje více, než doma spatřit svou rodinu. Poté, co vejde do jídelny, ale zjistí, že u ní doma jsou cizí lidé – těhotná žena a muž. V emocionálním rozrušení oběma vysvětlí, že je Gita Lauschamnnová a že její rodině patří dům, ve kterém ony cizí osoby užívající jejich jídelní servis našla. Chce se jí ječet: „Tak co si tu, vy sluhové, rozvalujete upoceně zadnice na našich židlích, co si to vůbec dovolujete? (...) seberte svých pět švestek a vypadněte.“ (Denemarková, 2006, str. 26) Ze strachu uteče do kůlny, kde ji z transu probudí až udeření od neznámého muže. Gita se opět snaží v kůlně shromážděným mužům vysvětlit svou situaci, ti jí ale pouze vyčítají, že její otec byl „německej Žid“ (Denemarková, 2006, str. 32), který dal Gitinu bratrovi jméno Adolf, a to „mluví za všechno“ (Denemarková, 2006, str. 34). Výstup mužů končí vyjádřením: „Tady nejni žádný tvoje doma. Žádnej haus už nejni tvůj. Tady už není tvýho nic. Válku jste prohráli. Jménem prezidenta republiky propad celej váš majetek státu. Všechno jsme po právu zabavili.“ (Denemarková, 2006, str. 34) Gita je na statku zmlácena a doslova vhozena do stodoly, kde „bud' se z toho vylíže, nebo...“. (Denemarková, 2006, str. 38) V mizerné situaci jí pomocnou ruku podává těhotná žena, matka Denise, se kterou se setkala hned napoprvé v jídelně. Po nocích jí nosí jídlo, které ji donutí spolykat. Skupina mužů, kteří Gitě odepřeli návrat do domova, se jí rozhodne v noci zabít. K vraždě ale nedojde, jelikož Gitě se podaří za pomoci těhotné ženy uprchnout.

Úprk ovšem ještě neznamena nový začátek či vysvobození. Gita dorazí do pracovního tábora určeného pro Němce v Čechách po druhé světové válce. Zde ji má čekat transport za hranice Čech. Promlouvá se ženou, jejíž muž byl jedním členů Henleinovy strany a zároveň mužem, který udal Gitinu otce jakožto příslušníka židovské rasy. Tato žena svému muži v šíření zlověstné nálady nebránila, stejně tak nebránila nacistům – svůj osud transportu z Čech přijímá vyrovnaně. Co ovšem žena nechápe, je to, proč Gita raději nezůstala v koncentračním táboře pro židovské rodiny se svým bratrem – říká: „Špatně jste si nežili, viděla jsem film.“ (Denmarková, 2006, str. 68) Po této otázce s od ní Gita zhnuseně odtahuje. „Tahle umouněná ženská, tahle ubohá služtička věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obyváček.“ (Denmarková, 2006, str. 68) Gita se stává nanejvíc laxní, události kolem v ní nevzbuzují emoce, vše je jí lhostejné. Od jistého transportu za hranice Čech Gitu vysvobodí cizí důstojník, jenž informuje jedinou Gitinu přeživší příbuznou, pražskou tetu Ottlu – ta se Gity ujme.

Již v prvním návratu Gita vzpomíná na zážitky z koncentračního tábora, z Terezína i Osvětimi, jak její život několikrát zachránila sestra Rozálka, jak se nacisté mstili, jaký byl řád v táboře, jak probíhala selekce. Mezi řádky lze vyčíst i některé smyslové vjemy, které prostředí holokaustu připomínají – například zápach lidských těl.

Návrat druhý (léto 2005)

Návrat druhý představuje již Gitu Leischmannovou jako šestasedmdesátiletou paní, doktorku patologie. Její rodiče byli rehabilitováni – úřady stvrdily, že nebyli kolaboranti ani Němci. Byli řádnými československými občany. Gita se po šedesáti letech vrací na místo činu do Puklic, kde chce zjednat nápravu dávných hříchů – vystavět rodičům pomník a z bývalého majetku udělat muzeum zemědělství, o další nezákonně zabavený majetek nestojí. Doprovází ji právník a vnučka Barbora, začínající právnička. Protistranu zastupují muži, kteří měli málem na svědomí Gitinu smrt, spolu s nimi je i Denis. Strana Gity chce s Puklickými vyjednávat, ti však o jednání nemají zájem – nic vracet nechtějí. Připraví si dokonce argument o zpochybnění Gitiny svéprávnosti, jelikož část života strávila v psychiatrické léčebně. Po tomto výstupu chce Barbora i Gitin právník jednání opustit, Gita se však nechce vzdát ani hnout. Poté, co je muži několikrát nespravedlivě osočována, probudí se v ní bouře a vztek. „Představuju si, jak mu z úst rvu jazyk. Zaživa. Růžového lososa.

Rozprostřu si ho na chleba namazaný máslem. Na plátek chleba položím ten podlouhlý kus lososa, ten solený sled'ový filet, olejovitý jazýček naložený ve slinách, do kterého se zakousnu, ještě v mých ústech by sebou několikrát zamrskal. Ani hlásku by nevydal. Možná zaúpění.“ (Denemarková, 2006, str. 107) Myšlenky podobného ražení se od Gity čtenář dozvídá v průběhu celého čtení knihy. Mimo jiného také během prvního předsoudního jednání vyjde najevo další z Gitiných životních traumat – znásilnění spojené s vraždou jejího čtyřměsíčního syna a následná sebevražda prvního manžela. Boxerské cvičení u předsoudního jednání Gita zakončuje: „Jak je možné, že ještě žiju? Jak je možné po tom všem zůstat normální? V šíleném lidském světě? Který se nemění a nezmění. Je přece lhostejné, zda tu sedí váš otec nebo vy nebo váš syn nebo váš vnuk. Člověk zůstává stejný. Není naděje. Ani ve vás, ani ve mně, ani v našich dětech. Když všechny, jak tu stojíte a sedíte, postupně sloupnu z kůže, najdu to samé. Nelišíme se.“ (Denemarková, 2006, str. 113) V závěru celého jednání se navíc na Gitiných rukách objevují stigmata. Oproti laxnímu přemýšlení po skončení války se Gita 21. století projevuje maximálně emočně, nebojí se užití vulgarit a sama sobě musí často připomínat, že se musí tzv. udržet v latí.

Během jednání ohledně navrácení zabaveného majetku se čtenáři naskýtá pohled i na každodenní život vsi z pohledu místního obchodu. Ten je umístěn v domě Gity Lauschmannové, živnost zde provozuje Nataša, sestra Denise a dcera ženy, která Gitě v roce 1945 zachránila život.

Návrat třetí (léto 2005)

V Návratu třetím komentují návštěvnice Natašina obchodu restituční situaci: „Prej chce vopravdu všecko, baba bláznivá. No jo, taková je holt doba, každé jen hrabat pod sebe.“ (Denemarková, 2006, str. 143) Tomu naslouchá Denis. Ten je z nastalé situace otrávený, zklamal i sám sebe, když kvůli Puklickým porušil lékařské tajemství a odhalil historické diagnózy Gity. Denisova matka synovi svěří holá fakta, která se v jejich životě odehrála – od zabavení cizího majetku přes návrat Gity v roce 1945 a nakonec i návrat Gitina bratra Adina, kterého nechali s Denisovým otcem vyhladovět a následně zakopali v jabloňovém sadu. Ostatky jeho těla našel malý Denis při hraní s bábovičkami. „Pokud se našli tací, kteří upozorňovali na to, že Lasuchmannovic se ještě mohou vrátit, vždyť je sotva pár týdnů po válce, tak je

Stolařova parta umlčela (Denemarková 2006, str. 154),“ tuto vzpomínku měla Denisova matka na poválečné období. Vraždu Adina v jabloňovém sadu se snaží celý život odčinit pitím moštu, který jí nechutná. „To byl můj trest. Já jsem vysávala mízu ze stromů, pod kterejma leží moje vina, já jsem tu vinu vysávala, aby to rozložený tělo zmizelo jednou provždy.“ (Denemarková, 2006, str. 163) Kromě děsivých vzpomínek Denisovy matky se v této podkapitole čtenář dozvídá i o událostech v roce 1954, kdy si Gita přijela do Puklic vyzvednout jedinou věc – dětskou krmicí židličku s medvědem, ani tu jí ale noví nájemníci nemovitosti její rodiny nedali. I přesto na sklonku života mluví Denisova matka o navrácení všech věcí: „Vemu jen ty svoje peřiny a židle a utěrky. Může se nakvartýrovat třeba hned!“ (Denemarková, 2006, str. 177)

Návrat čtvrtý (pozdní léto 2005)

Ve čtvrtém návratu k nelibosti Nataši, Denisovy sestry, a za mlčenlivého přítakání matky se Denis rozhodne být vyjednavacem zneprátelených stran. Na společné setkání se starostou Puklic pozve doktorku Gitu Lauschmannovou jako svůj doprovod. Denis chce od starosty, aby se Gitě omluvil a vystavěl ve vsi pomník. Starosta Stolař ale nesouhlasí.

Návrat pátý (pozdní léto 2005)

Denis je v Návratu pátém již podruhé pozván ke Gitě domů, začíná mezi nimi překvapivě bujet milostný vztah. Při návštěvě si prohlíží Gitiny záznamy k rehabilitaci rodičů. Gita Denisovi vysvětluje svůj postoj k odškodnění: „Já nechci být odškodněna jako *Němka*. Já chci být odškodněna jako člověk, kterému se stalo bezpráví.“ (Denemarková, 2006, str. 222) Denis Gitu přemlouvá, aby vydala své sešitové záznamy z rehabilitace rodičů jako vzpomínku – použít by na to mohla peníze původně určené k výstavbě pomníku. „Na pomník otci jsem chtěla vyčlenit peníze z česko-německého Fondu budoucnosti. Poslali finanční odškodnění za léta strávená v koncentračním táboře. (...) Můj život je bláznivá jízda na tomtéž kolotoči, Denisi. Vždyť to jsou vlastně peníze od Hitlera.“ (Denemarková, 2006, str. 225) V závěru kapitoly Gita umírá, aniž by dořekla vše, co ještě doříct chtěla.

Návrat šestý (podzim 2005)

Šestý návrat, poprvé podzimní, začíná pohřbem Gity Lauschmannové. V jednání dále pokračuje Gitina vnučka. „Bára obchází zchátralý majetek s investory. Mezi

zuby drtí heslo, které si nechá vytisknut na vizitky i dopisní papíry: *Když spravedlnost, tak úplně.*“ (Denemarková, 2006, str. 235) Denis se jí snaží domluvit – tvrdí, že pro Gitu byl podstatný pomník, pro Báru je ale podstatný majetek.

Prolog

V Prologu se dozvídáme, že Denis se jako jediný dopátrá dosud neznámých podrobností ze života Gity Lauschmannové. Nikomu je ale nikdy nesvěří.

2.2.3 Postavy

Gita Lauschmannová, hlavní hrdinka knihy *Peníze od Hitlera*, má československé občanství, nazývána je ale „českou Němkou“ (Denemarková, 2006, str. 48) a nad to je i Židovkou. V šestnácti letech je v jejím těle mladé ženy duše stařeny, drsně poznamenané osudem. Na sklonku života se stává nemilosrdnou, nastřádané vzpomínky v ní kypí a probouzejí různé emoce. V takových chvílích se její mantrou stává věta: „Hlavně se udržet v lati, nezkolabovat, neječet.“ Životní skepse a hořkost provází příběh v průběhu celého roku 2005.

Gitini sourozenci **Rozálka** (Rozálie) a **Adin** (Adolf, Dolf) se v knize objevují pouze ve vzpomínkách – například v útržkovitých záblescích, v níž svou roli sehrála i krmicí židlička s ministolkem a zirájícím medvědem. Právě tuto židličku si chce Gita jako jednu z mála věcí ze svého starého domova odnést – Denisova matka jí to však nedovolí. Vzpomínky na Rozálku jsou spjaty zejména s koncentračním táborem. Adina vidí Gita jako silného muže, svou spásu, nevěří, že by mohl být mrtvý. Po sestře Rozálce je pojmenována i Gitina dcera.

Gity vnučka **Bára** do určité míry následuje babiččinu zásadovost a tvrdost. Nenásleduje ale hodnoty, které chtěla Gita uctívat.

Denise čtenář střídavě v příběhu vnímá jako malého chlapce a šedesátiletého ortopeda. Poprvé se s rodinou Gity setkává jako malé dítě, kdy v jabloňovém sadu omylem vykope lebku Gitina zavražděného bratra Adina. Z počátku se staví na stranu Puklických, ale velice rychle otočí a vyjádří své sympatie doktorce Gitě. Z té se posléze stává i jeho milenka. Ve vyjednávání s puklickým starostou si počíná houževnatě, spolu s Gitou se snaží docílit uctivé rehabilitace jejich rodičů.

Venkovští obyvatelé Puklic jsou v knize popisováni velmi schematicky, v jejich charakteristice lze najít mnohá klišé. Objevuje se zde postava prodavačky, pošťačky, klevetnic i starého herce. Vysokoškolsky vzdělaný doktor Denis je pro Puklické symbolem povýšenosti. S restitucemi majetku rodiny Lauschmannů se Pukličtí neumějí smířit, připadají jim nespravedlivé.

2.3 ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*

Při analýze díla vycházíme z následujícího vydání – ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0689-7.

2.3.1 Autorka

Hana Andronikova (* 9. 9. 1967 – †20. 12. 2011) byla českou spisovatelkou, jejíž život předčasně ukončilo onkologické onemocnění. Za dobu svého života zvládla napsat tři poutavá beletristická díla a věnovat se několika různorodým profesím.

Po studiu na gymnáziu v rodném Zlíně se Andronikova rozhodla strávit studentská léta na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde získávala vzdělání v oborech anglistika a bohemistika. Jako čerstvá absolventka začala pracovat v oblasti personalistiky v Čechách, ale i v zahraničí. Zlomový pro ni byl rok 1999, kdy se rozhodla ze zaměstnání odejít a žít se sama jako terapeutka a koučka. Od této chvíle se též začala věnovat dráze spisovatelky. Začínala u poezie, která dodnes nebyla vydána, a až na sklonku století začala psát prózu. Výsledkem její práce jsou dnes tři romány – debutovala s titulem *Zvuk slunečních hodin* (2001, upravené vydání 2008), následně vydala román *Srdce na udici* (2002) a jako poslední před svou smrtí stihla vydat knihu *Nebe nemá dno* (2010). Andronikova se za svého života věnovala i povídkové tvorbě: *Pohádky z Moravy* (2004), *Schůzky s erotikou* (2005), *Ber, po čem toužíš* (2006), *Ty, která píšeš* (2008), *Ženy vidí za roh* (2009). Po smrti autorky drobné prózy vydalo nakladatelství Oden v souboru *Vzpomínky, co neuletí* (2014). (Slovník české literatury po roce 1945, 2011, [cit. 2018-03-23]) Za román *Zvuk slunečních hodin* byla Andronikova oceněna Literární cenou Knižního klubu za rok 2001 a Magnesií Literou v kategorii Objev roku 2002. Rok 2011 jí přinesl Magnesii Literu v kategorii Cen čtenářů ještě jednou, a to za knihu *Nebe nemá dno*. (Weisnerová, 2011, [cit. 2018-03-23]) Podílela se také na divadelních improvizacích

v Divadle Archa – jejich tématem byly žádosti o azyl v českých uprchlických táborech. (Stehlíková, 2012, [cit. 2018-03-23])

V roce 2008 byla spisovatelce diagnostikována rakovina prsu. Rozhodla se proto „následovat svůj sen a odešla do peruánské džungle s cílem se tam ztratit a zemřít. Potkala zde ale šamana, který jí oznámil, že měl o ní sen, že přijde, a začal s ní spolupracovat. Ač uměla jen chabě španělsky, strávila s ním v džungli čtyři měsíce. Prošla, jak sama říkala, setkáním s andělem smrti a vrátila se do Prahy.“ (Česká televize, 2011, [cit. 2018-03-23]) Andronikova byla v kontaktu s mystikou a různými zdroji poznání ve svých knihách i v životě. Následná racionalisticky uvážená chemoterapie v Praze sice byla úspěšná, ale na konci roku 2011 Andronikova zákeřné nemoci přesto podlehla. (Česká televize, 2011, [cit. 2018-03-23])

2.3.2 Analýza

Autorka v románu *Zvuk slunečních hodin* nechává prostupovat různé časové roviny i pohledy jednotlivých postav. Linie času, na níž vzpomínají dvě z hlavních postav při náhodném setkání v Coloradu, je spleť, vyprávění není chronologické.

Colorado, Daniel a Anne

Daniel Keppler každý rok slaví Vánoce společně se svou rodinou v Coloradu. V hotelu se setká s paní domácí, Anne Vanierovou, a s překvapením o ní zjistí, že pochází z Čech. Anne ho pozve na čaj. Tak se otevírá příběh dvou neznámých lidí, kteří mají společné více, než si myslí. Anne vypráví Danielovi příběh o jeho matce Ráchel.

Indie a Zlín, Kepplerovi

„Ve zlínské továrně zaměstnával Baťa přes šest tisíc lidí a vyráběl pětatřicet tisíc párů bot denně.“ (Andronikova, 2001, str. 15) V této továrně se nechal zaměstnat i Tomáš Keppler, otec Daniela, jako projektant baťovských staveb. V knize je popisována Baťova houževnatost a další biografické prvky. Začátkem třicátých let se Baťa rozhodl expandovat mimo jiné i do Indie, jako projektant staveb byl na asijský kontinent poslán i Tomáš – čekalo ho minimálně šest měsíců odloučení od jeho ženy Ráchel. „Jak od ní dokáže odejít? Vstal a obešel stůl. Tvář v paprscích světla ve zlatě, bušení ve spáncích. V kleče se ponořil do záhybů žlutooranžových šatů a strhl ji k sobě. (...) Kůže a temně rudý mech koberce lemovaný havraními vlasy. Ta změť

barev mu utkvěla v paměti. Slunce a krev.“ (Andronikova, 2001, str. 16) Do Indie Ráchel posílala Tomášovi dopisy, v jednom z nich napsala, že čekají chlapečka – Daniela Kepllera. Tomáš se pro svou rodinu vrátil do Zlína až po dvaadvaceti měsících.

Terezín, Anna

„Na konci února ve třiačtyřicátém přišli z židovské obce, že se máme dostavit na shromaždiště ve Veletržním paláci.“ (Andronikova, 2001, str. 56) Anna s maminkou a tetou Elsou byly deportovány do Terezína. Zde po několika dnech zemřela Anny matka a následně i dobrovolně vyhladověla teta Elsa.

Indie, Keplerovi

Ačkoliv se Ráchel kvůli špíně z počátku v Indii nelíbilo, nakonec se toto místo pro celou jejich rodinu stalo společnou láskou. Na některé indické tradice si i přesto zvykali jen velice těžko – na osobního kuchaře, chůvu nebo spalování mrtvých těl v očištném ohni, jehož byli svědky. „V únoru 1939 přišel od tety Reginy (*sestra Ráchel a teta Daniela*) dopis, který změnil náš život.“ (Andronikova, 2001, str. 109) Ukázalo se, že maminka Ráchel už byla dlouho nemocná a její stav byl beznadějný. Ráchel se rozhodla v roce 1939 vrátit z Indie do Československa.

Zlín, Keplerovi

V roce 1939 krátce po sobě zemřeli oba rodiče Ráchel. Tomáše děsila představa války, a proto se rozhodl emigrovat i s rodinou za prací do Argentiny. Noc před odjezdem ale Hitler napadl Polsko, a tak se „pracovní povolení proměnilo v bezcenný cár, který už k výjezdu nestačil“ (Andronikova, 2001, str. 121). To, že válka byla krutá hra osudů, pocítil Daniel velice brzy po jejím začátku: „Při sčítání lidu v roce 1930 se moji rodiče přihlásili k československé národnosti. Do kolonky náboženství oba napsali bez vyznání. On, potomek Němce a Češky s katolickou vírou, ona, dítě českého Žida a německé Židovky. Tátův otec i sestra Hilda se tehdy hlásili k národnosti německé a teď se automaticky stali občany Říše.“ (Andronikova, 2001, str. 122) Dějiny se otočily a v Čechách zuřila válka – Židům bylo zakázáno účastnit se veřejného života, prodávat jim ovoce, sýry, cukrovinky, ryby, drůbež i zvěřinu, začalo období se žlutou hvězdou. Tomáš byl na čas zatčen kvůli podezření z členství v odboji a Daniel měl zákaz chodit do školy. „21. ledna 1944 večer se ve dveřích objevil zástupce židovské obce. Jüdische Kulturgemeinde, zde podepište.“

(Andronikova, 2001, str. 135) Ráchel dostala povolávací rozkaz k transportu do Terezína.

Terezín, Anna a Ráchel

„V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě (*pozn. Anna*) – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji (*pozn. Ráchel*) uviděla.“ (Andronikova, 2001, str. 60) Anna se s Ráchel okamžitě spřátelila a dny v Terezíně tak prožívaly společně. Ráchel s Tomem si vyměňovali dopisy, psychickou podporou byla pro Ráchel v Terezíně kultura a její práce s mládeží a dětmi. Vykonstruovaný poklid narušily až předvolávací rozkazy pro Annina přítele, pianistu Gideona Kleina, a následně pro Gustava Schorsche, jehož přítomnost těšila Ráchel. V říjnu 1944 dostala i Anna „úzký proužek tenkého papíru se jménem, číslem a zítřejším datem“ (Andronikova, 2001, str. 159) – čekala ji deportace do Osvětimi. Ráchel měla jako jedna z mála zůstat s malým zbytkem dětí v Terezíně. Když Ráchel doprovázela Annu k rampě, mladý esesák umístil do transportu i ji.

Osvětim, Anna a Ráchel

„Dva dny a dvě noci, šedesát lidí namačkaných v dobytčáku. Bez jídla. Jeden kýbl s vodou a jeden kýbl na fekálie. (...) Rampa v Osvětimi-Birkenau. Oslepující světla, nepříčetné řvaní a zběsilý štěkot psů. Utrhla se lavina. Polomrtví jsme vypadávali z vlaku. Skutečné mrtvolky zůstávaly ležet uvnitř.“ (Andronikova, 2001, str. 174) Hned poté následovala selekce. „Přichází sychravé podzimní svítání a my se probouzíme do skutečnosti, která je horší než ty nejstrašnější sny.“ (Andronikova, 2001, str. 175)

„Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelplac. V plátěných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovaly. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. (...) Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvětlení.“ (Andronikova, 2001, str. 175) Ráchel v Osvětimi mimo jiné vyděsil i zápach okolního vzduchu, ve kterém poznala nakyslý pach spáleného lidského těla, který znala z hořících hranic v Indii. Postupně se Ráchel, éterická, živá a energická, v Osvětimi proměnila na netečnou bytost, která neviděla smysl bytí, přestala lpět na životě a opustila ji veške-

rá víra. Mladičká Anna je zatím v Osvětimi nucena k lesbické prostituci – ta jí však zajistí boty na zimu a občas i nějaké jídlo navíc.

Zlín, Daniel a Tomáš

Povolávací rozkaz do lágru přišel nakonec i Danielovi. Naději dal Tomášovi jeho spolubydlící z vysoké školy, doktor Bartošík, který byl ochotný předstírat, že Daniel zemřel na tyfus. „Táta přišel domů a vzal mě do sklepa. Řekl, že je to jediná možnost. Řekl, že mamince slíbil, že udělá cokoli, abych nemusel do lágru.“ (Andronikova, 2001, str. 208) Tak se podařilo Danielovi přežít válku ve sklepě jejich vlastního domu. Ráchel se už ale ani Daniel, ani Tomáš nikdy nedočkali.

Hamburk, Anna a Ráchel

Na sklonku války se Anna s Ráchel dostaly z Osvětimi do pracovního tábora v Hamburku. Oproti zkušenostem z koncentračních táborů byl Hamburk milosrdný. Anna a Ráchel se z pracovního tábora zachránily, těsně před návratem domů ale Anna onemocněla tyfem a Ráchel se o ni z posledních sil starala. Posléze spolu odjely vlakem domů, Ráchel velice nemocná kašlem. „Ten vlak bůhvíproč zastavil uprostřed polí, na rozkvetlé louce. (...) Ráchel se vypotácela ven. Celá hořela. Růže ve tvářích, oči plné života. (...) Usmála se a zamávala mi. | –Zůstanu tady.“ (Andronikova, 2001, str. 279) Uprostřed rozkvetlého kvítí Ráchel pravděpodobně zemřela. Annu znovu do života uvedl americký voják, s nímž se střetla, když hledala své přeživší známé. S Američanem Petem, na jehož zážitky z války v knize rovněž narážíme, Anna emigrovala.

Již v první kapitole knihy se setkáváme s motivem Slunce ve vyprávěné pohádce, který je opakován i v dalších částech příběhu. Pohádky, v nichž Slunce hraje hlavní roli, poznal jako dítě Daniel od své matky, Ráchel Kepplerové. Příběhy o Slunci dále vyprávěl svým vnoučatům. V Indii Tomáš vyrobil rodině na dům sluneční hodiny. Sluneční mystiku Ráchel použila i při loučení se synem před odjezdem do Terezína: „Když odcházela, řekla mi, že sluneční paprsky jsou poslové slunečního boha a že si po nich budeme posílat vzkazy. Když uvidíš sluníčko, ucítíš paprsky na tváři, budeš vědět, že to jsou moje ruce, které tě hladí, že jsem nablízku. Měsíc ti bude vyprávět příběhy na dobrou noc.“ (Andronikova, 2001, str. 135–136) O Tomášovi Ráchel prozradí Anně, že byl „její sluneční orloj“ (Andronikova, 2001, str. 282).

Příběh je plný barev, autorka dává čtenáři okusit pohled na Ráchel jako na velmi rozmanitou bytost, plnou ženství, elánu, rozvernosti a barevných nálad. Ona barevnost se postupně vytrácí a nahrazují ji šedé motivy druhé světové války a utrpení v koncentračních táborech.

Příběh čtenář sleduje převážně skrze postavu Daniela a Anny, zlomky vyprávění patří americkému vojákovvi. Hlavní hrdinku Ráchel tak poznáváme pouze z pohledu druhých.

2.3.3 Postavy

Tomáš Keppler je v knize popisován jako ostražitý, negativní, příkrý a strohý, zároveň ale velký milovník. Ráchel miluje absolutní láskou. „Spojovalo je neviditelné pouto silnější než přátelství, silnější než sexuální přitažlivost. Silnější než láska. Jiná dimenze. Přesahovala běžně uchopitelný rozměr. Ona ho vtáhla do života, ona byla jeho život.“ Poté, co se Ráchel nevrátí z koncentračního tábora, je „mrtvý nemrtvý, bez duše, bez života“ (Andronikova, 2001, str. 276).

Ráchel Kepplerová působí jako úplně jiný typ povahy než její manžel Tomáš – prudká, veselá, idealistická, naivní, marnotratná. Na druhou stranu i zásadová a mravně nekompromisní. „Ale on vypadal, že se tím baví. Dokázal vlídně a nenápadně zpacifikovat její splašené koně.“ (Andronikova, 2001, str. 49) „Když se rozčílila, zvyšovala hlas, běsnila, rozbíjela věci.“ (Andronikova, 2001, str. 188) Již dle na první pohled zřejmého původu hebrejského jména lze uhodnout, že Ráchel pochází z židovské rodiny. Ráchel se stala největší přítelkyní Anny v koncentračním táboře. Anna Ráchel při prvním setkání popisuje takto: „Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. Šla jako ve snu. Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vidím to jako dnes. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného, že se mi sevřelo hrdlo. (...) Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.“

Osud **Daniela Kepplera** sleduje čtenář už od těhotenství Ráchel. Z malého chlapce, kterého vychovala indická chůva Kavita, se stane pragmatický hoch, duší po otci,

jehož fascinuje historie. S otcem Tomášem po válce emigrují do Ameriky. Tam již Daniel zůstává a znovu se v příběhu objevuje jako dědeček. Do setkání s Anne žije ve vězení hrůzných představ o matčině životě.

Annu/Anne Vanierovou poznává čtenář v příběhu pouze z jejího vlastního vyprávění. Oproti Ráchel je mladší, zdá se být i slabší a méně zdatná. Na druhou stranu jí nechybí fyzická odvaha, svou víru směřuje k Bohu. V Terezíně se zamiluje do pianisty Gideona Kleina, se kterým se po transportu již nikdy neshledá. S Ráchel jsou si při prožívání nacistických děsů vzájemnou oporou. Po návratu z koncentračního tábora Anna zažívá pocit viny. „Jak je možné, že já jsem přežila? Na úkor koho? Všichni, co přežili, jsou svým způsobem výjimkou.“ (Andronikova, 2001, str. 240) Nakonec se provdá za amerického vojáka, se kterým z Československa emigruje.

V příběhu se též objevují některé historické postavy či zmínka o nich – např. Tomáš Baťa, doktor Mengele, Jiří Orten, Karel Poláček, Karel Švenk, Gideon Klein.

3 Metodologická část

Cílem naší diplomové práce bylo vytvořit komplexní materiál, který by mohli využívat učitelé českého jazyka a literatury při výuce žáků devátých tříd základních škol. Vznikla tak trojice pracovních listů s úryvky z vybraných děl a zároveň koncepty čtenářských deníků, které souhrnně reflektují celé dílo.

Učitel literatury v deváté třídě základní školy má pouze omezený prostor pro práci se současnou českou literaturou. Většina vyučujících se k tomuto tématu dostává až ve druhém pololetí devátého ročníku. Velice strohý je i výběr titulů vydaných po roce 1989, které čítanky obsahují. Mnoho základních škol také používá učebnice a čítanky, které jsou již staršího data vydání, například česká literatura vydaná po roce 2010 v nich tak být ani nemůže. Děje se tomu tak hlavně proto, že škola nemá tolik financí, aby byl učebnicový fond pravidelně obměňován. Z tohoto důvodu jsme se zaměřili právě na současnou českou literaturu, k níž doposud není natolik dostupný propracovaný učební materiál.

Jako klíčové vodítko pro výběr tří knih jsme zvolili téma druhé světové války a záležitosti s ní související. Žáci s tímto tématem rádi pracují nejen v hodinách českého jazyka a literatury, ale i v dějepisu, zeměpisu a občanské výchově, získali jsme tak možnost přesahu do mezipředmětových vztahů, o který se v pracovních listech opíráme. Vybrané tituly spojují silné ženské osobnosti současné české literatury – ve všech třech případech se jedná o úspěšné autorky oceněné literární kritikou. Hana Andronikova byla za analyzované dílo *Zvuk slunečních hodin* ohodnocena Literární cenou Knižního klubu a Magnesií Literou, Radce Denemarkové náleží díky *Peněžům od Hitlera* ocenění Magnesia Litera a další dvě německé ceny, Květa Legátová byla oceněna dokonce Státní cenou za literaturu, i když za knihu, která předcházela vzniku *Jozovy Hanule*. Tituly byly zároveň vybírány tak, aby se v nich neopakovaly válečné motivy, a čtenářům tak pokaždé přinášely něco jiného – v *Jozově Hanuli* je válka nazírána pohledem členky protinacistického odboje, kterou okolnosti donutí opustit současný život, Gita Lauschmannová jako československá Židovka s německým původem v *Peněžích od Hitlera* vzpomíná na zážitky v roce 1945 a jejím životním cílem je restituce poválečně zabaveného majetku,

Zvuk slunečních hodin přináší pohled na život v koncentračním táboře doplněný o zážitky z Indie 30. let.

Necháváme na zvážení učitele, jak odstupňuje podle obtížnosti předkládaná literární díla. Z pohledu literárního zpracování se domníváme, že nejsnáze uchopitelnou knihou bude pro žáky *Jozova Hanule* s jednou chronologickou dějovou linkou následovaná *Penězi od Hitlera*, v níž se sice střídají dějové linky, ale postup je kromě vložených retrospektivních vyprávění chronologický. Obě knihy jsou také psány pohledem jedné postavy. Nejvíce propracovaný titul *Zvuk slunečních hodin* může být pro dětského čtenáře náročnější kvůli střídání vypravěčů i dějových linek, kompozice knihy je atektonická – motivy na sebe přímo nenasazují. Z tohoto důvodu bychom poslední dílo směřovali spíše k pokročilejším čtenářům. Zanalyzujeme-li obsahovou stránku děl a výchozí znalosti žáků, máme za to, že snadněji bude pro žáky interpretovatelná *Jozova Hanule* spolu se *Zvukem slunečních hodin*, jelikož s motivy zde obsaženými se již setkali v hodinách dějepisu i při analýze děl poválečné literatury, *Peníze od Hitlera* jim přinesou méně známé téma – poválečné zabavování německého majetku v Československu a následné restituce. Jelikož práce se všemi třemi tituly byla s dobrým výsledkem ověřena rovnou na třech základních školách, lze konstatovat, že vybrané tituly jsou vhodné pro žáky devátých ročníků s průměrnými čtenářskými dovednostmi, a není potřeba se obávat, že by tituly byly tematicky či kompozičně pro žáky nestravitelné.

Pracovní listy vznikaly v několika fázích a obměnách. Pilotní verze pracovního listu byla zadávána žákům devátého ročníku na *Základní škole Velešín*, s upraveným zněním následně pracovali v hodinách literatury žáci *Základní školy a základní umělecké školy, Bezdrevská 3, České Budějovice*. Poslední forma pracovních listů byla poté ověřena na *ZŠ Máj I v Českých Budějovicích*. Žáci vždy nejdříve samostatně vypracovali odpovědi na zadávané dotazy, aby byly výsledky zkoumání relevantní, a až posléze následovala společná kontrola. Pokládání otázek se proměňovalo na základě odpovědí žáků – v průběhu testování jednotlivých verzí jsme docházeli ke zjištění, že některé otázky jsou pro žáky příliš snadné, či naopak složité, jiné byly formulovány příliš komplikovaně, změnili jsme i způsob kladení otázek – z původních formulací ve druhé osobě množného čísla se ve finálním podání objevují otázky pokládání ve druhé osobě čísla jednotného. Vstupní otázky tak byly

přizpůsobovány testovanému čtenáři ve věku od 14 do 15 let. Práce s žáky se stala východiskem k tvorbě pracovních listů. Jelikož cílem nebylo dotazníkové šetření, ale vznik didaktické pomůcky, výstupy ze samotného zadávání otázek nejsou součástí této diplomové práce – posloužily pouze jako příprava, která zůstává zapracována v praktické části práce. Při výuce s pracovními listy se jeví, že žáci mají tento typ výuky rádi, baví je vyhledávat informace v textu a následně o nich diskutovat.

V teoretické části práce jsme přinesli souhrnnou analýzu předkládaných literárních děl (koncepte díla s podrobným popisem děje a charakteristikou klíčových postav), část praktická se skládá ze samotného rozboru pracovních listů a konceptů čtenářských deníků. Rozbory jsou natolik podrobné, aby si učitel vystačil s předkládanými informacemi, s připravenými pracovními listy a s podklady ke kontrole čtenářských deníků a mohl reagovat na dotazy žáků.

V případě pracovních listů vždy nejprve představujeme vybraný úsek díla, po něm následují otázky pro žáky na pochopení textu i znalosti kontextu. Ke každé otázce jsme vypracovali rámec vyhovujících odpovědí, který zahrnuje i konkrétní reakce žáků, jež jsme získali při ověřování pracovních listů ve výuce. Součástí je příležitostně i doporučení dalších materiálů do výuky. Jak zmiňujeme již v úvodu práce, kromě jiného bylo naším cílem motivovat žáky pomocí pracovních listů k přečtení celých knih – vybrané ukázky se proto snaží postihnout charakter díla a vyvolat v žácích touhu po rozuzlení příběhu. Samotné pracovní listy včetně řešení pro učitele, jež kopírují poznámky z praktické části práce, jsou součástí příloh této diplomové práce. Míra požadovaných vstupních znalostí je u pracovních listů odlišná – ve všech třech případech využíváme poznatky žáků z hodin dějepisu a občanské výchovy, u titulu *Zvuk slunečních hodin* očekáváme i zapojení zeměpisných vědomostí. V naší diplomové práci vycházíme z předpokladu, že učitel, který se rozhodne připravený didaktický materiál využít, s žáky probírá literární historii chronologicky. Opíráme se zde totiž i o mezipředmětové vztahy a u nich odkazujeme na základní chronologický model. Školní vzdělávací programy ale mohou pojímat výuku literatury odlišně. Pracovní listy jsou nicméně určeny pro výuku v posledním ročníku základní školy, lze tedy oprávněně předpokládat, že žáci již námi očekávanými vědomostmi disponují, jelikož výstupy rámcového vzdělávacího programu

jsou pro všechny školy stejné. Za předpokladu, že by žáci dostatečné znalosti o tematické či kontextu neměli, úkolem učitele bude je ještě před vyplňováním pracovních listů s danou problematikou a pojmy s ní souvisejícími seznámit.

Koncepty čtenářských deníků vznikly za účelem zápisu poznatků o přečtené knize do připraveného layoutu. Učitelé by je měli poskytnut žákům – zájemcům o dané tituly po výuce s pracovním listem. Sloužit mohou jak samotným žákům, tak i učitelům v případě, že se je rozhodnou získat zpět a nějakým způsobem hodnotit. Toto rozhodnutí necháváme zcela v rukou vyučujících, připomínáme pouze, že hodnocení interpretace textu může být v některých případech nežádoucí (jelikož klasifikace ani slovní hodnocení čtenářských deníků nejsou tématem této práce, myšlenky nebudeme dále rozvíjet). Samotné koncepty čtenářských deníků včetně vzorového řešení pro učitele, jež kopíruje poznámky z praktické části práce, jsou součástí příloh této diplomové práce.

Všechny tři koncepty začínají unifikovanou hlavičkou složenou ze jména autora, názvu knihy, identifikace vydání, vlastního hodnocení pomocí pětihvězdičkové škály a roku přečtení knihy – ten může být důležitý ve chvíli, kdy by se žák chtěl ke konceptu čtenářského deníku po čase vracet. Jinou interpretaci totiž může mít jeden a ten samý žák na konci deváté třídy, jinou před skládáním maturitní zkoušky. Čtenářské deníky jednotně začínají popisem knih pomocí nástinu tématu, nakreslením diagramu klíčových postav a vymezením hlavních událostí v ději prostřednictvím jednoduchých vět oddělených šipkami. Následují otázky týkající se vyhledávání informací v textu. Předposlední otázka se vždy opírá o individualitu žáka a jeho zážitek z četby. Posledním úkolem pro žáky je vytvoření vlastní kratičké slohové práce na základě přečtené knihy.

Jelikož odpovědi žáků se mohou různit dle jejich osobnostních rysů, čtenářských zkušeností i obecných znalostí kontextu, v rozboru konceptu uvádíme odpověď, jež je pouze jedním z příkladů vyplněného čtenářského deníku. Diagram klíčových postav je jenom ilustrační, právě u tohoto úkolu je třeba dát žákům maximální prostor k využití jejich kreativních nápadů. V příběhu se odehraje mnoho událostí, vybrali jsme proto pro náčrt děje pouze ty, které osobně považujeme za hlavní a nosné. Žáci mohou jejich výběr vnímat odlišně, chronologii děje potom učitel může zkontrolovat dle teoretické části práce. Na další otázky žáci hledají odpovědi

v textu, cílem by ale mělo být, aby formulovali jednoznačná stanoviska vlastními slovy. U posledního slohového úkolu uvádíme opět pouze příklad, jednu z možností, jak text uchopit – učitel by měl žáky vybídnout k tvořivosti.

Při práci s vytvořenými koncepty čtenářských deníků i pracovními listy se žáci učí vyhledávat v knize či ukázce informace, chápat je a propojovat, volně reprodukují myšlenky textu a interpretují předkládané pasáže. Jejich činnost je tak plně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, který uvádí, že v literární výchově žáci „postupně získávají a rozvíjejí základní čtenářské návyky i schopnosti tvořivé recepce, interpretace a produkce literárního textu“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017, str. 16). „Volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, záznam a reprodukce hlavních myšlenek, interpretace literárního textu“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017, str. 24) jsou součástí učiva literární výchovy na druhém stupni základních škol.

3.1 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule

3.1.1 Pracovní list

Pracovní list ke knize *Jozova Hanule* jsme koncipovali pro čtenáře začátečníky. Jeho přesah ke znalostem kontextu je minimální, odpovědi na pokládané otázky vycházejí víceméně z interpretace textu.

U první a čtvrté ukázky lze s žáky diskutovat nad otevřenými otázkami – „Čím se mohla hrdinka ‚provinit‘, že je nutné, aby zmizela?“ a „Co si představíš pod výrazem ‚chumaj‘?“. Za vhodné zde považujeme použít zjednodušenou metodu tzv. lodní porady – žáci jeden po druhém postupně vyslovují svůj názor na řešení otázky, každý žák může využít své zkušenosti k doplnění a vylepšení vyslovených řešení. Učitel (kapitán) nakonec shrne závěr žáků. Výraz žáci mohou také vyhledat na internetu. Různé interpretace a pohledy přináší odpovědi na otázku „Hlavní hrdinka Hanule popisuje svůj zážitek z hor, krajiny divů, jako osobní zázrak. Proč asi?“ – diskuse nad odpověďmi žáků je zde též vhodná.

Znalosti kontextu doby druhé světové války žáci v pracovním listu využijí hned u první otázky, kde mají poznat, v jaké době se ukázka odehrává. Symptomy druhé světové války jsou zde potravinové lístky a kenkarta. Výuku se hodí doplnit fo-

tografiemi dobových dokumentů. Podruhé žáci využívají znalosti z dějepisu u objasňování pojmu československá brigáda.

Dvě z otázek se věnují literární teorii – u první můžeme navázat opakováním literárních forem, druhú a dalších pojmů; u druhé lze dát žákům prostor pro rekapitulaci obrazných pojmenování.

3.1.2 Koncept čtenářského deníku

Koncept čtenářského deníku ke knize *Jozova Hanule* je stejně jako pracovní list věnován i ne příliš zkušeným čtenářům. Dvě otázky „Čím je sympatický Joza?“ a „V čem vidíš sílu Lucky Vojničkové?“ se ptají na názory žáků podložené informacemi z knih. Bude-li se smýšlení některého z žáků o Jozovi či Lucce výrazně vymakát průměru, měl by učitel trvat na argumentaci spojenou s žákovým úsudkem.

U otázky proměny hlavní hrdinky mají žáci za úkol vlastními slovy popsat, jak se vyvíjela postava. Otázka „Jak se v příběhu projevu válka?“ se opět opírá o vyhledávání informací v textu. Žáci zde mohou i konkrétně citovat pasáže s válkou spojené.

3.2 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera

Kontroverzní téma, kterému se věnuje román *Peníze od Hitlera*, může být pojímáno jako vyhnání, vysídlení i odsun Němců z Československa. Každý z těchto výrazů je jinak zabarvený a každý v sobě skrývá jiný pohled. S oním transferem jednoznačně souvisí i zabavování majetku po druhé světové válce a jeho následné restituce. V analytickém popisu díla se snažíme zaujmout nestranný postoj, užíváme proto pojem *transfer*. Názor by si měli udělat žáci i učitelé sami. Učitelům, kteří by si rádi prohloubili znalosti v tomto tématu, můžeme doporučit monografii Gertraude Zandové *Transfer/Vyhnání/Odsun v kontextu české literatury*, již vydalo nakladatelství Host v roce 2004. Jedná se o studie přednesené v rámci mezinárodního symposia na téma transferu a nucené migrace v české literatuře, příspěvky analyzují toto téma dále i v německojazyčné, polské a slovenské literatuře.

3.2.1 Pracovní list

Zařadit do vyučování pracovní list ke knize Radky Denemarkové *Peníze od Hitlera* bychom doporučili čtenářům začátečnickům i pokročilým. Pro práci s textem není zapotřebí mít výrazné znalosti kontextu, žáci vystačí se znalostmi o holocaustu

z hodin dějepisu na základní škole. Žákům je nutné objasnit či zopakovat pojem restituce – učitel může buď opět čerpat ze znalostí z dějepisu, nebo žáky nechat, aby si informace vyhledali sami – v tištěném slovníku cizích slov nebo na internetu.

V praktické části práce uvádíme rovnou několik možností přesahů od pracovního listu k obecným tématům k diskusi. Téma nemilosrdné naděje nás při diskusi pravděpodobně zavede k milostným vztahům, nevyлéčitelným nemocem nebo pohřešovaným lidem. Transfer Němců a zabránění jejich majetku po druhé světové válce je primárním motivem knihy, diskusi lze proto navázat již bezprostředně při vyplňování pracovních listů. Žáky pravděpodobně zaujme i téma znásilnění za války. K prohloubení znalostí žáků o holocaustu doporučujeme zařadit do výuky přehled o koncentračních táborech v Polsku, film/dokument *Vůdce daroval Židům město*, žáci by též měli být seznámeni s podstatou verbálního trestního činu popírání holocaustu a s tím, že v některých zemích (včetně České republiky) je svoboda projevu na toto téma omezená.

Při vyplňování pracovního listu se nabízí i možnost přesahu k literární teorii – formám vypravování. V ukázce se objevuje text psaný kurzívou – zde můžeme navázat na typografická pravidla užití kurzívy.

3.2.2 Koncept čtenářského deníku

Titul Radky Denemarkové doporučujeme čtenářům začátečníkům i pokročilým. Tematika si ale může žádat samostudium při objasňování některých historických souvislostí.

Při vyplňování konceptu čtenářského deníku ke knize *Peníze od Hitlera* lze očekávat emocionální reakce žáků spojené s vnímáním nespravedlivého údělu Gity Lauschmannové. Gita řeší celý život problém restituce majetku jejich rodičů, zaba-veného po druhé světové válce. Její stanovisko k navrácení nemovitostí je odlišné od názoru vnučky Báry. Jedná se o střet generací – touha odpustit a žít bez ohledu na minulost proti radikálnímu návratu ke starému životu a nabytí dávno zabaveného majetku. Žáci se na názorovou kolizi Gity a Báry mohou dívat také jako na rozpor humanitně a eticky zaměřené postarší doktorky a přímočaré studentky práv, nabyté nadšením a energií pro dodržování legislativy. Úkolem žáků je v tomto případě nejen interpretovat myšlenky textu, ale také se nad nimi zamýšlet

z pohledu různých postav, které se na zabavení majetku nepodílely, tedy očima Gity, Báry, Denise nebo Nataši...

3.3 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin

3.3.1 Pracovní list

Při tvorbě pracovního listu ke knize *Zvuk slunečních hodin* jsme dlouze vybírali ukázky, které by bylo vhodné použít, aby dobře nastínil celkový ráz knihy, její zpracovanost, souvislosti a barevnost vyprávění Hany Andronikovy. Do koncepcce pracovního listu byly nakonec zapracovány čtyři ukázky – první z Terezína, druhá z Indie a třetí i čtvrtá z Osvětimi. Druhý a třetí text spolu obsahově souvisí, ve třetím úryvku hrdinka Ráchel vzpomíná na zážitek popisovaný ve druhé ukázce.

Vytvořený pracovní list vyžaduje vstupní dějepisné a zeměpisné znalosti. Pro některé žáky může být z tohoto důvodu práce s ním náročnější. Pokud vyučující shledá kontextový přesah pro žáky své třídy nadměrně zatěžující, doporučujeme práci ve skupinách po dvou až čtyřech členech. Do výuky lze pracovní list ke knize *Zvuk slunečních hodin* zahrnout čtenářům začátečnickům i pokročilým, samotné čtení knihy je spíše úkolem pro pokročilejší čtenáře.

Otázky k první a třetí vybrané ukázce směřují k ověření znalosti pojmů souvisejících s tematikou holocaustu (transport, ghetto, apelplac). Otázky mají mírný přesah do hodin anglického jazyka či dějepisu. U otázky „Co je to ghetto?“ je možné s žáky dále diskutovat, jak asi může vypadat život v uzavřené části města nebo obce. Jako vhodnou techniku pro otevření tohoto tématu můžeme doporučit brainstorming. Ve čtvrté otázce u první ukázky se žáků ptáme na předpokládaný důvod výběru jména Ráchel pro židovskou hrdinku. Česká republika patří ke státům s největším počtem ateistů na světě, není proto překvapením, že správně odpovědět na pokládanou otázku bude pro mnoho žáků nereálné, přesto jsme ale tuto otázku zachovali, jelikož v každé zkoumané třídě se našel žák (případně žáci), který dovedl své spolužáky obohatit znalostmi této tematiky. Žáky také můžeme nechat objevit odpověď na otázku na internetu.

U druhého úryvku se v rámci mezipředmětových vztahů obracíme ke znalostem zeměpisu. Žáci mají za úkol aplikovat své znalosti o Indii a jejích reáliích (posvátná

místa, města, řeka Ganga, náboženství, rituály, architektura) do odpovědí k předkládaným otázkám. Vzpomínán je zde také epos Rámájana, se kterým se žáci seznamují většinou v sedmém ročníku základní školy. Otázka u třetího textu se také zaobírá odkazem na literární dílo, tentokrát autora Karla Maye – s jeho texty se žáci setkávají v hodině literatury obvykle v osmé třídě.

Pokládání otázek ke čtvrté ukázce se orientují výhradně na pochopení a interpretaci textu.

3.3.2 Koncept čtenářského deníku

Titul *Zvuk slunečních hodin* je směřován k pokročilejším čtenářům, i koncept čtenářského deníku proto doporučujeme předkládat literárně zkušenějším žákům.

Pro odpovědi na otázky musí žáci vycházet z informací vyhledaných přímo v knize. Zejména u otázky směřující k Tomáši Baťovi lze žáky upozornit, aby si drobné poznámky do deníku psali už v průběhu čtení knihy. Návštěvu indického tržiště popisuje Tomáš Ráchel v dopise – ve vydání Knižního klubu z roku 2001 korespondenci nalezneme na straně 19.

Vztah Ráchel a Tomáše Kepplerových mohou žáci popsat vlastními slovy i citovat konkrétní pasáže z knihy, které sepětí tohoto páru popisují. Výběr událostí, se kterými se během svého života potýkaly Ráchel a Anna, mohou žáci pojímat různorodě. Například u Ráchel se může jednat o velmi selektivní volbu údělů náhody – přihlášení se k československé národnosti v roce 1930 nebo omyl příslušníka SS a její transport do Osvětimi.

4 Praktická část

4.1 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule

4.1.1 Pracovní list

Pracovní list pro žáky ke knize *Jozova Hanule* zabírá dva listy o formátu A4, v nichž se žákům představují 4 úryvky s 13 pracovními úlohami vycházejícími z původního textu. Jedna otázka zasahuje do kontextu válečné doby, jedna se týká literární teorie. Pro výuku s touto didaktickou pomůckou za předpokladu realizace všech doporučených činností je nutné vyhradit alespoň 70 minut.

První úryvek pochází hned z úvodních stran knihy. Čtenáři zde představujeme dialog dvou lidí z lékařského prostředí. Mužský hrdina v něm přesvědčuje ženskou hrdinku o nutnosti její migrace.

Úryvek 1 Jozova Hanule, str. 14

„Zmizíš,“ sdělil mi Rostislav Chládek, můj nejlepší kamarád. „Tady máš prachy a potravinové lístky, kenkartu a jiné papíry, taky životopis, který se naučíš nazpaměť a zničíš. Tohle je jízdní řád.“
„Šílíš, Slávku?“
„Nešílím. Dobřanský s Fojtkovou jsou za katrem a kdoví, co z nich vymlátí.“
„Jak to víš?“ zaskuhrala jsem.
Neodpověděl.
„Přece mě vůbec neznají. Jakživ mě neviděli.“
„Pojedeš sanitkou s tím chumajem z Opičích hor.“
„Ten tu má ještě tři dny zůstat.“
„Právě jsem mu napsal propustku.“

V jaké době se ukázka odehrává?

Ukázka je časově situována do let 1939–1945, doby druhé světové války. Na první pohled žáci z ukázky nemusí poznat dobu, v níž se situace odehrává, při důkladnějším čtení ale odhalí indicie jako potravinové lístky, používané v době války na příděl, a kenkartu, tedy průkaz totožnosti používaný za nacistické okupace. Základní znalosti o druhé světové válce získávají žáci základních škol již ve výuce vlastivědy v pátém ročníku, v jejich rozvíjení potom pokračují na druhém stupni v hodinách dějepisu.

Při společné kontrole pracovního listu je u této otázky vhodné zařadit do výuky dobový obrazový materiál – ukázku potravinového lístku na maso zařazujeme přímo do této práce, ve webovém prostředí je aktuálně archivováno mnoho skenů

legitimací – kenkaret. Vzhledem k tomu, že obsahují údaje dnes označované jako citlivé, jsme se rozhodli je v této práci nezveřejňovat.

Ačkoliv přidělový systém fungoval v Československu až do 31. května 1953, nelze předpokládat, že by typické znaky protektorátního systému byly v ukázce použity za účelem zmatení čtenáře, stejně tak se nedomníváme, že by žák deváté třídy měl takový objem znalostí, aby ho tato skutečnost dezorientovala.

Obrázek 1 Potravinový lístek na maso z roku 1942

Beschlusstext für Fleisch na maso 28. X. - 24. XI. 1942 Ausg. - zákazník Nr. 416		Alle Fleischstücke a-d (1-3) sind an den Fleischpreis gebunden und dürfen nicht abgetrennt werden. Sie sind nur zu essen.		Veškeré ústřížky s tiskem „maso“ platí také pro „masné výrobky“.		XV a 25g Fleisch - maso 28. X. - 3. XI. XV a 25g Fleisch - maso 28. X. - 3. XI. XV a 25g Fleisch - maso 28. X. - 3. XI. XV a 25g Fleisch - maso 28. X. - 3. XI.	
XV b 25g Fleisch - maso 4. XI. - 10. XI. XV b 25g Fleisch - maso 4. XI. - 10. XI. XV b 25g Fleisch - maso 4. XI. - 10. XI. XV b 25g Fleisch - maso 4. XI. - 10. XI.		XV c 25g Fleisch - maso 11. XI. - 17. XI. XV c 25g Fleisch - maso 11. XI. - 17. XI. XV c 25g Fleisch - maso 11. XI. - 17. XI. XV c 25g Fleisch - maso 11. XI. - 17. XI.		XV d 25g Fleisch - maso 18. XI. - 24. XI. XV d 25g Fleisch - maso 18. XI. - 24. XI. XV d 25g Fleisch - maso 18. XI. - 24. XI. XV d 25g Fleisch - maso 18. XI. - 24. XI.		XV e 25g Fleisch - maso 19. XI. - 24. XI. XV e 25g Fleisch - maso 19. XI. - 24. XI. XV e 25g Fleisch - maso 19. XI. - 24. XI. XV e 25g Fleisch - maso 19. XI. - 24. XI.	

XV. Ausgabe 2
 Gültig vom Platzi od
 28. X. - 24. XI. 1942
Fleisch-Karte
 Lístek na maso
 Böhmen und Mähren Čechy a Morava

Name _____
 Jméno _____
 Wohnort _____
 Bydliště _____
 Straße _____
 Ulice _____

Ohne Namentragung
 ausl. - Říká šetřivě
 Sozialist. Arbeitskreis
 Bez vepodání jména
 nepřímo - Nepřesouměl
 Pečlivě používat!

Ausg. - zákazník
 Nr. 416

Čím se mohla hrdinka „provinit“, že je nutné, aby zmizela?

Z ukázky se explicitní odpověď na otázku, čím se mohla hrdinka provinit, že je nutné, aby zmizela, nedozvíme. Právě u této otázky je proto rozvíjena kreativita žáků, dostávají zde možnost zamyslet se nad různými scénáři životních osudů hrdinky z ukázky. Důvodem k zmizení by pro hrdinku mohla být krádež, vražda, provozování protistátní činnosti, nelegální pobyt na území státu či jiné porušení zákona. Příčina by mohla být i mravní povahy – donášení nebo zrada blízkého člověka. Pokud budeme vycházet pouze z textu v ukázce, lze se domnívat, že hrdinka pomáhala Dobřanskému s Fojtkovou s něčím nelegálním (tak lze soudit z toho, že oni dva jsou v dané chvíli ve vězení) a nemá záruku, že se někdo další o jejím chování ne-

dozví. Žáci, kteří správně vycházeli z časového zařazení ukázky, uváděli odpovědi: „je Židovka“ nebo „pokoušela se dostat do Německa načerno“.

Co si představíš pod výrazem „chumaj“?

Výraz „chumaj“ pochází ze slovenštiny. Naši sousedé ho používají pro označení hloupého, nerozvážného, prostého člověka, někdy také jako alternativu českého výrazu „tupec“. Slovo se často používá expresivně. Žáci se s výrazem „chumaj“ mohli setkat ještě před čtením ukázky, a to například na zpravodajských webových portálech, kde je negativně zabarvený výraz používán ve spojení se slovenskými politickými činiteli. Několik žákyň také uvedlo, že výraz znají z křížovek. Smyslem této otázky je opět rozvíjení přístupu žáků k textům. Ačkoliv žáci většinou neodhalili, co se pod výrazem skrývá, otázka donutila zamyslet se nad významem slova i jindy netečné jedince. Z mylných odpovědí žáků, které ovšem dávají smysl s ohledem na kontext ukázky, lze uvést tyto předpokládané významy slova „chumaj“: pacient, sanitář, hluchý muž. Žáky můžeme nechat výraz nalézt i na internetu.

V jakém prostředí se ukázka odehrává? Jaké zaměstnání má Rostislav?

Jelikož v ukázce se Rostislav přímo zmiňuje o sanitce a propustce, lze předpokládat, že se jedná o lékařské prostředí – nemocnici. Jelikož měl pravomoc napsat propustku někomu, kdo následně pojede sanitkou pryč, je zaměstnáním doktor. Pouze několik žáků prostředí z ukázky nepoznalo, i v těchto případech ovšem správně žáci správně pochopili, že Rostislavova pravomoc psát propustky v sobě nese jakousi vyšší moc – odhadovali potom povolání úředníka, ředitele nebo správce tábora.

Jak nazýváme literární formu použitou v ukázce, při níž spolu rozmlouvají dva lidé? Pro jaký literární druh je typičtější?

V ukázce se setkáváme s častou literární formou – dialogem, tedy rozhovorem (dvou a více) osob. Spíše než pro prózu je forma dialogu typičtější v dramatu.

Druhá z ukázek patří k části knihy, kdy je hrdinka do určité míry násilně přestěhována do Želar. Text popisuje její pocity z nového prostředí a dosud neznámého způsobu života.

Hned první den mi tu bylo dáno na vědomí, že jsem žena.

Cítila jsem se osiřelá, vydaná na milost a nemilost neexistující vsi. Mé dřívější jistoty byly rozmetány hromobitím řeky, rozplynuly se ve vzduchu, nasyceném neznámými vůněmi, utonuly ve smřšti barev, od narezlé půdy přes nejrůznější odstíny zeleně až k proměnlivému nebi.

Ve chvílích, kdy jsem se vracela sama k sobě, jsem chladnokrevně uvažovala, kdy se tu zblázním.

Nejlíp mi nakonec bylo v Mánkově barabizně. Zde jsem prožívala nekonečné hodiny aspoň v částečném bezpečí.

Joza odcházel, než jsem se probudila. Kamna hřála, na stole ležel košík s chlebem, zeleninou, bramborami, vejci, někdy s hrudkou tvarohu a kostkou másla v zelném listu. Vedle stál džbánec mléka. Pokládala jsem to za přirozený jev, stejně jako všecko, co mě tu potkávalo. Můj den byl čekáním na Jozu. Nudu trochu rozptylovala patlání jídla.

Joza snědl bez poznámky všecko. I to, nad čím jsem se rděla. Bezchybně jsem zvládala jen čaj a přípravu teplé vody na mytí. Já jsem se myla ve vyhřáté kuchyni, on ve džberu v síni, chlad mu nevadil. Přicházel špinavý, unavený, ale sotva se opláchl, ožil. Ke stolu si sedal s nepochopitelnou chutí, jako by ho místo mých ubohých kreací čekalo posvícení.

Někdy jsem se z toho div nerozbrečela.

Sledovala jsem Jozu s trvalým podezřením a čekala jsem, kdy se vybarví. Neměla jsem důvod dělat si iluze. Ač neúplně, přece jen dostatečně jsem se seznámila s postavením želarské ženy v područí muže – živitele.

Nepsaný zákon, na který by přísahaly i ty ženy, jež svým mužům tvrdě vládly.

Joza mi zatím žádné příkazy nedával. Jak dlouho pro něho budu paní doktorkou?

Jak je v ukázce charakterizován Joza?

Podle textu v ukázce lze soudit, že Joza je starostlivý, hodný, ochranný – připravuje hrdince košík s potravinami. Bez poznámek sní všechno jídlo, které hrdinka neobratně připravuje – mohl by proto být také nevybíravý, vděčný, chápavý a dobrotivý. Nezapře v sobě ani obětavost a ochotu – hrdinku nechává mýt ve vyhřáté kuchyni, sám se myje v chladu. Jeho práce je pravděpodobně těžká, přichází z ní totiž špinavý a unavený. Není typickým želarským mužem – hrdince doposud nedával žádné příkazy, které by musela plnit.

Jaké pocity má hrdinka v novém domově?

Hrdinka se cítí „osiřelá, vydaná na milost a nemilost neexistující vsi“. Její „dřívější jistoty byly rozmetány“. Žije sama ve vsi, kde nikoho a nic nezná. I přesto je zde místo, kde se cítí alespoň částečně v bezpečí. Díky Jozovi je zaopatřená. Schéma pocitů doplňuje rozmrzelost z chabých zkušeností s vařením. V závěru hrdinka mluví o tom, že si nedělá iluze a očekává, kdy jí dá Joza jasně najevo svou mužskou nadvládu. Žáci též uváděli pocity utlačování, úzkosti a zranitelnosti.

Co vypovídá ukázka o poměrech v Želarech?

Želarské ženy jsou v područí mužů – živitelů, dostávají od nich příkazy. Žáci se ve směr vyjadřovali o poměrech negativně – nejen je popisovali, ale rovnou i hodnotili.

Příchod vojska do Želar popisuje **třetí úryvek** textu. Želarské ženy jsou zde zobrazovány jako naivní osoby, které si nepřipouští význam a negativa války. Trefně je zde komentována i nepoučitelnost generací, které stále znovu otevírají násilné konflikty.

Úryvek 3 Jozova Hanule, str. 104

Vojna se blížila k hranici. Krajem se nesly nové a nové zvěsti. A protože lidé věří vždy tomu, čemu chtějí věřit, vzrůstalo opojení. Německá žena neví, že je ženou. Česká žena je šťastná, že je ženou.

Nejdřív se mihla vesnicí skupina mužů z československé brigády. Jen se o ni otřeli.

Vyprávěli o přechodu Karpat, o minových polích u Dukly. Měli jedinou touhu: spát. Rozkaz zněl vpřed, tak šli.

Za pochodu jim ženy nosily uzlíčky jídla a čutory s pitím. Objímaly je, líbaly. Vyslechly nezřetelná varování. Utonula ve všeobecné extázi. Ani na vteřinu si nepřipouštěly, že to, co se blíží, je válka.

(...)

Země si musí oddechnout. Možná že bude pár roků trvat, než se zas začne chvět novým násilím (mír se vždy sjednává na věčnost), zdokonaleným novými prostředky, na nichž horečně pracuje lidská inteligence.

Co si představuješ pod pojmem československá brigáda?

Pod pojmem československá brigáda se skrývá vojenská jednotka československého zahraničního odboje fungující během druhé světové války. Žáci pojem znali již z válečné literatury.

„Země si musí oddechnout“ – jaký druh obrazného vyjádření zde autorka použila? Najdi další.

Vyjádření „země si musí oddechnout“ je metaforické, konkrétně se jedná o personifikaci. V textu se setkáváme i s dalšími personifikacemi, například: vojna se blížila, zvěsti se nesly, válka se blíží. Personifikace můžeme nalézt i v dalším úryvku, například: hněv stmelil vesnici, ves se nebránila, na krajinu se sneslo ticho.

Pracovní list uzavírá **čtvrtý výstřižek** z konce příběhu popisující negativní praktiky ruských vojáků, proti nimž se Želary obracejí a statečně s nimi bojují. Ukázka končí smrtí jednoho z hlavních hrdinů, Jozy.

Znásilněna byla Žeňa Pazderová v chalupě bez jediného muže. Pološílená Jiřinka běžela tryskem kolem ohňů na návsí, padla na zem a zmítala se v křeči. Zvedl ji opilý voják, a když ji odnášel, zastavil ho želarský kněz. Byl střelen do srdce.

(...)

Svítilo a Želary vzplály. Bylo po bratrství. Bylo po pitkách. Hněv stmelil vesnici v jediný celek. Ze stropních trámů se vyndávaly pušky. Brousily se sekyry a nože.

Vojáci nečekali odpor. Dosud žádná ves se nebránila. Ke dvaceti jich bylo postříleno přímo u hasnoucích ohňů, kde bezstarostně polehávali, poklimbávali, kde neustále kolovaly láhve. Vinen, nevinen, vsjo rovno. Než se vzpamatovali, leželi v krvi.

Na krajinu se sneslo ticho jak plachta na mrtvolu.

(...)

Tehdy došlo k tomu, co se muselo stát, co jsem očekávala.

Přinesli Jozu. Když se konečně přiznal, že je raněn – bylo pozdě. Sedla jsem si k němu a položila si jeho hlavu na kolena. Díval se na mě a namáhal se něco mi říci. Věděla jsem přesně co.

V bezčasí posledního setkání jsem si uvědomila ojedinečnost našeho svazku. Uvědomila jsem si též, že jsem zde v těchto horách, v krajině divů, prožila svůj osobní zázrak.

Co v Želarských vyvolalo vzplanutí?

Hněv ve vesnici vyvolalo zvířecí chování vojáků, kteří znásilňovali ženy a zabíjeli muže. Pomyslným vrcholem mohlo být i zastřelení kněze.

Hlavní hrdinka Hanule popisuje svůj zážitek z hor, krajiny divů, jako osobní zázrak. Proč asi?

Hrdinka zde potkala skutečnou lásku – Jozu, se kterým se nyní musí rozloučit (v textu přímo mluví o bezčasí posledního setkání). Zažila něco, co nikdy dříve – přerod vlastní osobnosti, nové poměry a nové zvyky. Někteří žáci chápali konec ukázky jako otevřený, proto zázračnost připisovali dějovému zvratu, při němž Joza útok nakonec přežil.

Jaký obraz sis udělal/a o obci Želary ze všech čtyřech ukázek?

Rostislav Želary v první ukázce nazval „Opičí hory“ – z tohoto pojmenování můžeme usuzovat chudé poměry vesnice, které následně ve druhé ukázce potvrzují realie bydlení, stravování a hygieny. Místo je obklopeno horami a lesy, lidé zde žijí spíše na samotách. Ženy se nechávají ovládat muži, ačkoliv je jim jejich postavení nepříjemné – jedná se o želarský zvyk. Obyvatelé jsou věřící, ve čtvrté ukázce vystupuje kněz. Ves má tvrdé jádro, lidé jsou zde silně semknutí, dovedou být velmi obětaví...

4.1.2 Koncept čtenářského deníku

Do konceptu čtenářského deníku věnovaného knize *Jozova Hanule* by si žáci měli zapsat kromě tématu knihy, hlavních postav a náčrtu děje i odpovědi na čtyři další

otázky, které se věnují vyhledávání s pochopením informací a interpretaci textu. K procvičení slohových útvarů jsme vybrali reklamní text. Individuální otázka se týká vlastní reakce na situaci, kdy musí hrdinka ze dne na den zmizet. V následujících odstavcích uvádíme jednu z možných odpovědí, názory žáků se mohou lišit.

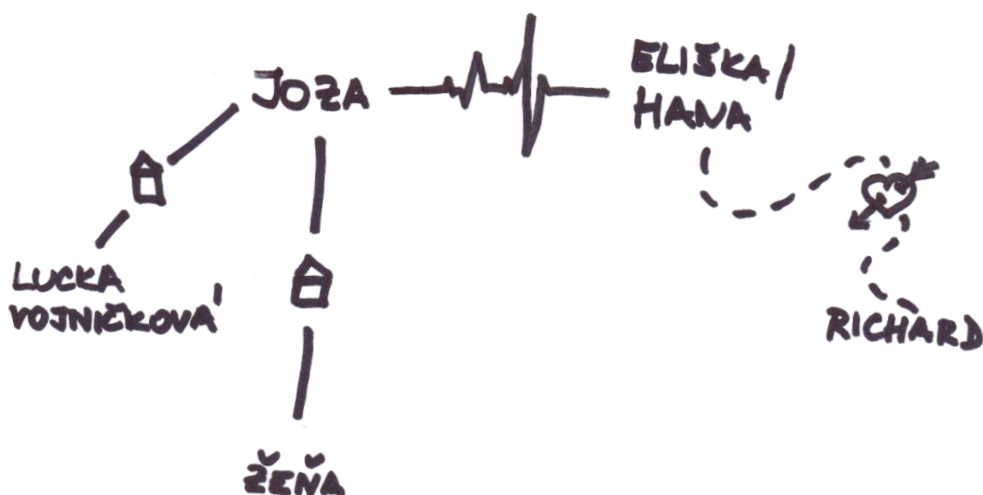
Téma knihy

Tématem knihy *Jozova Hanule* je zjednodušeně osud mladé lékařky, která byla členkou protinacistického odboje a nyní se ukrývá v horské vsi, kde našla svou životní lásku.

Diagram klíčových postav

Následující diagram klíčových postav slouží pouze jako ilustrace. Žáci mohou využít jakékoliv formy znázornění jednotlivých postav a vztahů mezi nimi.

Obrázek 2 Diagram klíčových postav knihy *Jozova Hanule*

Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami

Jako příklad náčrtu děje uvádíme tuto posloupnost událostí: Lékařka Eliška je členkou odboje → při doručování tajného dopisu je málem zatčena → v nemocnici zachraňuje prostého muže Jozu, který jí vypráví o jeho vesnici v horách → kvůli nebezpečí v odboji se s Jozou odstěhuje do vsi Želary, kde si ho vezme za muže pod novou identitou – změní si jméno na Hana → v Želarech se z Hanule, jak ji Joza nazývá, stane nový člověk, souzní s prostředím a zamiluje si svého muže → do Želar na konci války dorazí ruští vojáci – znásilňují ženy a zabíjí muže → želarští muži se

proti nim rozhodnou bojovat → Joza po jedné z bitek umírá → Hanule se po válce vrací zpátky do brněnské nemocnice, žádného jiného muže už vedle sebe nechce.

Čím je sympatický Joza?

Dle slov Hanule měl Joza rys osobnosti označovaný jako „pečeť matky“ – byl něžný, starostlivý a milující. Projevoval se pokorně, ale i statečně a spravedlivě. Tvrdě pracoval, aby s Hanulí mohli vést pohodlný život. Jeho vlastnosti jsou vesměs kladné, ačkoliv na začátku příběhu může kvůli nevědomosti hlavní hrdinky působit jako hlupák. Právě díky těmto vlastnostem na nás Joza působil sympaticky.

Jak se proměnila hlavní hrdinka?

Na začátku příběhu stojí mladá naivní lékařka Eliška, která má za milence staršího doktora Richarda, chlápěného ženatého muže, sobce. Po nutné migraci se z Elišky stává Hana, čímž začíná její přeměna v jiného člověka. Postupně se učí domácím pracím, osvojuje si nové lékařské dovednosti od babky kořenářky, přestane si na svém muži Jozovi vybíjet frustraci a objeví v něm svou životní lásku. Na konci příběhu se z ní stává mnohem zkušenější Hanule, kterou již neláká náruč Richarda, zůstává navždy věrná Jozovi.

V čem vidíš sílu Lucky Vojničkové?

Lucka Vojničková, želarská babka kořenářka, má i v sedmdesáti letech obrovskou fyzickou sílu. I přesto, že alkohol pije jako statný muž, její zdraví tím není nijak narušené. Lucka projevuje obrovskou duševní sílu a sebejistotu – během léčebných procesů je neoblomná, k lidem dokáže být velmi tvrdá. Jako snad jediná v Želarech zůstává ateistkou, přesto v ní ale dřímá pokora a mravnost.

Jak se v příběhu projevuje válka?

Válka se v příběhu objevuje jako součást životní zkušenosti románových postav. Zpočátku se čtenář dozvídá o českém protinacistickém odboji a částečně i o jeho fungování za války, dále o potravinových lístcích a kenkartě, které k válce též neodmyslitelně patří. V závěru se autorka zmiňuje o československé brigádě a následně se válka dotkne i zapadlé horské vesnice Želary, která dosud žila válkou téměř nepoznamenaná. Ruští vojáci zničí blízkou ves Šádova Huť a až po mnohých znásilněních a vraždách jsou z krajiny vyhnáni.

Zkus si představit Eliščinu situaci poté, co jí Rostislav oznámí, že musí zmizet. Jak by ses zachoval/a ty?

Odpověď na tuto otázku je velmi individuální, vzorové řešení zde proto neuvádíme.

Pokus se vytvořit popis vesnice Želary, který bude použit jako reklamní text do katalogu zájezdů cestovní kanceláře. (Zmínit se můžeš i o konkrétních místech, která budou při prohlídce Želar navštívena.)

V závěru konceptu čtenářského deníku si děti procvičují znalosti nabyté v hodinách slohu. Protentokrát se jedná o reklamní text, který může být pojat například takto: *Želary jsou místem doslova zapomenutým v horách, ve slovenském pohraničí. Působivost okolní krajiny a semknutí místních obyvatel vytváří nezapomenutelný, téměř mystický zážitek. Při prohlídce vesnice budete mít možnost navštívit želarské stavení zrekonstruované v době druhé světové války, tzv. domek starého Mánka, i bývalý domov tradiční babky kořenářky.*

4.2 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera

4.2.1 Pracovní list

Pracovní list pro žáky ke knize *Peníze od Hitlera* je rozdělen na dva listy o formátu A4, které obsahují 3 ukázky a dohromady 15 pracovních úloh souvisejících výhradně s textem. Žáci devátých tříd celý pracovní list vyplní v maximálním časovém rozsahu 30 minut, čas potřebný pro společnou kontrolu a diskusi závisí zejména na míře využití nabízených témat k diskusi.

První ukázka pochází z druhé kapitoly knihy, tzv. Návratu prvního (léto 1945). Čtenář se ocitá v situaci, kdy hlavní hrdinka knihy přichází po druhé světové válce do domova svých rodičů. V komentáři u jednotlivých otázek nastíníme správné odpovědi – nemusí se však ve všech případech jednat o odpovědi, které budou žáky napadat. Při samostatné práci je proto vhodné dát žákům dostatek čas text vnímat, užít si jej a zamyslet se nejen nad položenou otázkou, ale i nad tím, proč je asi k danému příspěvku pokládána.

Úryvek 5 Peníze od Hitlera, str. 23

Srdce v hrudi prudce bubnuje, takové nesnesitelné dusno a já nemohu ovládnout zimniční řas. Na každém čtverečním centimetru vyslídím dotek svých nejbližších. Dotek života, který jsem žila. Teď život pozoruju. Však já najdu způsob, jak život přežít.

Musím se sebrat, ovládnout nadouvající se oční víčka. Ne se před cílem zhroutit jako před ho-

dinou. Tam. Na oslněné louce v blízkosti škarpy se zkroucenými třešněmi. Všechno bude dobré, jsem v bezpečí, zvířátko zaleze do svého pelechu. S něžnou letmostí se dotýkám jabloňových lístků, větví, lačkové konstrukce altánu, přeždu rozlehlý, leštěnými kameny vydlážděný dvůr. Až k vyřezávaným dveřím se speciálním kováním. S ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka. A které pro ni pečlivě vyrobil mladý kovářův pomocník Ládínek Stolař.

Ztuhlými prsty obejmou kovovou vlnovku černé kliky, překryju hadí obrazce. Zatlačím plnou vahou svého těla. Je odemčeno.

Vejdu.

Nemilosrdná rána naděje přímo mezi oči. Na vysokém stojanu v hale visí tatínkův klobouk, ještě tam visí, nestačil si ho *tehdy* nasadit, přestože bez pokrývky hlavy z domu nevycházel. Nikdy. Nestačil si ho *tehdy* nasadit, když ho gestapo odváželo. My se zaskočeně dívali. Jak se postupně drápe na korbu malého nákladáku, kde už kdosi seděl; posouvali se, aby mu udělali místo. Zaskočeně jsme sledovali i maminku, k níž jsme rozpačitě vzhlíželi. Která neplakala, nerozčilovala se, nepanikařila. *Říkala jsem mu to, mezkovi, počkáme nějakou dobu u našich, v Praze, ve vnitrozemí, pak by se vidělo.*

Věřila, že se tatínek vrátí. Že je to omyl. A nejvíc se jí dotklo, že tatínka neposadili do osobního auta, že musel na rozhrkané nákladní auto k ostatním. A že mu neurvale strhli pásku, kterou si spěšně navlékal.

Nikdy jsem ho už neviděla. Nikdy.

Teď můžu nahmátnout jeho klobouk.

V jaké formě (ich, er) je napsán úryvek? Proč asi?

Příběh v příspěvku je napsán v ich-formě, která se vyznačuje vyprávěním v první osobě jednotného čísla – příběh tak mohou čtenáři číst z pohledu vyprávějící postavy. Obecně takové vyprávění může vyvolat pocit reality a osobní zkušenosti autora – tím se text stává působivějším. Žáci uvádějí možnost se do textu více vžít, text naplněný emocemi jim v ich-formě připadá mnohem poutavější než v er-formě, do které si text následně zkusili převést.

Krátce popiš, odkud a kam jde hrdinka.

Hrdinka v předkládaném příspěvku prochází sadem (zde se dotýká jabloňových lístků, větví), kolem altánu a po dvoře dojde až k domu, který je jejím domovem. Žáci mylně uváděli i to, že hrdinka přichází do koncentračního tábora či do Prahy. Někteří žáci se rovněž domnívali, že hrdinka jde z Prahy – tuto informaci, leč pravdivou, však v textu nenalezneme. Jedna ze žaček též uvedla časové umístění: „Jde ze života, který žila, nyní jde žít svůj svět.“

Jaký zaujímá hrdinka vztah k popisovanému prostředí? Z čeho tak soudíš?

Hrdinčin vztah ke známému prostředí je láskyplný, něžný, nachází se v tolik milovaném a stýskaném domově, cítí se v bezpečí. Dotýká se zde věcí, které zhmotňují její vzpomínky na dětství. Předměty jí však připomínají i krutou realitu. Vztah může být vnímán jako bolestný.

Jaké předměty vyvolávají u hrdinky vzpomínky?

Z explicitně zmíněných předmětů, které u hrdinky vyvolávají vzpomínky, lze jmenovat dveře se speciálním kováním, s ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka hrdinky, nebo tatínkův klobouk.

Z jakého důvodu je asi některý text psán kurzívou (písmo mírně skloněné doprava)?

V daném úryvku se nachází dva momenty, v nichž je kurzíva použita. V každém případě se jedná o jiný účel užití. U slova *tehdy* hrdinka zvláště upozorňuje na zlomový časový okamžik, který maximálně vystihuje pouze jedno jediné slovo. V druhém případě (*Říkala jsem mu to, mezkovi, počkáme nějakou dobu u našich, v Praze, ve vnitrozemí, pak by se vidělo.*) se jedná o již použitou přímou řeč, na níž hrdinka vzpomíná. Mnoho žáků neodhalilo, že v textu se kurzíva vyskytuje dvakrát – učitel může dle pokročilosti skupiny na tento jev upozornit. Se žáky je možné otevřít diskusi, kde všude se setkávají s kurzívou, užitečné je též připomenout s ní související typografická pravidla.

Co bylo pro hrdinku „nemilosrdnou ránou naděje“?

Jako nemilosrdnou ránu naděje hrdinka označuje tatínkův klobouk, který si nestačil nasadit, než ho odvezlo gestapo. Klobouk dříve signalizoval, že je tatínek doma – právě proto zde hrdinka mluví o nemilosrdné naději. Kdyby zde klobouk nebyl, naděje na přítomnost otce by byla pravděpodobně mnohonásobně nižší. U této otázky je možné s žáky prodiskutovat, v jakých jiných situacích může být naděje nemilosrdná (uvádět budou pravděpodobně milostné vztahy, nevyléčitelné nemoci či pohřešování člověka).

Jak by se asi hrdinka cítila, kdyby v jejím domově po návratu z války již nežili její rodiče, ale někdo jiný?

Taková situace by pro hrdinku pravděpodobně znamenala absolutní zklamání, nepochopení, dožadovala by se vysvětlení, kde jsou její příbuzní, proč v jejím domově žijí jiní lidé – odkud by je měla znát a proč se tak stalo. Na základě této otázky může učitel vyvolat diskusi, zda se někdy v české historii udály podobné situace. Žáci znali téma z filmu Habermannův mlýn (režie Juraj Herz, rok 2010) na motivy knižní předlohy Josefa Urbana.

Druhou ukázkou pro pracovní list jsme též vyňali z kapitoly Návrat první (léto 1945). Hrdinka se tentokrát nachází v pracovním táboře pro Němce v Čechách po druhé světové válce, kam utekla poté, co ji neznámí lidé vyhnali z domova jejích rodičů. Internační tábory jsou v české historii spojeny zejména s transferem německy mluvících obyvatel Brna na konci května 1945, kde Češi zabili mnoho nevinných civilistů.

Úryvek 6 *Peníze od Hitlera*, str. 66

V dubové almaře s vyřezávaným horním dílcem natrefili na ženskou v modrých šatech. A znásilnili. Kulometem.

Strašně se mi chce zařehtat jako rozdováděné kobyle. Kytíčkovaný rukáv se odmlčí. Leká se studu a viny, která přepadá, která vždycky přepadne oběti. Viníky ne. A mně se chce chechtat. Že už bych přelezla sluneční zeď, přešplhala tenkou hranici světa bláznů, opřela se o zeď z papíru? Znásilnění studeným kovem, který se třením zahřívá, mi připadá směšné. Nepřekvapuje mě, to zas ne, teď už se nedivím ničemu. Nedivím, i když nerozumím. Cloumá se mnou chuť bublavě se chlázat, ryčivě se zagebit, plácát se do stehů. Taková chuť jásově se řehtat až k mokrým očím mě přepadala, když jsem se plahočila *odtamtud*. Jazykem, zuby, rty přehradím vodopád, zadržím ohňostroj smíchu.

Otočím tvář ke zdi. (...)

Frau mě – v domnění, že pláču – hladí po rameni.

Ona přijímá svůj osud vyrovnaně. Jenomže ona může svou vinu pojmenovat. Nacistům nebránila, k Čechům se chovala zpupně vždycky, s mužem se hrnula do Henleinovy strany, bála se prý čečizace. Hitlera – i když jen vlažným pokynutím, jak dnes tvrdí – s fanatiky vítala. Ale co já? Čím já jsem vinna? A co když to byla ona, kdo poslal moji rodinu na východ? (...)

„A proč jsi teda raději nezůstala v koncentračním táboře pro židovské rodiny? Se svým bratrem? Špatně jste si nežili, viděla jsem film.“

„Co prosím?“

„Proč jsi raději nezůstala v Polsku?“

Odtáhnu se v přívalu zhnusení. Tahle umouněná ženská, tahle ubohá služtička věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obýváček. Pohrdá mnou, protože jsem opovrhla výsadou spokojeného života v baráku na východě. Pohrdá mnou. Aniž by to přiznala.

Jakou emoci v hrdince vyvolalo znásilnění ženy v modrých šatech? Čím se tato emoce projevila?

Znásilnění neznámé ženy kulometem vyvolalo u hrdinky bezmoc, zhnusení, následně i laxnost (otočení ke zdi). Bezmoc se projevuje bláznivým chováním – chuť smát se, aniž by situace byla sebemeně vtipná. Žáky bude pravděpodobně zajímat, zda bylo znásilnění v koncentračních táborech běžné. Na téma sexuálního zneužívání v období holokaustu vznikla v Německu dokonce putovní výstava, která přinesla svědectví vězenkyň, jež nacističtí dozorcí nutili k prostituci. Vězenkyně měly za jediný den přijmout sedm až osm mužů. Hlavním motivem nacistů k těmto vynuceným aktům byla pravděpodobně motivace mužů k vyššímu výkonu v práci. Většina vězňů však vůbec nebyla ve stavu, kdy by jim návštěva nevěstince přinesla blaho, nešlo tak o nikterak často využívanou službu. (Česká televize, 2013, [cit.

2018-03-24]) Ženy byly za války spíše zneužívány nacistickými dozorci i dozorkyněmi, za jejich přízeň se jim dostávalo lepší stravy i zázemí, pro mnohé tak znamenala prostituce vyšší naději na přežití.

Proč hrdinku tento výjev „nepřekvapil, to zas ne, teď už se nediví ničemu“?

Hrdinka už pravděpodobně zažila podobné či horší situace v koncentračním táboře. Žáci uváděli, že takové výjevy se ve válce děly denně, „Němci tohle dělali normálně“ nebo „Němci byli schopni všeho“.

Jak bys jinými slovy popsal/a výraz „zagebit se“?

Výraz „zagebit se“ lze jinými slovy popsat jako pronikavě se zasmát (cha-cha-cha).

V jakém koncentračním táboře mohla být hrdinka?

Podle Frau hrdinka nezůstala v Polsku – nabízí se tedy Auschwitz – Birkenau (Osvětim – Březinka), Gross-Rosen, Plaszów, Soldau, Stutthof, Treblinka. U žáků základní školy považujeme za velice dobrý výsledek, pokud uvedou Osvětim, Březinku či Treblinku. Většina žáků uvádí s jistotou pouze Osvětim. V době psaní této diplomové práce v březnu 2018 byl aktuálním tématem polský zákon zpřísňující normy o popírání holocaustu – pokuta či trest odnětí svobody mohly hrozit tomu, kdo by za holocaust činil spoluodpovědné Poláky nebo polský stát. S žáky je možné otevřít diskusi na téma popírání holocaustu.

„Věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obyváček.“ Co se skrývá pod spojením „uječený knírek“?

Pod spojením „uječený knírek“ se skrývá hlavní osoba německého holocaustu – Adolf Hitler. Jeho nejznámějším vizuálním rysem byl knírek pod nosem, který je v dnešní době symbolem mnoha vtipů. Když žena uvádí: „Špatně jste si nežili, viděla jsem film,“ má na mysli agitační filmový dokument *Vůdce daroval Židům město* natočený v roce 1944 v Terezíně po návštěvě organizace Červený kříž v táboře. Film byl velice idylický, jeho záběry neměly s realitou nic společného. (Česká televize, 2013, [cit. 2018-03-24]) Film bylo možné v době psaní této diplomové online zhlédnout na YouTube – je ho tedy také možné zařadit do výuky.

Nejkratší výstřižek textu, **třetí a poslední ukázka**, pochází z části *Návrat druhý* (léto 2005). Hlavní hrdinka knihy Gita Lauschmannová zde přijíždí do Puklic na předsoudní jednání se starostou a místními obyvateli o restituci majetku její rodi-

ny. Především v místnosti je probírán její zdravotní stav – před lety byla hospitalizována na psychiatrické léčebně. Text v ukázce uvádí monolog hrdinky, během něhož popíše nejsurovější zážitky jejího života.

Úryvek 7 Peníze od Hitlera, str. 107

Promluví ke všem a k nikomu.

Jen řasy se mi začínají chvět. Ten mikroskopický třes ohlašuje blížící se příval, dravý tok a proud, bouři. Zatím se jen stmívá a hromadí dusno. Samotná bouře je ještě daleko. Rychle proměnit lítostnou bezmoc v obeliskový vztek. Rychle se upnout k jakékoli představě, která mě vysvobodí.

Stolař mladší.

Představuju si, jak mu z úst rvu jazyk. Zaživa. Růžového lososa. Rozprostřu si ho na chleba namazaný máslem. Na plátek chleba položím ten podlouhlý kus lososa, ten solený sledový fileť, olejovitý jazýček naložený ve slinách, do kterého se zakousnu, ještě v mých ústech by sebou několikrát zamrskal. Ani hlásku by nevydal. Možná zaúpění.

Projevem jaké emoce je poslední odstavec ukázky? Doplně za poslední odstavec větu, která tuto emoci dovrší.

Poslední odstavec prostupuje bouřlivá, masochistická nenávisť k osobě Stolaře mladšího. Žáci též uvádějí hněv a vztek. Žáky popisovaná krutost či nemilosrdnost je určitě na místě, nejedná se ale o emoce, nýbrž vlastnosti.

Věta završující nenávisťnou emoci může být též velmi expresivně zabarvena, žáci využívali vulgární výrazy, případně se drželi popisu dané emoce („Jak já ho nenávidím.“, „Nenávidím ho.“). Z doplnění žáků uvádíme pouze vybrané: „Nebolí mě, že dělám tyto věci, protože on si o to říkal.“ „Až tak dokážu být krutá.“ „A když s ním skončím, úplně skončím, přejdu k dalšímu.“ „Hajzl jeden!“ Jeden z žáků uvedl závěrem pouhý větný ekvivalent: „Kripl.“

Hlavně se udržet v latí, nezkolabovat, neječet. Tato věta prostupuje knihu rovnou několikrát jako motto. Kam bys ji zařadil v předcházející ukázce?

V knize autorka zařadila tuto větu na konec čtvrtého odstavce. Stejně tak ji ale je možné zařadit i na konec odstavce druhého a třetího nebo na začátek druhého odstavce. Při interpretaci záleží na tom, kterou část textu žáci vnímají jako nejvíce expresivní. Žáci vhodně uváděli také možnost zařazení motto za větu „Samotná bouře je ještě daleko.“.

4.2.2 Koncept čtenářského deníku

Do návrhu čtenářského deníku ke knize *Peníze od Hitlera* jsme kromě obvyklého nastínění tématu knihy, zakreslení klíčových postav a zapsání náčrtu děje zařadili

další tři otázky. Odpovědi na ně musí žáci vyhledat v textu a zaznamenat je vlastními slovy. Otázku „Jakou roli má v příběhu Denisova rodina?“ jsme záměrně nechali více otevřenou, aby žáky donutila se nad příběhem zamyslet. Již při práci s úryvkem textu Radky Denemarkové byla diskuse žáků velice emotivní, žákům proto necháváme prostor pro zaznamenání pocitů při čtení samotné knihy. Ve formě úředního dopisu žáci na závěr vystihnou žádost o navrácení majetku.

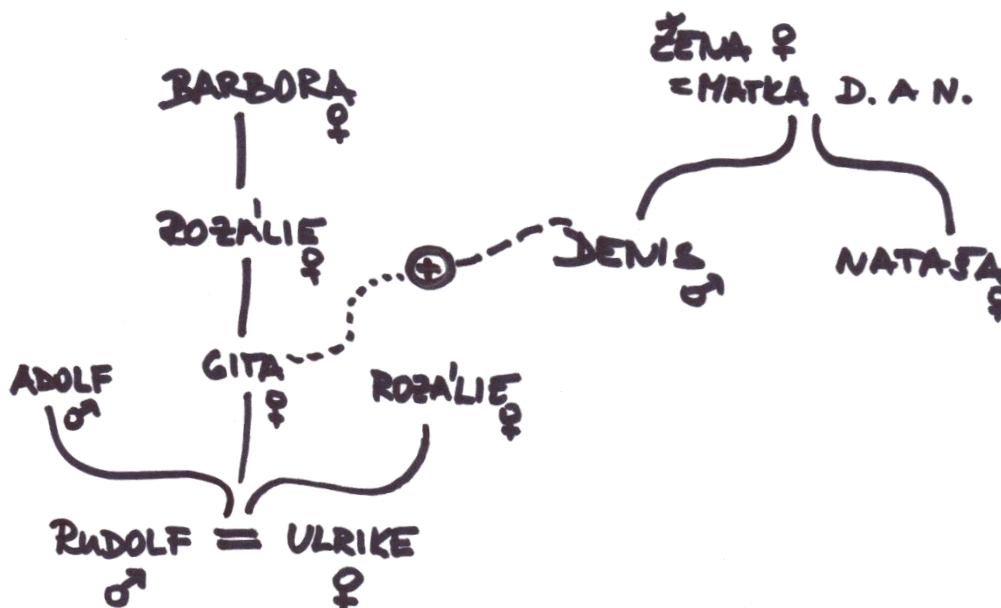
Téma knihy

Tematiku knihy *Peníze od Hitlera* spatřujeme v zabavení majetku československé židovské rodiny s německým původem v roce 1945 a jeho následné restituci.

Diagram klíčových postav

Následující diagram klíčových postav slouží pouze jako ilustrace. Žáci mohou využít jakékoliv formy znázornění jednotlivých postav a vztahů mezi nimi.

Obrázek 3 Diagram klíčových postav knihy *Peníze od Hitlera*

Náčrt děje - pouze hlavní události s šipkami

Jako příklad náčrtu děje uvádíme tuto posloupnost událostí: Gita se vrací z koncentračního tábora domů → v domě nachází cizí rodinu → cizí žena obývající dům její rodiny ji zachrání před smrtí → Gita se dostává do pracovního tábora a poté do Prahy, ke své tetě Ottilii → vystuduje medicínu a začne pracovat jako praktická lékařka, posléze patologka → poprvé se vdá, osudu její nové rodiny však není přáno

– čtyřměsíční syn je zavražděn a následně spáchá sebevraždu i její muž → po hospitalizaci na psychiatrii se Gita vdá podruhé a porodí dceru Rozálku → v roce 2005 se jí podaří rehabilitace zesnulých rodičů → chce jim v Puklicích vystavět pomník a otevřít muzeum zemědělství, pukličtí obyvatelé jí ale žádný majetek vracet nechtějí → předsoudní jednání se zástupci obce se nepodaří, Gita se však při něm seznámí s Denisem, s nímž následně tráví čas jako s partnerem → v závěru knihy Gita umírá, řešení restituce majetku za ni přebírá vnučka Bára, studentka práv.

Jaký problém řeší Gita Lauschmannová?

Gita Lauschmannová se po návratu z Osvětimi v roce 1945 chtěla vrátit do domu svých rodičů, ten však již obývali jiní občané Puklic. Majetek rodiny Lauschmannů byl kompletně zabaven cizími lidmi, jelikož Lauschmannovi byli podle Puklických kolaboranti a Němci. V roce 2005 získává Gita potvrzení o řádném československém občanství svých mrtvých rodičů a tím i právo získat majetek zpět.

Jaké stanovisko ke Gitinu problému zaujímá její vnučka Bára?

Bára se snaží vést v otázce restituce majetku nekompromisní boj, který jí mírně kazí Gitina tvrdohlavost a touha vykřičet její životní příběh. Zatímco cílem Gity je postavit otci v Puklicích pomník, který by připomínal jeho osobnost, pro Báru je podstatný zabavený majetek a jeho hodnota.

Jakou roli má v příběhu Denisova rodina?

Denis sám se stává prostředníkem mezi Gitou Lauschmannovou a starostou obce Puklice ve sporu o návrat majetku rodiny Lauschmannových. Posléze je mu Gita sympatická natolik, že se s ní začne setkávat jako její partner. Denisova matka zachránila Gitu před smrtí po jejím návratu do Puklic v roce 1945, zároveň byla jednou z osob, které zavraždily Gitina bratra Adina. Denisova sestra Nataša provozuje obchod s potravinami v domě Gity Lauschmannové. Gitu nenávidí za to, že ji chce připravit o majetek i živnost.

Pokus se popsat své pocity při čtení knihy.

Odpověď na tuto otázku je velmi individuální, vzorové řešení zde proto neuvádíme.

Napiš nekompromisní úřední dopis starostovi Puklic, ve kterém ho jménem Gity Lauschmannové požádáš o navrácení majetku.

Součástí školního vzdělávacího programu pro devátý ročník bývají v hodinách komunikační výchovy a slohu administrativní útvary – jedním z nich je i úřední dopis. Žákům v tomto případě můžeme odpustit, pokud neuvedou adresu odesílatele a příjemce dopisu, jelikož se v knize nevyskytují. Následující dopis je pouze vzorový.

MUDr. Gita Lauschmannová

pražská adresa

Ladislav Stolař, starosta Puklic

puklická adresa

V Praze, červen 2005

Vážený pane Stolaři,

za svého zesnulého otce Rudolfa Lauschmanna a matku Ulrike Lauschmannovou Vás žádám o okamžité navrácení majetku mé rodiny, který občané Puklic v roce 1945 neprávem zabavili. Úřad finálně stvrdil, že moji rodiče nebyli ani kolaboranty, ani Němci, ale řádnými československými občany.

Na předání majetku do mého vlastnictví se prosím domluvte s mými právními zástupci.

S pozdravem

MUDr. Gita Lauschmannová

4.3 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin

4.3.1 Pracovní list

Pracovní list pro žáky ke knize *Zvuk slunečních hodin* je rozvržen na dva listy o formátu A4, na nichž nalezneme 4 ukázky a celkem 18 pracovních úloh přesahujících do kontextu úryvků i úlohy vycházející čistě z textu. K práci s textem by měl

učitel vyhradit minimálně 90 minut (tj. 2 vyučovací hodiny), pokud je jeho záměrem dát žákům dostatečný prostor k vyjádření.

První ukázka z knihy *Zvuk slunečních hodin* zavádí čtenáře do prostředí koncentračního tábora Terezín. Text vnímáme z pohledu jedné z hlavních postav – Anny. V ukázce s ní vystupuje Ráchel Kepplerová, která přijíždí po povolávacím rozkazu do Terezína. Otázky, které jsou k úryvku pokládány, vyžadují nejen pečlivou práci s textem, ale i znalosti diskurzu druhé světové války v protektorátu Čechy a Morava.

Úryvek 8 Zvuk slunečních hodin, str. 60

V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji (*pozn. Ráchel*) uviděla. Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. Šla jako ve snu. Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vidím to jako dnes. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného, že se mi sevřelo hrdlo. (...) Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.

Co si představuješ pod pojmem transport?

Pojem transport je dnes převážně užíván ve významu doprava lidí nebo přeprava nákladu. Za nacistického režimu byl tento výraz používán pro příjezd dalších vězňů z jejich domovů nebo z jiných pracovních táborů do táborů koncentračních, vyhlazovacích. Žáci slovo znali z angličtiny, výrazu tak většinou rozuměli. Nijak výrazně ho ale nespojovali s protektorátním režimem.

Co je to ghetto? O jaké ghetto se asi mohlo jednat?

Jako ghetto je obvykle označována část území, na níž jsou ostatními spoluobčany vykázáni lidé stejného náboženství, národnosti či rasy. Z historie jsou nejznámější právě židovská ghetta. Dnes se slovo používá v hyperbolickém významu pro sídelní jednotky nadměrně obydlené romskými občany (např. mostský Chanov) či asijské tržnice (např. pražská Sapa). V ukázce se může jednat o ghetto Terezín (příběh Hany Andronikovy se odehrává právě zde), Varšavské ghetto, Krakovské ghetto apod. Žáci uváděli převážně ghetto Terezín – jiné ani neznali. Někteří chápali ghetto jako synonymum k Terezínu. S žáky je možné otevřít otázku, jak si představují každodenní život v ghettu.

Jak je charakterizována Ráchel?

V ukázce nalezneme přímou charakteristiku hlavní hrdinky: „Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. (...) Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného...“ Žáci si u této otázky mohou zopakovat pojmy z oblasti výuky slohu – charakteristika (zpravidla popisuje duševní profil osoby) a vnější charakteristika (popis charakterizované osoby).

Proč asi autorka pro židovskou hrdinku vybrala jméno Ráchel?

Ráchel je křestní jméno hebrejského původu. Kvůli biblické tradici je v literatuře toto jméno často používáno pro pojmenování silných, obětavých židovských hrdinek. Kromě románu *Zvuk slunečních hodin* můžeme vzpomenout například na historický román německého autora Liona Feuchtwangera *Židovka z Toleda*. Odpověď na otázku sice znali pouze žáci z věřících rodin, přesto jsme se však rozhodli ji v konečné verzi pracovního listu ponechat – díky společné kontrole odpovědí si tímto způsobem ateističtí žáci rozšiřují svůj všeobecný přehled. Žákům můžeme také dovolit vyhledat odpověď na internetu.

Postava Ráchel se v Bibli objevuje v *Genesis, První knize Mojžíšově*. V biblickém příběhu hraje velkou roli krása Ráchel, která uhrane Jakóba. Ten si nejprve bere za ženu sestru Ráchel – Leu, až posléze se sbližuje s Ráchel. Ráchel nejprve nemůže mít děti, přestože po nich velmi touží. Až po dlouhé době se Ráchel rodí syn Josef a posléze i syn Benjamín, u jehož porodu umírá. Křesťanská tradice spojuje Ráchel s dětmi, obětavostí a trpělivostí. (Rozhlas, 2014, [cit. 2018-04-01]) V Matoušově evangeliu se setkáváme s dnes již zažitým pojmem „Ráchelin nářek“, v němž „pláče nad svými dětmi, nad jejich ztrátou se nedá utěšit“ (Bible, 2009, str. 1257).

Text **druhé ukázky** popisuje výlet rodiny Kepplerových do Váránasí v Indii. Tomáš s Ráchel a Danielem tráví v Indii léta před druhou světovou válkou. Rituál kremace v ukázce popisovaný je reálným obrazem hinduistických zvyků provozovaných v Indii u řeky Gangy.

Na cestě do Ágry jsme se zastavili ve Váránasí. Poutníci na ghátech v řece rituálů. Svatý obřad omývání. Hinduista se žlutou šňůrou bráhmana kolem krku. Nejvyšší kasta. Uctívaná bohyně odnáší lidské hříchy. Ganga. Kdysi prý tekla v nebi. (...)

Upoutal mě hlouček lidí dřepících kolem ohně. Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali a já jsem se od nich vzdaloval v deliriu z atmosféry místa, které mě ovládlo. Oheň. Síla živlu a neznámých božstev. Přikradl jsem se blíž... Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo. Trčela z ní seschlá chodidla, na která plamen zatím nedosáhl. (...)

Déšť stéká po ghátech. Na otýpkách hoří mrtvá těla, aby jejich popel odnesla řeka. Ozývá se volání. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.

– A jeho tělo se nespálí?

–Ne. Zabalí ho do plátna, zatíží kameny a hodí do řeky. Jen těla svatých mužů a mrtvých dětí jsou bez hříchů. Proto neprocházejí očistným ohněm.

–A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

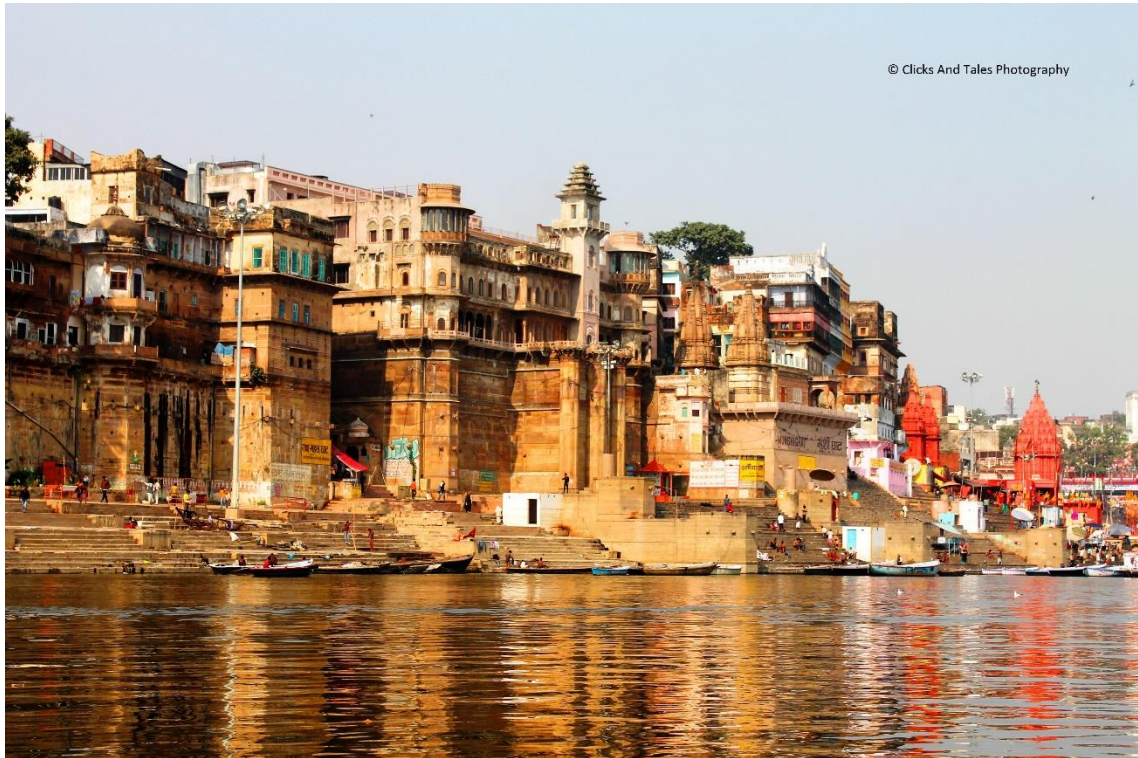
V jakém prostředí se odehrává tato ukázka?

Popisované prostředí v ukázce je indické. Jedná se o část příběhu, v níž rodina Keplerova sídlí v Indii, kde Tomáš Kepler navrhuje domy pro Baťu. V ukázce nalezneme mnoho znaků typických pro Indii, žáci nejčastěji příběh lokalizovali podle hinduistických svatých obřadů, řeky Gangy či svatého města Váránasí, nejposvátnějšího města v Indii. S žáky je možné po rozpoznání místa, v němž se ukázka odehrává, vést brainstorming o Indii – žáci mají znalosti o asijském kontinentu nejen z hodin zeměpisu na základní škole, ale i z různých geografických vzdělávacích pořadů.

Co si představuješ pod pojmem „gháty“?

S gháty se žáci v ukázce setkávají rovnou dvakrát. Poprvé: „Poutníci na ghátech v řece rituálů.“ Podruhé se mohou dočíst, že: „Déšť stéká po ghátech.“ Žáci většinou pojem ghát neznali, doporučujeme proto odpověď na otázku hledat společně. V souvislosti s touto ukázkou je také vhodné žákům promítnout fotografii indického Váránasí, na němž budou gháty v popředí zobrazeny.

Gháty jsou monumentální schodiště, která vedou od chrámů až do samotné řeky Gangy. Ve Váránasí jich nalezneme přes devadesát, táhnou se skoro šest kilometrů po západním břehu svaté řeky. Odehrávají se na nich rituály a náboženské obřady. Na několika ghátech ve Váránasí se odehrává i rituál spalování mrtvol popisovaný v ukázce. (Gardner a kol., 1999, str. 412)

Co víš o řece Ganze?

U otázky směřující ke znalostem o řece Ganze je opět nutné vycházet z poznatků, které žáci již nabyli při jiných vyučovacích hodinách. Žáci by měli vědět minimálně to, že je Ganga nejdelší řekou v Indii (její tok měří přes 2500 kilometrů). V širším povědomí mohou mít též, že hinduisté věří, že je koupel v Ganze očistí od všech hříchů, zpopelnění na jejích březích s následným rozptýlením v řece by jim potom mělo zajistit spásu duše.

Při četbě této ukázky můžeme znalosti žáků rozšířit: Ganga je pro hinduisty nejposvátnější řekou na světě. Nejvýznamnějším a nejposvátnějším místem na řece Ganze je Váránasí. Doplňit lze i informace o tom, že do řeky vytékají splašky z okolí, koupou se v ní zvířata, některé Indky v ní perou prádlo a v neposlední řadě zde po rituálech plavou těla zemřelých. (Gardner a kol., 1999, str. 412)

Kdo je to Ráma, jehož jméno je pravda? Můžeš ho znát z jednoho starověkého eposu.

Ráma byl princ/král z eposu Rámájana, který byl velmi odvážný při boji za záchranu ženy Sítý. Síta mu byla absolutně láskyplně oddána. Ráma je v současné době chápán jako sedmé vtělení boha Višnu (náboženství višnuismus). Některá asijská,

resp. indická náboženství věří, že Ráma může zajistit člověku vstup do nebe – buď musí člověk alespoň jedenkrát přečíst daný epos, nebo na smrtelném loži vyslovit jméno „Ráma“. (Sochrová, 2007, str. 19)

Jak se nazývá proces zpopelnění mrtvého těla jedním slovem?

Zpopelnění mrtvého těla nebo také pohřeb žehem můžeme jedním slovem nazvat kremace. Žáci pojem znali z filmu *Vesničko má středisková* z úst Rudolfa Hrušínského: „Jed' do Pelhřimova. Prohlídni si krematorium. Ať víš, do čeho jdeš.“ (Vesničko má středisková, 1985) Žáky můžeme při vzpomínce na tento film upozornit, že v Pelhřimově nikdy krematorium nebylo – jednalo se pouze o omyl scénáristy Zdeňka Svěráka.

Proč některá těla v tradici dané země zpopelňována nejsou?

Těla svatých mužů a mrtvých dětí nejsou zkažena hříchy, proto nemusí prodělat očistu ohněm.

Proč vypravěč Dan položil závěrečnou otázku: A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

Z ukázky je možné vyčíst, že vypravěč Dan je dítětem. „Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali (...).“ – V této části se dozvídáme, že vypravěčem ukázky je někdo, kdo je na výletě s rodiči. „Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.“ – Úkolem rodičů je umožnit dětem poznávat svět, učit je nové věci, proto jeden z rodičů upozorňuje Dana na pohřeb svatého muže. Daniel se na konci ukázky ptá: „A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?“ Jeho otázka směřuje k předešlé výpovědi rodiče, z níž lze pochopit, že těla mrtvých dětí se balí do pláten, zatěžují kameny a vhažují do řeky.

Přímé zážitky po transportu do Osvětimi popisuje **třetí výstřížek** románu. Do Osvětimi se dostaly Ráchel s Annou společně. Příběh čtenář vnímá opět z pohledu Anny. Do podmínek v Osvětimi Ráchel promítá své zkušenosti z Indie.

Úryvek 10 Zvuk slunečních hodin, str. 175

Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelplac. V plátěných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovaly. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. Bylo jí jasné, na co myslím, dokonce ji to pobavilo. Buď ráda, že nás rovnou neskalovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.

–Vypadáme jako trhání.

Zavrtěla hlavou.

–Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvícení.

Pomaloučku jsem si začala uvědomovat, jak podivný je okolní vzduch. Pach z dobytčáku vystřídal jiný smrad. Byl všude. Ráchel ztuhly rysy. Pohled přikovaný k mračnu. Štiplavý, nakyslý pach spáleného masa. Znala ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů.

Co je to apelplac? Z jakého jazyka výraz pochází?

Podle Slovníku nespisovné češtiny (2006, str. 47) je apelplac „vojenské nástupiště, prostor pro nástupy ve vojenských útvarech a zejména ve věznicích“. Nástupiště bývalo umístěno v prostranství mezi jednotlivými baráky, resp. jejich bloky. Na apelplacech nejčastěji probíhalo sčítání vězňů, rozdělování podle pracovišť aj. Vězni se na apelplace většinou nesměli hýbat. Výraz pochází z německého „appelplatz“. Der Appell znamená v překladu rozkaz či nástup (Widimský, 1982, str. 139), der Platz je náměstí, prostranství nebo také volné místo (Widimský, 1982, str. 609).

„Bud' ráda, že nás rovnou neskalpovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.“ Co znamenalo získat skalp v knihách Karla Maye? Znáte nějakou jeho knihu?

Skalp označuje indiánskou trofej – kůži lebky s vlasy mrtvého člověka. Takto ho v knihách popisoval i Karel May. Nejslavnějším hrdinou knih Karla Maye je Vinettou – žáci znali například knihy Vinettou, Vinettou a Old Shatterhand, Syn lovce medvědů nebo Poklad ve stříbrném jezeře.

Ke komu Ráchel přirovnala sebe a druhou hrdinku? Proč?

Ráchel v ukázce přirovnává sama sebe i druhou hrdinku k duchovním, tibetským lámům, kvůli jejich fyzické podobě i obdobným stravovacím návykům. „Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace.“

V daném úryvku se propojují vzpomínky s přítomností. O které vzpomínky se jedná?

Ráchel v úryvku vzpomíná na život v Indii – na tibetské lámy a rituál u řeky Gangy, při kterém byla spalována mrtvá těla. „Znala ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů.“

Poslední ukázkou jsme vybrali z prostředí Osvětimi v době těsně před osvobozením. Ráchel s Annou v ní diskutují otázku ponižování vězňů v koncentračních táborech – hledají odpověď na otázku: Proč to dělají?

Úryvek 11 Zvuk slunečních hodin, str. 182–183

Neubráníla jsem se otázkám. Někdy jich byly celé lány. Že nás chtějí zabít, tomu rozumím. Ale proč nás před tím musí takhle ponižít? Proč to dělají?

Ráchel nejdříve zkoušela hledat odpovědi.

–Protože je jednodušší dát ránu z milosti někomu, kdo už nevypadá jako člověk, než ubít vzpřímenou lidskou bytost, která zná svou cenu. Dělají si alibi. Alibi svému svědomí.

Postupem času přišla na to, že odpovědi nic neřeší. Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.

(...)

–Přestaň myslet. Jedině tak najdeš to, čemu říkáš Bůh.

Nevěřila jsem svým uším. Nikdy neměla pro mého Boha jedno dobré slovo.

Jak Ráchel chápala ponižování? Kdo mohl obě hrdinky ponižovat?

Ponižování Ráchel chápala jako něco, co ubíjí lidskost. Pro nacisty bylo podle ní jednodušší zabít lidi, kteří už jako lidé dávno nevypadali a ani nefungovali či nemyšleli. Hrdinky byly ponižovány nacistickými důstojníky.

Jak rozumíš myšlenku „Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.“?

Vzdělání lidé, intelektuálové v době nacismu nikdy nemohli pochopit přemýšlení nacistů, pořád se ptali, jak a proč je to možné. Byli vzpurní, a to jim často přinášelo smrt. Několik žáků při rozboru vycházelo ze zkušeností z jiných knih a jako odpověď udávali, že intelektuál tlak v Osvětimi nemohl vydržet, a proto se zabil sám dříve, než ho zabil samotný režim.

Pokus se vlastními slovy vysvětlit, jakou formu vnitřní – psychické – obrany Ráchel v Osvětimi zvolila.

Ráchel přestala přemýšlet o čemkoliv, co se v Osvětimi dělo. Zanevřela na Boha, a tak pohřbila naději, kterou jiní vězni neustále křísili. Díky tomu ji tolik věcí nepřekvapilo, nerozesmutnilo, jednoduše o nich nepřemýšlela. Žáci uváděli také jenom prosté odříznutí od náboženského smýšlení.

4.3.2 Koncept čtenářského deníku

V konceptu čtenářského deníku ke knize *Zvuk slunečních hodin* se žáků ptáme na téma knihy, nejdůležitější postavy a základní body dějové linie. K otázkám cíleným na prosté vyhledávání informací v textu můžeme zařadit „Co ses v knize dozvěděl

o Tomáši Baťovi?“ nebo „Jak vypadala Tomášova první návštěva indického tržiště?“. Spíše interpretační povahy je potom otázka na vztah manželů Kepplerových, životní zlomy Ráchel a na události, které nejvíce zasáhly Annu v Terezíně a Osvětimi. Příběh Ráchel, Tomáše a Daniela se odehrává na dvou různých kontinentech, čtenář jej vnímá ze dvou různých pohledů, z vypravěčského stylu Andronikovy dýchá propracovanost a barevnost kompozice. Pokládáme proto otázku, jaká část příběhu na žáka nejvíce zapůsobila. Jako slohové cvičení jsme připravili charakteristiku literární postavy.

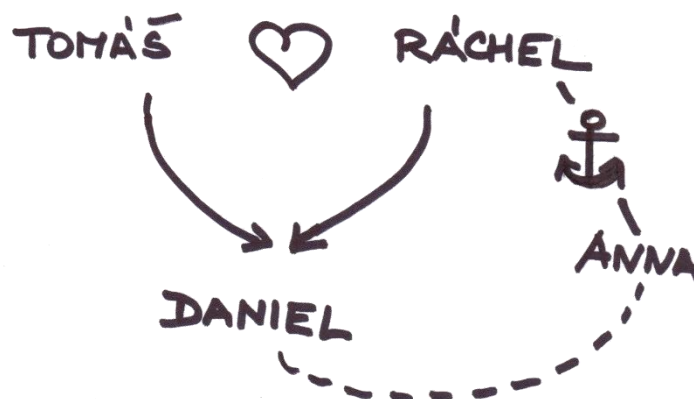
Téma knihy

Knihla *Zvuk slunečních hodin* v sobě mísí několik navzájem se prolínajících témat – holocaust a život v protektorátu v kontrastu s životem v Indii 30. let; lásku dvou lidí, kterým nebylo přáno se po druhé světové válce shledat.

Diagram klíčových postav

Následující diagram klíčových postav slouží pouze jako ilustrace. Žáci mohou využít jakékoliv formy znázornění jednotlivých postav a vztahů mezi nimi.

Obrázek 5 Diagram klíčových postav knihy *Zvuk slunečních hodin*

Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami

Jako příklad náčrtu děje uvádíme tuto posloupnost událostí: Tomáš Keppler pracuje u Tomáše Bati jako projektant, za prací se přestěhuje do Indie → Ráchel se synem Danielem se přestěhují do Indie za Tomášem → matka Ráchel umírá a Ráchel se rozhodne den před počátkem druhé světové války vrátit se do Československa → zemře matka i otec Ráchel → Tomáš se snaží získat pracovní povolení do Argen-

tiny pro celou rodinu, to se však stává neplatné dnem, kdy Hitler napadne Polsko → Ráchel je transportována do Terezína, kde se seznámí s Annou → obě jsou transportovány do Osvětimi → k transportu by měl nastoupit i malý Daniel, Tomáš ale začne předstírat jeho smrt, a tak Daniel válku nakonec dožije doma ve sklepě → Ráchel s Annou se dostanou do pracovního tábora v Hamburku → válka skončí a tábory jsou osvobozeny → Ráchel se vrací nemocná vlakem domů – poté, co vlak nečekaně zastaví, Ráchel vystoupí a zůstává uprostřed rozkvetlé louky → Anna se zachrání a emigruje do Ameriky → Daniel se s Annou setkává po letech v Coloradu, kde si navzájem sdělují svůj životní příběh.

Co ses v knize dozvěděl o Tomáši Baťovi?

Začátkem třicátých let měla Baťova firma pobočky na třech kontinentech (Evropa, Asie, Amerika), velice se jí dařilo, a tak stále nabírala nové lidi. Baťa měl vlastní stavební oddělení, které projektovalo prodejny obuvi po Československu i v dalších zemích v průmyslovém designu. Baťa se rozhodl vyrábět cenově dostupné zboží i pro chudé v Indii. Do zkrachování také držel v provozu rafinerii minerálních olejů v Konnagaru. Tomáš Baťa nepil ani nekouřil, jeho velkým koníčkem bylo umění. Nenáviděl čekání, což se mu stalo osudným. Dne 12. 7. 1932 při letu do Curychu na obhlídku rozestavěné továrny nevyčkal, než odejde mlha, a jeho letadlo narazilo do továrního komínu. Ředitelem firmy Baťa se poté stal jeho nevlastní bratr.

Jaký byl vztah Ráchel a Tomáše Kepplerových?

Ráchel s Tomášem spojovalo pouto umocněné nekonečným přátelstvím a nedozírnou sexuální přitažlivostí. Jejich vztah je v knize popisován jako něco silnějšího než láska. Jeden bez druhého nemohli fungovat, ačkoliv jejich povahy byly natolik odlišné – zatímco Ráchel byla rozverným, zuřícím ohněm, Tomáš klidnou vodou.

Jak vypadala Tomášova první návštěva indického tržiště?

Tomáš se poprvé vydal na tržiště v Kalkatě po příletu do Indie, chtěl koupit něco pro Ráchel. Na každém kroku mu obchodníci vnucovali zboží, chytali ho za ruce a za rukávy. Koupit se zde dalo na jednom místě vše – od oblečení přes živá zvířata až k ovoci a zelenině. Tržiště bylo velmi hlasité, s výraznou paletou barev i vůní.

Jaké události nejvíce ovlivnily život Ráchel?

K událostem, které zásadně poznamenaly život Ráchel, můžeme zařadit: přihlášení se k československé národnosti v roce 1930, stěhování do Indie, smrt druhého dítěte, nemoc její matky v roce 1939 a rozhodnutí vrátit se z Indie do Československa, smrt jejího otce, vlastní deportace do Terezína, omyl německého důstojníka a její následný přesun do Osvětimi, onemocnění po osvobození tábora.

Jaké události nejvíce zasáhly Annu v koncentračních táborech?

Anna se dostala do koncentračního tábora Terezín v roce 1943, zde po několika dnech zemřela její matka a následně i dobrovolně vyhladověla její teta Elsa. V táboře se tak ocitla úplně sama. Anninu samotu prolomil až příchod Ráchel, které se okamžitě ujala. Posléze ji velice zasáhl i transport pianisty Gideona Kleina, jejího přítele, z Terezína do Osvětimi. Ona sama je po transportu do Osvětimi nucena k lesbické prostituci.

Jaká část příběhu na Tebe nejvíce zapůsobila?

Odpověď na tuto otázku je velmi individuální, vzorové řešení zde proto neuvádíme.

Pokus se několika větami charakterizovat povahové vlastnosti Tomáše Kepplera.

Přímou a nepřímou charakteristiku osob učitelé s žáky procvičují v hodinách slohu při každé vhodné příležitosti. Jako námět pro charakteristiku může posloužit i literární postava, v tomto případě Tomáš Keppler stvořený Hanou Andronikovou. V zadání úmyslně opomíjíme fyzické vlastnosti, jelikož pro jejich charakteristiku by žáci v knize měli pouze slabou informační bázi. Charakteristika Tomášových povahových vlastností by mohla vypadat například takto: *Tomáš Keppler, projektant staveb, je puntičkářem nejen ve svém zaměstnání, ale i doma. Projevuje se s ostražitostí, příkrostí a strohostí i leckdy negativním pohledem na svět. Snaží se mít vše pod kontrolou a promyšlené. Jeho nálady a pocity má však plně v rukou Ráchel – je jí plně oddaný. Když má žít bez ní, cítí se jako bez duše.*

5 Závěr

Diplomová práce *Čtenářské deníky pro 9. třídu k tématu druhé světové války v současné české literatuře* si kladla za cíl vytvořit pracovní listy a koncepty čtenářských deníků k výuce literatury pro žáky deváté třídy základní školy. Konkrétními primárními zdroji pro tvorbu didaktických materiálů byly knihy *Jozova Hanule* autorky Květy Legátové, *Peníze od Hitlera* spisovatelky Radky Denemarkové a *Zvuk slunečních hodin* dnes již zesnulé Hany Andronikovy. Všechny tři výchozí texty mají jedno společné – jejich autorkami jsou ženy, majitelky prestižních ocenění za literární tvorbu. Díla shodně reflektují tematiku druhé světové války, je ale potřeba zmínit, že každé z nich k ní přistupuje jinak.

Teoretickou, metodologickou i praktickou část práce jsme shodně rozdělili do podkapitol se jmény autorek a názvy děl:

- LEGÁTOVÁ, Květa. *Jozova Hanule*,
- DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*,
- ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*.

V teoretické části práce jsme se zabývali analýzou zdrojových děl (popisem děje a charakteristikou postav) a neopomněli jsme zmínit ani základní informace o jejich autorkách. Při náčrtu dějové linky používáme k dokreslení atmosféry díla autentické citace – ty mají napomoci učitelům zorientovat se v celkové koncepci knih natož, aby knihy již nemuseli kvůli přípravě na vyučování číst.

Metodologická část obsahuje zamyšlení nad odstupňováním obtížnosti vybraných titulů. Osobně bychom učitelům, pro něž jsou výsledné materiály vytvořeny, doporučili začít s pracovním listem ke knize *Jozova Hanule*, který obsahuje nejméně přesahů k dobovým reáliím druhé světové války, následně bychom volili titul *Peníze od Hitlera*, jelikož právě u něj je možné věnovat mnoho prostoru k diskusi žáků a k společnému brainstormingu ohledně tematiky druhé světové války – tak se žáci vědomostně připraví na vyučovací hodiny, jež stráví s pracovním listem k dílu *Zvuk slunečních hodin*. Vytvořené pracovní listy mají mimo jiné za úkol motivovat žáky k přečtení celých knih, nezvládnou to ale sami, ruku k dílu musí přiložit i vyučující – právě on je tím, kdo má v ruce přístup žáků k literatuře.

V metodologické kapitole popisujeme postup vzniku pracovních listů a jejich ověření ve výuce. Výzkum nám byl umožněn díky ochotě vyučujících českého jazyka a literatury na třech základních školách v Jihočeském kraji. Reakce žáků na uzavřené i otevřené otázky se staly východiskem pro vznik finální verze pracovních listů, jejich odpovědi v práci dále neanalyzujeme, jelikož naším cílem nebylo vyhodnocovat dovednosti žáků, ale připravit didaktický materiál.

Výsledky práce podrobně rekapituluje praktická část. Celkem jsme vytvořili šest sad didaktických materiálů pro výuku – zadání pro žáky a řešení pro učitele. Žáků se v nich ptáme na otázky, které shrnuje následující tabulka.

Tabulka 1 Otázky pokládané v pracovních listech a konceptech čtenářských deníků

Didaktický materiál	Pokládané otázky
Jozova Hanule – pracovní list	<p>V jaké době se ukázka odehrává? Čím se mohla hrdinka „provinit“, že je nutné, aby zmizela? Co si představíš pod výrazem „chumaj“? V jakém prostředí se ukázka odehrává? Jaké zaměstnání má Rostislav? Jak nazýváme literární formu použitou v ukázce, při níž spolu rozmlouvají dva lidé? Pro jaký literární druh je typičtější? Jak je v ukázce charakterizován Joza? Jaké pocity má hrdinka v novém domově? Co vypovídá ukázka o poměrech v Želarech? Co si představuješ pod pojmem československá brigáda? „Země si musí oddechnout“ – jaký druh obrazného vyjádření zde autorka použila? Najdi další. Co v Želarských vyvolalo vzplanutí? Hlavní hrdinka Hanule popisuje svůj zážitek z hor, krajiny divů, jako osobní zázrak. Proč asi? Jaký obraz sis udělal/a o obci Želary ze všech čtyřech ukázek?</p>
Jozova Hanule – koncept čtenářského deníku	<p>Téma knihy Diagram klíčových postav Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami Čím je sympatický Joza? Jak se proměnila hlavní hrdinka? V čem vidíš sílu Lucky Vojničkové? Jak se v příběhu projevuje válka? Zkus si představit Eliščinu situaci poté, co jí Rostislav oznámí, že musí zmizet. Jak by ses zachoval/a Ty? Pokus se vytvořit popis vesnice Želary, který bude použit jako reklamní text do katalogu zájezdů cestovní kanceláře. (Zmínit se můžeš i o konkrétních místech, která budou při prohlídce Želar navštívena.)</p>
Peníze od Hitlera –	<p>V jaké formě (ich, er) je napsán úryvek? Proč asi? Krátce popiš, odkud a kam jde hrdinka.</p>

pracovní list	<p>Jaký zaujímá hrdinka vztah k popisovanému prostředí? Z čeho tak soudíš?</p> <p>Jaké předměty vyvolávají u hrdinky vzpomínky?</p> <p>Z jakého důvodu je asi některý text psán kurzívou (písmo mírně skloněné doprava)?</p> <p>Co bylo pro hrdinku „nemilosrdnou ránou naděje“?</p> <p>Jak by se asi hrdinka cítila, kdyby v jejím domově po návratu z války již nežili její rodiče, ale někdo jiný?</p> <p>Jakou emoci v hrdince vyvolalo znásilnění ženy v modrých šatech? Čím se tato emoce projevila?</p> <p>Proč hrdinku tento výjev „nepřekvapil, to zas ne, teď už se nediví ničemu“?</p> <p>Jak bys jinými slovy popsal/a výraz „zagebit se“?</p> <p>V jakém koncentračním táboře mohla být hrdinka?</p> <p>„Věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obývací pokoj.“ Co se skrývá pod spojením „uječený knírek“?</p> <p>Projevem jaké emoce je poslední odstavec ukázky? Doplň za poslední odstavec větu, která tuto emoci dovrší.</p> <p>Hlavně se udržet v lati, nezkolabovat, neječet. Tato věta prostupuje knihu rovnou několikrát jako motto. Kam bys ji zařadil v předcházející ukázce?</p>
Peníze od Hitlera – koncept čtenářského deníku	<p>Téma knihy</p> <p>Diagram klíčových postav</p> <p>Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami</p> <p>Jaký problém řeší Gita Lauschmannová?</p> <p>Jaké stanovisko ke Gitinu problému zaujímá její vnučka Bára?</p> <p>Jakou roli má v příběhu Denisova rodina?</p> <p>Pokus se popsat své pocity při čtení knihy.</p> <p>Napiš nekompromisní úřední dopis starostovi Puklic, ve kterém ho jménem Gity Lauschmannové požádáš o navrácení majetku.</p>
Zvuk slunečních hodin – pracovní list	<p>Co si představuješ pod pojmem transport?</p> <p>Co je to ghetto? O jaké ghetto se asi mohlo jednat?</p> <p>Jak je charakterizována Ráchel?</p> <p>Proč asi autorka pro židovskou hrdinku vybrala jméno Ráchel?</p> <p>V jakém prostředí se odehrává tato ukázka?</p> <p>Co si představuješ pod pojmem „gháty“?</p> <p>Co víš o řece Ganze?</p> <p>Kdo je to Ráma, jehož jméno je pravda? Můžeš ho znát z jednoho starověkého eposu.</p> <p>Jak se nazývá proces zpopelnění mrtvého těla jedním slovem?</p> <p>Proč některá těla v tradici dané země zpopelňována nejsou?</p> <p>Proč vypravěč Dan položil závěrečnou otázku: A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?</p> <p>Co je to apelplac? Z jakého jazyka výraz pochází?</p> <p>„Bud' ráda, že nás rovnou neskalpovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.“ Co znamenalo získat skalp v knihách Karla Maye? Znáte nějakou jeho knihu?</p> <p>Ke komu Ráchel přirovnala sebe a druhou hrdinku? Proč asi?</p> <p>V daném úryvku se propojují vzpomínky s přítomností. O které vzpomínky se jedná?</p>

	<p>Jak Ráchel chápala ponižování? Kdo mohl obě hrdinky ponižovat? Jak rozumíš myšlenku „Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.“? Pokus se vlastními slovy vysvětlit, jakou formu vnitřní – psychické – ob-rany Ráchel v Osvětimi zvolila.</p>
Zvuk slunečních hodin – koncept čtenářského deníku	<p>Téma knihy Diagram klíčových postav Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami Co ses v knize dozvěděl o Tomáši Baťovi? Jaký byl vztah Ráchel a Tomáše Kepplerových? Jak vypadala Tomášova první návštěva indického tržiště? Jaké události nejvíce ovlivnily život Ráchel? Jaké události nejvíce zasáhly Annu v koncentračních táborech? Jaká část příběhu na Tebe nejvíce zapůsobila? Pokus se několika větami charakterizovat povahové vlastnosti Tomáše Kepplera.</p>

Žáci díky vytvořeným materiálům poznají nové autorky a jejich díla ze současné české literatury, prohloubí si znalosti v tématu druhé světové války, procvičí si vyhledávání informací, jejich třídění, recepci a interpretaci textu. Učitelům takto předkládáme materiál, který je plně v souladu s požadavky na práci žáků dle rámcového vzdělávacího programu a mohou jej použít v hodině literatury.

Úkolem do budoucna by mohlo být vytvoření celého souboru pracovních listů a čtenářských deníků k tematice druhé světové války v současné české literatuře psané ženami.

Závěrem dodáváme, že nás bude velmi těšit, pokud didaktické výstupy této diplomové práce budou učitelé využívat ve výuce, a poskytujeme souhlas s jejich volným šířením.

6 Zdroje

Primární literatura

- ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0689-7.
- DENEMARKOVÁ, Radka: *Peníze od Hitlera*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2.
- LEGÁTOVÁ, Květa. *Jozova Hanule*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-512-X.

Sekundární literatura

- GARDNER, Philip a kol. *Encyklopedie Zeměpis světa*. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-901727-6-8.
- Kolektiv autorů. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, 2006. ISBN 80-7345-098-4.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2017.
- SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce*. Praha: Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0185-2.
- WIDIMSKÝ, František. *Německo-český a česko-německý slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.
- *Bible: překlad 21. století*. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-01-4.

Webové příspěvky

- DENEMARKOVÁ, Radka. O autorce. In: *Radka Denemarková*. 2018. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z: <http://denemarkova.cz/about/>
- MALÁ, Zuzana. Radka DENEMARKOVÁ. In: *Slovník české literatury po roce 1945*. 2012. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z: [http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=radka+denemarkov%C3%A1+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=radka+denemarkov%C3%A1)
- PŘIBÁŇOVÁ, Alena a Erik GILK. Hana Andronikova. In: *Slovník české literatury po roce 1945*. 2011. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1346&hl=hana+androniova+>

- PŘIBÁŇOVÁ, Alena. Květa Legátová. In: *Slovník české literatury po roce 1945*. 2010. [cit. 2018-04-01] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1451>
- STEHLÍKOVÁ, Olga. Andronikova, Hana. In: iLiteratura. 2012. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29419/andronikova-hana>
- TRUSINOVÁ, Magdaléna. Ženy v Bibli: Ráchel. In: *Rozhlas*. 2014. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskytydenik/_zprava/zeny-v-bibli-rachel--1390767
- WEISNEROVÁ, Dana. Zemřela spisovatelka Hana Androniková. In: *Rozhlas*. 2011. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/kultura/literatura/_zprava/zemrela-spisovatelka-hana-andronikova--993266
- 13. komnata Hany Andronikové. In: Česká televize. 2011. [cit. 2018-03-23]). Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/210562210800031-13-komnata-hany-andronikove/>
- Květa Legátová: Učitelka, která v 80 letech všem vyrazila dech. In: *Česká televize*. 2009. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ct24/kultura/1375825-kveta-legatova-ucitelka-ktera-v-80-letech-vsem-vyrazila-dech>
- Vůdce daroval židům město aneb Pravda a lež v Terezíně. In: *Česká televize* [online]. 2013. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1078280-vudce-daroval-zidum-mesto-aneb-pravda-a-lez-v-terezine>
- Z jednoho pekla do druhého: Nacisti nutili ženy v koncentračních táborech k prostituci. In: *Česká televize* [online]. 2013. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1105055-z-jednoho-pekla-do-druheho-nacisti-nutili-zeny-v-koncentracnich-taborech-k-prostituci>

Filmy

- Vesničko má středisková [film]. Režie Jiří MENZEL. Československo, 1985.

Obrázky

- Rod čackých genalogie [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupný z: [https://rod-cackych.webnode.cz/_files/200000330-2c6162d5af/Potravinov%C3%A9%20l%C3%ADstky%20\(1\).jpg](https://rod-cackych.webnode.cz/_files/200000330-2c6162d5af/Potravinov%C3%A9%20l%C3%ADstky%20(1).jpg)
- Click And Tales [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupný z: <https://i2.wp.com/www.clicksandtales.com/wp-content/uploads/2014/12/Dashashwamedh-Ghat-Varanasi-Banarasi-Kashi.jpg>

7 Seznam úryvků

Úryvek 1 Jozova Hanule, str. 14.....	37
Úryvek 2 Jozova Hanule, str. 43.....	40
Úryvek 3 Jozova Hanule, str. 104	41
Úryvek 4 Jozova Hanule, str. 105	42
Úryvek 5 Peníze od Hitlera, str. 23.....	45
Úryvek 6 Peníze od Hitlera, str. 66.....	48
Úryvek 7 Peníze od Hitlera, str. 107	50
Úryvek 8 Zvuk slunečních hodin, str. 60	54
Úryvek 9 Zvuk slunečních hodin, str. 71	56
Úryvek 10 Zvuk slunečních hodin, str. 175.....	58
Úryvek 11 Zvuk slunečních hodin, str. 182–183.....	60

8 Seznam obrázků a tabulek

Obrázky

Obrázek 1 Potravinový lístek na maso z roku 1942	38
Obrázek 2 Diagram klíčových postav knihy Jozova Hanule.....	43
Obrázek 3 Diagram klíčových postav knihy Peníze od Hitlera.....	51
Obrázek 4 Gháty ve Váránasí.....	57
Obrázek 5 Diagram klíčových postav knihy Zvuk slunečních hodin.....	61

Tabulky

Tabulka 1 Otázky pokládané v pracovních listech a konceptech čtenářských deníků	65
---	----

9 Seznam příloh

- Příloha 1 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule – pracovní list pro žáka
- Příloha 2 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule – pracovní list pro učitele s řešením
- Příloha 3 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule – koncept čtenářského deníku
- Příloha 4 LEGÁTOVÁ, Květa. Jozova Hanule – koncept čtenářského deníku se vzorovými odpověďmi
- Příloha 5 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera – pracovní list pro žáka
- Příloha 6 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera – pracovní list pro učitele s řešením
- Příloha 7 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera – koncept čtenářského deníku
- Příloha 8 DENEMARKOVÁ, Radka. Peníze od Hitlera – koncept čtenářského deníku se vzorovými odpověďmi
- Příloha 9 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin – pracovní list pro žáka
- Příloha 10 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin – pracovní list pro učitele s řešením
- Příloha 11 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin – koncept čtenářského deníku
- Příloha 12 ANDRONIKOVA, Hana. Zvuk slunečních hodin – koncept čtenářského deníku se vzorovými odpověďmi

JOZOVA HANULE

Květa Legátová

„Zmizíš,“ sdělil mi Rostislav Chládek, můj nejlepší kamarád. „Tady máš prachy a potravinové lístky, kenkartu a jiné papíry, taky životopis, který se naučíš nazpaměť a zničíš. Tohle je jízdní řád.“

„Šlííš, Slávku?“

„Nešílím. Dobřanský s Fojtkovou jsou za katrem a kdoví, co z nich vymlátí.“

„Jak to víš?“ zaskuhrala jsem.

Neodpověděl.

„Přece mě vůbec neznají. Jakživ mě neviděli.“

„Pojedeš sanitkou s tím chumajem z Opičích hor.“

„Ten tu má ještě tři dny zůstat.“

„Právě jsem mu napsal propustku.“

V jaké době se ukázka odehrává?

Čím se mohla hrdinka „provinit“, že je nutné, aby zmizela?

Co si představíš pod výrazem „chumaj“?

V jakém prostředí se ukázka odehrává? Jaké zaměstnání má Rostislav?

Jak nazýváme literární formu použitou v ukázce, při níž spolu rozmlouvají dva lidé? Pro jaký literární druh je typičtější?

Hned první den mi tu bylo dáno na vědomí, že jsem žena.

Cítila jsem se osiřelá, vydaná na milost a nemilost neexistující vsi. Mé dřívější jistoty byly rozmetány hromobitím řeky, rozplynuly se ve vzduchu, nasyceném neznámými vůněmi, utonuly ve smršti barev, od narezlé půdy přes nejrůznější odstíny zeleně až k proměnlivému nebi.

Ve chvílích, kdy jsem se vracela sama k sobě, jsem chladnokrevně uvažovala, kdy se tu zblázním.

Nejlíp mi nakonec bylo v Mánkově barabizně. Zde jsem prožívala nekonečné hodiny aspoň v částečném bezpečí.

Joza odcházel, než jsem se probudila. Kamna hřála, na stole ležel košík s chlebem, zeleninou, bramborami, vejci, někdy s hrudkou tvarohu a kostkou másla v zelném listu. Vedle stál džbánec mléka. Pokládala jsem to za přirozený jev, stejně jako všecko, co mě tu potkávalo. Můj den byl čekáním na Jozu. Nudu trochu rozptylovala patlání jídla.

Joza snědl bez poznámky všecko. I to, nad čím jsem se rděla. Bezchybně jsem zvládala jen čaj a přípravu teplé vody na mytí. Já jsem se myla ve vyhřáté kuchyni, on ve džberu v síni, chlad mu nevadil. Přicházel špinavý, unavený, ale sotva se opláchl, ožil. Ke stolu si sedal s nepochopitelnou chutí, jako by ho místo mých ubohých kreací čekalo posvácení.

Někdy jsem se z toho div nerozbrečela.

Sledovala jsem Jozu s trvalým podezřením a čekala jsem, kdy se vybarví. Neměla jsem důvod dělat si iluze. Ač neúplně, přece jen dostatečně jsem se seznámila s postavením želarské ženy v područí muže – živitele.

Nepsaný zákon, na který by přísahaly i ty ženy, jež svým mužům tvrdě vládly.

Joza mi zatím žádné příkazy nedával. Jak dlouho pro něho budu paní doktorkou?
Jak je v ukázce charakterizován Joza?
Jaké pocity má hrdinka v novém domově?
Co vypovídá ukázka o poměrech v Želarech?

Vojna se blížila k hranici. Krajem se nesly nové a nové zvěsti. A protože lidé věří vždy tomu, čemu chtějí věřit, vzrůstalo opojení. Německá žena neví, že je ženou. Česká žena je šťastná, že je ženou.

Nejdřív se mihla vesnicí skupina mužů z československé brigády. Jen se o ni otřeli.

Vyprávěli o přechodu Karpat, o minových polích u Dukly. Měli jedinou touhu: spát. Rozkaz zněl vpřed, tak šli.

Za pochodu jim ženy nosily uzlíčky jídla a čutory s pitím. Objímaly je, líbaly. Vyslechly nezřetelná varování. Utonula ve všeobecné extázi. Ani na vteřinu si nepřipouštěly, že to, co se blíží, je válka.

(...)

Země si musí oddechnout. Možná že bude pár roků trvat, než se zas začne chvět novým násilím (mír se vždy sjednává na věčnost), zdokonaleným novými prostředky, na nichž horečně pracuje lidská inteligence.

Co si představuješ pod pojmem československá brigáda?

„Země si musí oddechnout“ – jaký druh obrazného vyjádření zde autorka použila? Najdi další.

Znásilněna byla Žeňa Pazderová v chalupě bez jediného muže. Pološílená Jiřinka běžela tryskem kolem ohňů na návsi, padla na zem a zmítala se v křeči. Zvedl ji opilý voják, a když ji odnášel, zastavil ho želarský kněz. Byl střelen do srdce.

(...)

Svítilo a Želary vzplály. Bylo po bratrství. Bylo po pitkách. Hněv stmelil vesnici v jediný celek. Ze stropních trámů se vydávaly pušky. Brousily se sekyry a nože.

Vojáci nečekali odpor. Dosud žádná ves se nebránila. Ke dvaceti jich bylo postřeleno přímo u hasnoucích ohňů, kde bezstarostně polehávali, poklimbávali, kde neustále kolovaly láhve. Vinen, nevinen, vsjo rovno. Než se vzpamatovali, leželi v krvi.

Na krajinu se sneslo ticho jak plachta na mrtvolu.

(...)

Tehdy došlo k tomu, co se muselo stát, co jsem očekávala.

Přinesli Jozu. Když se konečně přiznal, že je raněn – bylo pozdě. Sedla jsem si k němu a položila si jeho hlavu na kolena. Díval se na mě a namáhal se něco mi říci. Věděla jsem přesně co.

V bezčasí posledního setkání jsem si uvědomila ojedinělost našeho svazku. Uvědomila jsem si též, že jsem zde v těchto horách, v krajině divů, prožila svůj osobní zázrak.

Co v Želarských vyvolalo vzplanutí?

Hlavní hrdinka Hanule popisuje svůj zážitek z hor, krajiny divů, jako osobní zázrak. Proč asi?

Jaký obraz sis udělal/a o obci Želary ze všech čtyřech ukázek?

JOZOVA HANULE

Květa Legátová

„Zmizíš,“ sdělil mi Rostislav Chládek, můj nejlepší kamarád. „Tady máš prachy a potravinové lístky, kenkartu a jiné papíry, taky životopis, který se naučíš nazpaměť a zničíš. Tohle je jízdní řád.“

„Šlíš, Slávku?“

„Nešílím. Dobřanský s Fojtkovou jsou za katrem a kdoví, co z nich vymlátí.“

„Jak to víš?“ zaskuhrala jsem.

Neodpověděl.

„Přece mě vůbec neznají. Jakživ mě neviděli.“

„Pojedeš sanitkou s tím chumajem z Opičích hor.“

„Ten tu má ještě tři dny zůstat.“

„Právě jsem mu napsal propustku.“

V jaké době se ukázka odehrává?

Ukázka je časově situována do let 1939–1945, doby druhé světové války. Na první pohled žáci z ukázky nemusí poznat dobu, v níž se situace odehrává, při důkladnějším čtení ale odhalí indicie jako potravinové lístky, používané v době války na přiděl, a kenkartu, tedy průkaz totožnosti používaný za nacistické okupace. Základní znalosti o druhé světové válce získávají žáci základních škol již ve výuce vlastivědy v pátém ročníku, v jejich rozvíjení potom pokračují na druhém stupni v hodinách dějepisu.

Při společné kontrole pracovního listu je u této otázky vhodné zařadit do výuky dobový obrazový materiál – ve webovém prostředí je aktuálně archivováno mnoho skenů legitimací – kenkaret.

Ačkoliv přidělový systém fungoval v Československu až do 31. května 1953, nelze předpokládat, že by typické znaky protektorátního systému byly v ukázce použity za účelem zmatení čtenáře, stejně tak se nedomníváme, že by žák deváté třídy měl takový objem znalostí, aby ho tato skutečnost dezorientovala.

Čím se mohla hrdinka „provinit“, že je nutné, aby zmizela?

Z ukázky se explicitní odpověď na otázku, čím se mohla hrdinka provinit, že je nutné, aby zmizela, nedozvíme. Právě u této otázky je proto rozvíjena kreativita žáků, dostávají zde možnost zamyslet se nad různými scénáři životních osudů hrdinky z ukázky. Důvodem k zmizení by pro hrdinku mohla být krádež, vražda, provozování protistátní činnosti, nelegální pobyt na území státu či jiné porušení zákona. Příčina by mohla být i mravní povahy – donášení nebo zrada blízkého člověka. Pokud budeme vycházet pouze z textu v ukázce, lze se domnívat, že hrdinka pomáhala Dobřanskému s Fojtkovou s něčím nelegálním (tak lze soudit z toho, že oni dva jsou v dané chvíli ve vězení) a nemá záruku, že se někdo další o jejím chování nedozví. Žáci, kteří správně vycházeli z časového zařazení ukázky, uváděli odpovědi: „je Židovka“ nebo „pokoušela se dostat do Německa načerno“.

Co si představíš pod výrazem „chumaj“?

Výraz „chumaj“ pochází ze slovenštiny. Naši sousedé ho používají pro označení hloupého, nerozvážného, prostého člověka, někdy také jako alternativu českého výrazu „tupec“. Slovo se často používá expresivně. Žáci se s výrazem „chumaj“ mohli setkat ještě před čtením ukázky, a to například na zpravodajských webových portálech, kde je negativně zabarvený výraz používán ve spojení se slovenskými politickými činiteli. Několik žákyň také uvedlo, že výraz znají z křížovek. Smyslem této otázky je opět rozvíjení přístupu žáků k textům. Ačkoliv žáci většinou neodhalili, co se pod výrazem skrývá, otázka donutila zamyslet se nad významem slova i jindy netečné jedince. Z mylných odpovědí žáků, které ovšem dávají smysl s ohledem na kontext ukázky, lze uvést tyto předpokládané významy slova „chumaj“: pacient, sanitář, hlučný muž. Žáky můžeme nechat výraz nalézt i na internetu.

V jakém prostředí se ukázka odehrává? Jaké zaměstnání má Rostislav?

Jelikož v ukázce se Rostislav přímo zmiňuje o sanitce a propustce, lze předpokládat, že se jedná o lékařské prostředí – nemocnici. Jelikož měl pravomoc napsat propustku někomu, kdo následně pojede sanitkou pryč, je zaměstnáním doktor. Pouze několik žáků prostředí z ukázky nepoznalo, i v těchto případech ovšem správně žáci správně pochopili, že Rostislavova pravomoc psát propustky v sobě nese jakousi vyšší moc – odhadovali

potom povolání úředníka, ředitele nebo správce tábora.

Jak nazýváme literární formu použitou v ukázce, při níž spolu rozmlouvají dva lidé? Pro jaký literární druh je typičtější?

V ukázce se setkáváme s častou literární formou – dialogem, tedy rozhovorem (dvou a více) osob. Spíše než pro prózu je forma dialogu typičtější v dramatu.

Hned první den mi tu bylo dáno na vědomí, že jsem žena.

Cítila jsem se osiřelá, vydaná na milost a nemilost neexistující vsi. Mé dřívější jistoty byly rozmetány hromobitím řeky, rozplynuly se ve vzduchu, nasyceném neznámými vůněmi, utonuly ve smršti barev, od narezlé půdy přes nejrůznější odstíny zeleně až k proměnlivému nebi.

Ve chvílích, kdy jsem se vracela sama k sobě, jsem chladnokrevně uvažovala, kdy se tu zblázním.

Nejlíp mi nakonec bylo v Mánkově barabizně. Zde jsem prožívala nekonečné hodiny aspoň v částečném bezpečí.

Joza odcházel, než jsem se probudila. Kamna hřála, na stole ležel košík s chlebem, zeleninou, bramborami, vejci, někdy s hručkou tvarohu a kostkou másla v zelném listu. Vedle stál džbánec mléka. Pokládala jsem to za přirozený jev, stejně jako všecko, co mě tu potkávalo. Můj den byl čekáním na Jozu. Nudu trochu rozptylovala patláni jídla.

Joza snědl bez poznámky všecko. I to, nad čím jsem se rděla. Bezchybně jsem zvládala jen čaj a přípravu teplé vody na mytí. Já jsem se myla ve vyhřáté kuchyni, on ve džberu v síni, chlad mu nevadil. Přicházel špinavý, unavený, ale sotva se opláchl, ožil. Ke stolu si sedal s nepochopitelnou chutí, jako by ho místo mých ubohých kreací čekalo posvícení.

Někdy jsem se z toho div nerozbrečela.

Sledovala jsem Jozu s trvalým podezřením a čekala jsem, kdy se vybarví. Neměla jsem důvod dělat si iluze. Ač neúplně, přece jen dostatečně jsem se seznámila s postavením želarské ženy v područí muže – živitele.

Nepsaný zákon, na který by přísahaly i ty ženy, jež svým mužům tvrdě vládly.

Joza mi zatím žádné příkazy nedával. Jak dlouho pro něho budu paní doktorkou?

Jak je v ukázce charakterizován Joza?

Podle textu v ukázce lze soudit, že Joza je starostlivý, hodný, ochranný – připravuje hrdince košík s potravinami. Bez poznámek sní všechno jídlo, které hrdinka neobratně připravuje – mohl by proto být také nevybíravý, vděčný, chápavý a dobrotivý. Nezapře v sobě ani obětavost a ochotu – hrdinku nechává mýt ve vyhřáté kuchyni, sám se myje v chladu. Jeho práce je pravděpodobně těžká, přichází z ní totiž špinavý a unavený. Není typickým želarským mužem – hrdince doposud nedával žádné příkazy, které by musela plnit.

Jaké pocity má hrdinka v novém domově?

Hrdinka se cítí „osiřelá, vydaná na milost a nemilost neexistující vsi“. Její „dřívější jistoty byly rozmetány“. Žije sama ve vsi, kde nikoho a nic nezná. I přesto je zde místo, kde se cítí alespoň částečně v bezpečí. Díky Jozovi je zaopatřená. Schéma pocitů doplňuje rozmrzelost z chabých zkušeností s vařením. V závěru hrdinka mluví o tom, že si nedělá iluze a očekává, kdy jí dá Joza jasně najevo svou mužskou nadvládu. Žáci též uváděli pocity utlačování, úzkosti a zranitelnosti.

Co vypovídá ukázka o poměrech v Želarech?

Želarské ženy jsou v područí mužů – živitelů, dostávají od nich příkazy. Žáci se vesměs vyjadřovali o poměrech negativně – nejen je popisovali, ale rovnou i hodnotili.

Vojna se blížila k hranici. Krajem se nesly nové a nové zvěsti. A protože lidé věří vždy tomu, čemu chtějí věřit, vzrůstalo opojení. Německá žena neví, že je ženou. Česká žena je šťastná, že je ženou.

Nejdřív se mihla vesnicí skupina mužů z československé brigády. Jen se o ni otřeli.

Vyprávěli o přechodu Karpat, o minových polích u Dukly. Měli jedinou touhu: spát. Rozkaz zněl vpřed, tak šli.

Za pochodu jim ženy nosily uzlíčky jídla a čutory s pitím. Objímaly je, líbaly. Vyslechly nezřetelná varování. Utonula ve všeobecné extázi. Ani na vteřinu si nepřipouštěly, že to, co se blíží, je válka.

(...)

Země si musí oddechnout. Možná že bude pár roků trvat, než se zas začne chvět novým násilím (mír se vždy sjednává na věčnost), zdokonaleným novými prostředky, na nichž horečně pracuje lidská inteligence.

Co si představuješ pod pojmem československá brigáda?

Pod pojmem československá brigáda se skrývá vojenská jednotka československého zahraničního odboje fungující během druhé světové války. Žáci pojem znali již z válečné literatury.

„Země si musí oddechnout“ – jaký druh obrazného vyjádření zde autorka použila? Najdi další.

Vyjádření „země si musí oddechnout“ je metaforické, konkrétně se jedná o personifikaci. V textu se setkáváme i s dalšími personifikacemi, například: vojna se blížila, zvěsti se nesly, válka se blíží. Personifikace můžeme nalézt i v dalším úryvku, například: hněv stmelil vesnici, ves se nebránila, na krajinu se sneslo ticho.

Znásilněna byla Žeňa Pazderová v chalupě bez jediného muže. Pološílená Jiřinka běžela tryskem kolem ohňů na násvi, padla na zem a zmítala se v křeči. Zvedl ji opilý voják, a když ji odnášel, zastavil ho želarský kněz. Byl střelen do srdce.

(...)

Svítilo a Želary vzplály. Bylo po bratrství. Bylo po pitkách. Hněv stmelil vesnici v jediný celek. Ze stropních trámů se vydávaly pušky. Brousil se sekyry a nože.

Vojáci nečekali odpor. Dosud žádná ves se nebránila. Ke dvaceti jich bylo postřeleno přímo u hasnoucích ohňů, kde bezstarostně polehávali, poklimbávali, kde neustále kolovaly láhve. Vinen, nevinen, vsjo rovno. Než se vzpamatovali, leželi v krvi.

Na krajinu se sneslo ticho jak plachta na mrtvolu.

(...)

Tehdy došlo k tomu, co se muselo stát, co jsem očekávala.

Přinesli Jozu. Když se konečně přiznal, že je raněn – bylo pozdě. Sedla jsem si k němu a položila si jeho hlavu na kolena. Díval se na mě a namáhal se něco mi říci. Věděla jsem přesně co.

V bezčasí posledního setkání jsem si uvědomila ojedinelost našeho svazku. Uvědomila jsem si též, že jsem zde v těchto horách, v krajině divů, prožila svůj osobní zázrak.

Co v Želarských vyvolalo vzplanutí?

Hněv ve vesnici vyvolalo zvířecí chování vojáků, kteří znásilňovali ženy a zabíjeli muže. Pomyslným vrcholem mohlo být i zastřelení kněze.

Hlavní hrdinka Hanule popisuje svůj zážitek z hor, krajiny divů, jako osobní zázrak. Proč asi?

Hrdinka zde potkala skutečnou lásku – Jozu, se kterým se nyní musí rozloučit (v textu přímo mluví o bezčasí posledního setkání). Zažila něco, co nikdy dříve – přerod vlastní osobnosti, nové poměry a nové zvyky. Někteří žáci chápali konec ukázky jako otevřený, proto zázračnost připisovali dějovému zvratu, při němž Joza útok nakonec přežil.

Jaký obraz sis udělal/a o obci Želary ze všech čtyřech ukázek?

Rostislav Želary v první ukázce nazval „Opičí hory“ – z tohoto pojmenování můžeme usuzovat chudé poměry vesnice, které následně ve druhé ukázce potvrzují realie bydlení, stravování a hygieny. Místo je obklopeno horami a lesy, lidé zde žijí spíše na samotách. Ženy se nechávají ovládat muži, ačkoliv je jim jejich postavení nepříjemné – jedná se o želarský zvyk. Obyvatelé jsou věřící, ve čtvrté ukázce vystupuje kněz. Ves má tvrdé jádro, lidé jsou zde silně semknutí, dovedou být velmi obětaví...

Autor	Název
Květa Legátová	Jozova Hanule
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Diagram klíčových postav	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Př. Perníková chaloupka: Rodiče poslali děti do lesa → děti se ztratily → děti objevily chaloupku celou z perníku.</p>	
Čím je sympatický Joza?	

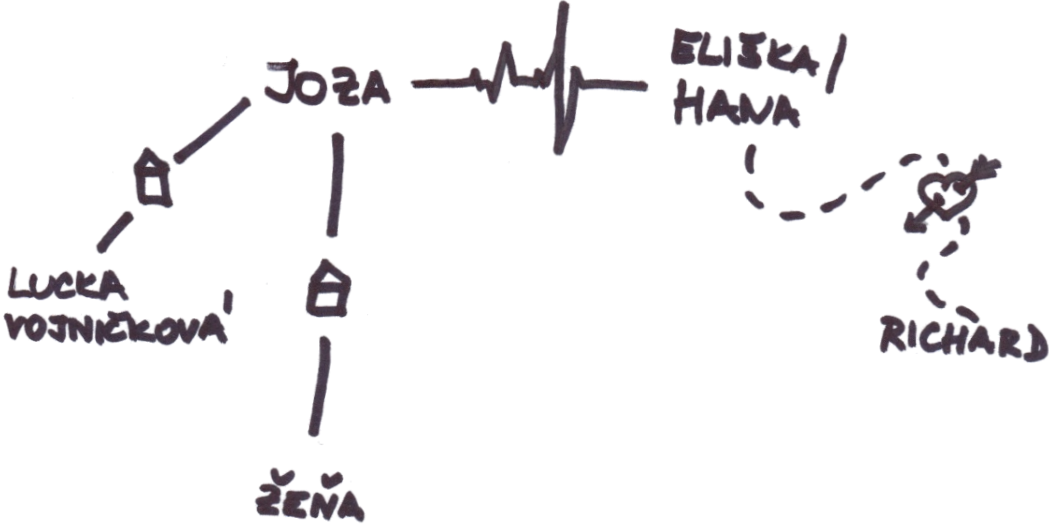
Jak se proměnila hlavní hrdinka?

V čem vidíš sílu Lucky Vojničkové?

Jak se v příběhu projevuje válka?

Zkus si představit Eliščinu situaci poté, co jí Rostislav oznámí, že musí zmizet. Jak by ses zachoval/a Ty?

Pokus se vytvořit popis vesnice Želary, který bude použit jako reklamní text do katalogu zájezdů cestovní kanceláře. (Zmínit se můžeš i o konkrétních místech, která budou při prohlídce Želar navštívena.)

Autor	Název
Květa Legátová	Jozova Hanule
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Praha: Paseka, 2002	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Osud mladé lékařky, která byla členkou protinacistického odboje a nyní se ukrývá v horské vsi, kde našla svou životní lásku.	
Diagram klíčových postav	
	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Lékařka Eliška je členkou odboje → při doručování tajného dopisu je málem zatčena → v nemocnici zachraňuje prostého muže Jozu, který jí vypráví o jeho vesnici v horách → kvůli nebezpečí v odboji se s Jozou odstěhuje do vsi Želary, kde si ho vezme za muže pod novou identitou – změní si jméno na Hana → v Želarech se z Hanule, jak ji Joza nazývá, stane nový člověk, souzní s prostředím a zamiluje si svého muže → do Želar na konci války dorazí ruští vojáci – znásilňují ženy a zabíjí muže → želarští muži se proti nim rozhodnou bojovat → Joza po jedné z bitek umírá → Hanule se po válce vrací zpátky do brněnské nemocnice, žádného jiného muže už vedle sebe nechce.</p>	
Čím je sympatický Joza?	
<p>Dle slov Hanule měl Joza rys osobnosti označovaný jako „pečeť matky“ – byl něžný, starostlivý a milující. Projevoval se pokorně, ale i statečně a spravedlivě. Tvrdě pracoval, aby s Hanulí mohli vést pohodlný život. Jeho vlastnosti jsou vesměs kladné, ačkoliv na začátku příběhu může kvůli nevědomosti hlavní hrdinky působit jako hlupák. Právě díky těmto vlastnostem na nás Joza působil sympaticky.</p>	

Jak se proměnila hlavní hrdinka?

Na začátku příběhu stojí mladá naivní lékařka Eliška, která má za milence staršího doktora Richarda, chlupatého ženatého muže, sobce. Po nutné migraci se z Elišky stává Hana, čímž začíná její přeměna v jiného člověka. Postupně se učí domácím pracím, osvojuje si nové lékařské dovednosti od babky kořenářky, přestane si na svém muži Jozovi vybíjet frustraci a objeví v něm svou životní lásku. Na konci příběhu se z ní stává mnohem zkušenější Hanule, kterou již neláká náruč Richarda, zůstává navždy věrná Jozovi.

V čem vidíš sílu Lucky Vojničkové?

Lucka Vojničková, želarská babka kořenářka, má i v sedmdesáti letech obrovskou fyzickou sílu. I přesto, že alkohol pije jako statný muž, její zdraví tím není nijak narušené. Lucka projevuje obrovskou duševní sílu a sebejistotu – během léčebných procesů je neoblomná, k lidem dokáže být velmi tvrdá. Jako snad jediná v Želarech zůstává ateistkou, přesto v ní ale dřímá pokora a mravnost.

Jak se v příběhu projevuje válka?

Válka se v příběhu objevuje jako součást životní zkušenosti románových postav. Zpočátku se čtenář dozvídá o českém protinacistickém odboji a částečně i o jeho fungování za války, dále o potravinových lístcích a kenkartě, které k válce též neodmyslitelně patří. V závěru se autorka zmiňuje o československé brigádě a následně se válka dotkne i zapadlé horské vesnice Želary, která dosud žila válkou téměř nepoznamenaná. Ruští vojáci zničí blízkou ves Šádova Huť a až po mnohých znásilněních a vraždách jsou z krajiny vyhnáni.

Zkus si představit Eliščinu situaci poté, co jí Rostislav oznámí, že musí zmizet. Jak by ses zachoval/a Ty?

Individuální.

Pokus se vytvořit popis vesnice Želary, který bude použit jako reklamní text do katalogu zájezdů cestovní kanceláře. (Zmínit se můžeš i o konkrétních místech, která budou při prohlídce Želary navštívena.)

Želary jsou místem doslova zapomenutým v horách, ve slovenském pohraničí. Působivost okolní krajiny a semknutí místních obyvatel vytváří nezapomenutelný, téměř mystický zážitek. Při prohlídce vesnice budete mít možnost navštívit želarské stavení zrekonstruované v době druhé světové války, tzv. domek starého Mánka, i bývalý domov tradiční babky kořenářky.

Radka Denemarková
Peníze od Hitlera
 (Letní mozaika)

Srdce v hrudi prudce bubnuje, takové nesnesitelné dusno a já nemohu ovládnout zimniční řas. Na každém čtverečním centimetru vyslídím dotek svých nejbližších. Dotek života, který jsem žila. Teď život pozoruju. Však já najdu způsob, jak život přežít.

Musím se sebrat, ovládnout nadouvající se oční víčka. Ne se před cílem zhroutit jako před hodinou. Tam. Na oslněné louce v blízkosti škarpy se zkroucenými třešněmi. Všechno bude dobré, jsem v bezpečí, zvířátko zaleze do svého pelechu. S něžnou letmostí se dotýkám jabloňových lístků, větví, laťkové konstrukce altánu, přejdu rozlehlý, leštěnými kameny vydlážděný dvůr. Až k vyřezávaným dveřím se speciálním kováním. S ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka. A které pro ni pečlivě vyrobil mladý kovářův pomocník Ládínek Stolař.

Ztuhlými prsty obejmu kovovou vlnovku černé kliky, překryju hadí obrazce. Zatlačím plnou vahou svého těla. Je odemčeno.

Vejdu.

Nemilosrdná rána naděje přímo mezi oči. Na vysokém stojanu v hale visí tatínkův klobouk, ještě tam visí, nestačil si ho *tehdy* nasadit, přestože bez pokrývky hlavy z domu nevycházel. Nikdy. Nestačil si ho *tehdy* nasadit, když ho gestapo odváželo. My se zaskočeně dívali. Jak se postupně drápe na korbu malého nákladáku, kde už kdosi seděl; posouvali se, aby mu udělali místo. Zaskočeně jsme sledovali i maminku, k níž jsme rozpačitě vzhlíželi. Která neplakala, nerozčilovala se, nepanikařila. *Říkala jsem mu to, mezkovi, počkáme nějakou dobu u našich, v Praze, ve vnitrozemí, pak by se vidělo.*

Věřila, že se tatínek vrátí. Že je to omyl. A nejmíc se jí dotklo, že tatínka neposadili do osobního auta, že musel na rozhrkané nákladní auto k ostatním. A že mu neurvale strhli pásku, kterou si spěšně navlékal.

Nikdy jsem ho už neviděla. Nikdy.

Teď můžu nahnátnout jeho klobouk.

V jaké formě (ich, er) je napsán úryvek? Proč asi?

Krátce popiš, odkud a kam jde hrdinka.

Jaký zaujímá hrdinka vztah k popisovanému prostředí? Z čeho tak soudíš?

Jaké předměty vyvolávají u hrdinky vzpomínky?

Z jakého důvodu je asi některý text psán kurzívou (písmo mírně skloněné doprava)?

Co bylo pro hrdinku „nemilosrdnou ránou naděje“?

Jak by se asi hrdinka cítila, kdyby v jejím domově po návratu z války již nežili její rodiče, ale někdo jiný?

V dubové almaře s vyřezávaným horním dílcem natrefili na ženskou v modrých šatech. A znásilnili. Kulometem. Strašně se mi chce zařehnat jako rozdováděné kobyle. Kytíčkovaný rukáv se odmlčí. Leká se studu a viny, která přepadá, která vždycky přepadne oběti. Viníky ne. A mně se chce chechtat. Že už bych přelezla sluneční zeď, přešplhala tenkou hranici světa bláznů, opřela se o zeď z papíru? Znásilnění studeným kovem, který se třením zahřívá, mi připadá směšné. Nepřekvapuje mě, to zas ne, teď už se nedivím ničemu. Nedivím, i když nerozumím. Cloumá se mnou chuť bublavě se chlázat, ryčivě se zagebit, plácát se do steh. Taková chuť jásavě se řehnat až k mokrým očím mě přepadala, když jsem se plahočila *odtamtud*. Jazykem, zuby, rty přehradím vodopád, zadržím ohňostroj smíchu.

Otočím tvář ke zdi. (...)

Frau mě – v domnění, že pláču – hladí po rameni.

Ona přijímá svůj osud vyrovnaně. Jenomže ona může svou vinu pojmenovat. Nacistům nebránila, k Čechům se chovala zpupně vždycky, s mužem se hrnula do Henleinovy strany, bála se prý čechizace. Hitlera – i když jen vlažným pokynutím, jak dnes tvrdí – s fanatiky vítala. Ale co já? Čím já jsem vinna? A co když to byla ona, kdo poslal moji rodinu na východ? (...)

„A proč jsi teda raději nezůstala v koncentračním táboře pro židovské rodiny? Se svým bratrem? Špatně jste si nežili, viděla jsem film.“

„Co prosím?“

„Proč jsi raději nezůstala v Polsku?“

Odtáhnu se v přívalu zhnusení. Tahle umouněná ženská, tahle ubohá služtička věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obyváček. Pohrdá mnou, protože jsem opovrhla výsadou spokojeného života v baráku na východě. Pohrdá mnou. Aniž by to přiznala.

Jakou emoci v hrdince vyvolalo znásilnění ženy v modrých šatech? Čím se tato emoce projevila?

Proč hrdinku tento výjev „nepřekvapil, to zas ne, teď už se nediví ničemu“?

Jak bys jinými slovy popsal/a výraz „zagebit se“?

V jakém koncentračním táboře mohla být hrdinka?

„Věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obyváček.“ Co se skrývá pod spojením „uječený knírek“?

Promluví ke všem a k nikomu.

Jen řasy se mi začínají chvět. Ten mikroskopický třes ohlašuje blížící se příval, dravý tok a proud, bouři. Zatím se jen stmívá a hromadí dusno. Samotná bouře je ještě daleko. Rychle proměnit lítostnou bezmoc v obeliskový vztek. Rychle se upnout k jakékoliv představě, která mě vysvobodí.

Stolař mladší.

Představuju si, jak mu z úst rve jazyk. Zaživa. Růžového lososa. Rozprostřu si ho na chleba namazaný máslem. Na plátek chleba položím ten podlouhlý kus lososa, ten solený sleďový fileť, olejovitý jazýček naložený ve slinách, do kterého se zakousnu, ještě v mých ústech by sebou několikrát zamrskal. Ani hlásku by nevydal. Možná zaúpění.

Projevem jaké emoce je poslední odstavec ukázky? Doplně za poslední odstavec větu, která tuto emoci dovrší.

Hlavně se udržet v latí, nezkolabovat, neječet. Tato věta prostupuje knihu rovnou několikrát jako motto. Kam bys ji zařadil/a v předcházející ukázce?

Radka Denemarková
Peníze od Hitlera
 (Letní mozaika)

Srdce v hrudi prudce bubnuje, takové nesnesitelné dusno a já nemohu ovládnout zimniční řas. Na každém čtverečním centimetru vyslídím dotek svých nejbližších. Dotek života, který jsem žila. Teď život pozoruju. Však já najdu způsob, jak život přežít.

Musím se sebrat, ovládnout nadouvající se oční víčka. Ne se před cílem zhroutit jako před hodinou. Tam. Na oslněné louce v blízkosti škarpy se zkroucenými třešněmi. Všechno bude dobré, jsem v bezpečí, zvířátko zaleze do svého pelechu. S něžnou letmostí se dotýkám jabloňových lístků, větví, laťkové konstrukce altánu, přejdu rozlehlý, leštěnými kameny vydlážděný dvůr. Až k vyřezávaným dveřím se speciálním kováním. S ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka. A které pro ni pečlivě vyrobil mladý kovářův pomocník Ládínek Stolař.

Ztuhlými prsty obejmu kovovou vlnovku černé kliky, překryju hadí obrazce. Zatlačím plnou vahou svého těla. Je odemčeno.

Vejdu.

Nemilosrdná rána naděje přímo mezi oči. Na vysokém stojanu v hale visí tatínkův klobouk, ještě tam visí, nestačil si ho *tehdy* nasadit, přestože bez pokrývky hlavy z domu nevycházel. Nikdy. Nestačil si ho *tehdy* nasadit, když ho gestapo odváželo. My se zaskočeně dívali. Jak se postupně drápe na korbu malého nákladáku, kde už kdosi seděl; posouvali se, aby mu udělali místo. Zaskočeně jsme sledovali i maminku, k níž jsme rozpačitě vzhlíželi. Která neplakala, nerozčilovala se, nepanikařila. *Říkala jsem mu to, mezkovi, počkáme nějakou dobu u našich, v Praze, ve vnitrozemí, pak by se vidělo.*

Věřila, že se tatínek vrátí. Že je to omyl. A nejvíc se jí dotklo, že tatínka neposadili do osobního auta, že musel na rozhrkané nákladní auto k ostatním. A že mu neurvale strhli pásku, kterou si spěšně navlékal.

Nikdy jsem ho už neviděla. Nikdy.

Teď můžu nahnát jeho klobouk.

V jaké formě (ich, er) je napsán úryvek? Proč asi?

Příběh v příspěvku je napsán v ich-formě, která se vyznačuje vyprávěním v první osobě jednotného čísla – příběh tak mohou čtenáři číst z pohledu vyprávějíci postavy. Obecně takové vyprávění může vyvolat pocit reality a osobní zkušenosti autora – tím se text stává působivějším. Žáci uvádějí možnost se do textu více vžít, text naplněný emocemi jim v ich-formě připadá mnohem poutavější než v er-formě, do které si text následně zkusili převést.

Krátce popiš, odkud a kam jde hrdinka.

Hrdinka v předkládaném příspěvku prochází sadem (zde se dotýká jabloňových lístků, větví), kolem altánu a po dvoře dojde až k domu, který je jejím domovem. Žáci mylně uváděli i to, že hrdinka přichází do koncentračního tábora či do Prahy. Někteří žáci se rovněž domnívali, že hrdinka jde z Prahy – tuto informaci, leč pravdivou, však v textu nenalezneme. Jedna ze žaček též uvedla časové umístění: „Jde ze života, který žila, nyní jde žít svůj svět.“

Jaký zaujímá hrdinka vztah k popisovanému prostředí? Z čeho tak soudíš?

Hrdinčin vztah ke známému prostředí je láskyplný, něžný, nachází se v tolik milovaném a stýskaném domově, cítí se v bezpečí. Dotýká se zde věcí, které zhmotňují její vzpomínky na dětství. Předměty jí však připomínají i krutou realitu. Vztah může být vnímán jako bolestný.

Jaké předměty vyvolávají u hrdinky vzpomínky?

Z explicitně zmíněných předmětů, které u hrdinky vyvolávají vzpomínky, lze jmenovat dveře se speciálním kováním, s ornamenty propletených hadích těl, které navrhovala maminka hrdinky, nebo tatínkův klobouk.

Z jakého důvodu je asi některý text psán kurzívou (písmo mírně skloněné doprava)?

V daném úryvku se nachází dva momenty, v nichž je kurzíva použita. V každém případě se jedná o jiný účel užití. U slova *tehdy* hrdinka zvláště upozorňuje na zlomový časový okamžik, který maximálně vystihuje pouze jedno jediné slovo. V druhém případě (*Říkala jsem mu to, mezkovi, počkáme nějakou dobu u našich, v Praze, ve vnitrozemí, pak by se vidělo.*) se jedná o již použitou přímou řeč, na níž hrdinka vzpomíná. Mnoho žáků neodhalilo, že v textu se kurzíva vyskytuje dvakrát – učitel může dle pokročilosti skupiny na tento jev upozornit. Se žáky je možné otevřít diskusi, kde všude se setkávají s kurzívou, užitečné je též připomenout s ní související

typografická pravidla.

Co bylo pro hrdinku „nemilosrdnou ránou naděje“?

Jako nemilosrdnou ránu naděje hrdinka označuje tatínkův klobouk, který si nestačil nasadit, než ho odvezlo gestapo. Klobouk dříve signalizoval, že je tatínek doma – právě proto zde hrdinka mluví o nemilosrdné naději. Kdyby zde klobouk nebyl, naděje na přítomnost otce by byla pravděpodobně mnohonásobně nižší. U této otázky je možné s žáky prodiskutovat, v jakých jiných situacích může být naděje nemilosrdná (uvádět budou pravděpodobně milostné vztahy, nevyléčitelné nemoci či pohřešování člověka).

Jak by se asi hrdinka cítila, kdyby v jejím domově po návratu z války již nežili její rodiče, ale někdo jiný?

Taková situace by pro hrdinku pravděpodobně znamenala absolutní zklamání, nepochopení, dožadovala by se vysvětlení, kde jsou její příbuzní, proč v jejím domově žijí jiní lidé – odkud by je měla znát a proč se tak stalo. Na základě této otázky může učitel vyvolat diskusi, zda se někdy v české historii udály podobné situace. Žáci znali téma z filmu Habermannův mlýn (režie Juraj Herz, rok 2010) na motivy knižní předlohy Josefa Urbana.

V dubové almaře s vyřezávaným horním dílcem natrefili na ženskou v modrých šatech. A znásilnili. Kulometem.

Strašně se mi chce zařehat jako roz dováděné kobyle. Kytičkovaný rukáv se odmlčí. Leká se studu a viny, která přepadá, která vždycky přepadne oběti. Viníky ne. A mně se chce chechtat. Že už bych přelezla sluneční zeď, přešplhala tenkou hranici světa bláznů, opřela se o zeď z papíru? Znásilnění studeným kovem, který se třením zahřívá, mi připadá směšné. Nepřekvapuje mě, to zas ne, teď už se nedivím ničemu. Nedivím, i když nerozumím. Cloumá se mnou chuť bublavě se chlázat, ryčivě se zagebit, plácát se do stehů. Taková chuť jásavě se řehat až k mokřým očím mě přepadala, když jsem se plahočila *odtamtud*. Jazykem, zuby, rty přehradím vodopád, zadržím ohňostroj smíchu.

Otočím tvář ke zdi. (...)

Frau mě – v domnění, že pláču – hladí po rameni.

Ona přijímá svůj osud vyrovnaně. Jenomže ona může svou vinu pojmenovat. Nacistům nebránila, k Čechům se chovala zpupně vždycky, s mužem se hrnula do Henleinovy strany, bála se prý čechizace. Hitlera – i když jen vlašným pokynutím, jak dnes tvrdí – s fanatiky vítala. Ale co já? Čím já jsem vinna? A co když to byla ona, kdo poslal moji rodinu na východ? (...)

„A proč jsi teda raději nezůstala v koncentračním táboře pro židovské rodiny? Se svým bratrem? Špatně jste si nežili, viděla jsem film.“

„Co prosím?“

„Proč jsi raději nezůstala v Polsku?“

Odtáhnou se v přívalu zhnusení. Tahle umouněná ženská, tahle ubohá služtička věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obýváček. Pohrdá mnou, protože jsem opovrhla výsadou spokojeného života v baráku na východě. Pohrdá mnou. Aniž by to přiznala.

Jakou emoci v hrdince vyvolalo znásilnění ženy v modrých šatech? Čím se tato emoce projevila?

Znásilnění neznámé ženy kulometem vyvolalo u hrdinky bezmoc, zhnusení, následně i laxnost (otočení ke zdi). Bezmoc se projevuje bláznivým chováním – chuť smát se, aniž by situace byla sebemeně vtipná. Žáky bude pravděpodobně zajímat, zda bylo znásilnění v koncentračních táborech běžné. Na téma sexuálního zneužívání v období holokaustu vznikla v Německu dokonce putovní výstava, která přinesla svědectví vězenkyň, jež nacističtí dozorcí nutili k prostituci. Vězenkyň měly za jediný den přijmout sedm až osm mužů. Hlavním motivem nacistů k těmto vynuceným aktům byla pravděpodobně motivace mužů k vyššímu výkonu v práci. Většina vězňů však vůbec nebyla ve stavu, kdy by jim návštěva nevěstince přinesla blaho, nešlo tak o nikterak často využívanou službu. Ženy byly za války spíše zneužívány nacistickými dozorcí i dozorkyněmi, za jejich přízeň se jim dostávalo lepší stravy i zázemí, pro mnohé tak znamenala prostitute vyšší naději na přežití.

Proč hrdinku tento výjev „nepřekvapil, to zas ne, teď už se nediví ničemu“?

Hrdinka už pravděpodobně zažila podobné či horší situace v koncentračním táboře. Žáci uváděli, že takové výjevy se ve válce děly denně, „Němci tohle dělali normálně“ nebo „Němci byli schopni všeho“.

Jak bys jinými slovy popsal/a výraz „zagebit se“?

Výraz „zagebit se“ lze jinými slovy popsat jako pronikavě se zasmát (cha-cha-cha).

V jakém koncentračním táboře mohla být hrdinka?

Podle Frau hrdinka nezůstala v Polsku – nabízí se tedy Auschwitz – Birkenau (Osvětim – Březinka), Gross-Rosen, Plaszów, Soldau, Stutthof, Treblinka. U žáků základní školy považujeme za velice dobrý výsledek, pokud uvedou Osvětim, Březinku či Treblinku. Většina žáků uvádí s jistotou pouze Osvětim. V době psaní této diplomové práce v březnu 2018 byl aktuálním tématem polský zákon zpřísňující normy o popírání holokaustu – pokuta či trest

odnětí svobody mohly hrozit tomu, kdo by za holocaust činil spoluodpovědné Poláky nebo polský stát. S žáky je možné otevřít diskusi na téma popírání holocaustu.

„Věří, že pro mě uječený knírek vystavěl koncentrované sídliště, útulný obyváček.“ Co se skrývá pod spojením „uječený knírek“?

Pod spojením „uječený knírek“ se skrývá hlavní osoba německého holocaustu – Adolf Hitler. Jeho nejznámějším vizuálním rysem byl knírek pod nosem, který je v dnešní době symbolem mnoha vtipů. Když žena uvádí: „Špatně jste si nežili, viděla jsem film,“ má na mysli agitační filmový dokument *Vůdce daroval Židům město* natočený v roce 1944 v Terezíně po návštěvě organizace Červený kříž v táboře. Film byl velice idylický, jeho záběry neměly s realitou nic společného.

Promluví ke všem a k nikomu.

Jen řasy se mi začínají chvět. Ten mikroskopický třes ohlašuje blížící se přívál, dravý tok a proud, bouří. Zatím se jen stmívá a hromadí dusno. Samotná bouře je ještě daleko. Rychle proměnit lítostnou bezmoc v obeliskový vztek. Rychle se upnout k jakékoli představě, která mě vysvobodí.

Stolař mladší.

Představuju si, jak mu z úst rve jazyk. Zaživa. Růžového lososa. Rozprostřu si ho na chleba namazaný máslem. Na plátek chleba položím ten podlouhlý kus lososa, ten solený sleďový fileť, olejovitý jazýček naložený ve slinách, do kterého se zakousnu, ještě v mých ústech by sebou několikrát zamrskal. Ani hlásku by nevydal. Možná zaúpění.

Projevem jaké emoce je poslední odstavec ukázky? Doplň za poslední odstavec větu, která tuto emoci dovrší.

Poslední odstavec prostupuje bouřlivá, masochistická nenávisť k osobě Stolaře mladšího. Žáci též uvádějí hněv a vztek. Žáky popisovaná krutost či nemilosrdnost je určitě na místě, nejedná se ale o emoce, nýbrž vlastnosti.

Věta završující nenávistnou emoci může být též velmi expresivně zabarvena, žáci využívali vulgární výrazy, případně se drželi popisu dané emoce („Jak já ho nenávidím.“, „Nenávidím ho.“). Z doplnění žáků uvádíme pouze vybrané: „Nebolí mě, že dělám tyto věci, protože on si o to říkal.“ „Až tak dokážu být krutá.“ „A když s ním skončím, úplně skončím, přejdu k dalšímu.“ „Hajzl jeden!“ Jeden z žáků uvedl závěrem pouhý větný ekvivalent: „Kripl.“

Hlavně se udržet v latí, nezkolabovat, neječet. Tato věta prostupuje knihu rovnou několikrát jako motto. Kam bys ji zařadil/a v předcházející ukázce?

V knize autorka zařadila tuto větu na konec čtvrtého odstavce. Stejně tak ji ale je možné zařadit i na konec odstavce druhého a třetího nebo na začátek druhého odstavce. Při interpretaci záleží na tom, kterou část textu žáci vnímají jako nejvíce expresivní. Žáci vhodně uváděli také možnost zařazení motto za větu „Samotná bouře je ještě daleko.“.

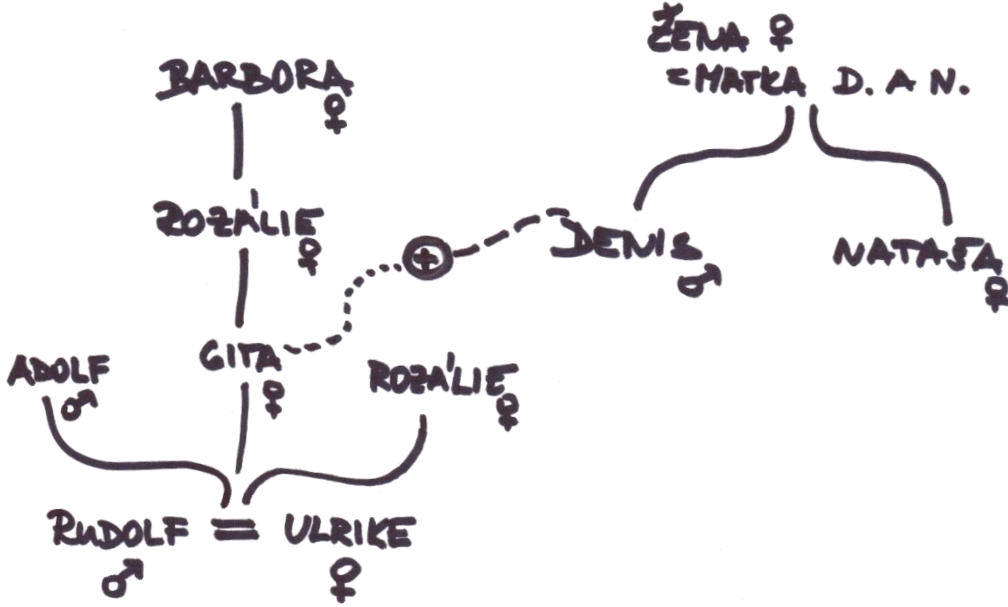
Autor	Název
Radka Denemarková	Peníze od Hitlera
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Diagram klíčových postav	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Př. Perníková chaloupka: Rodiče poslali děti do lesa → děti se ztratily → děti objevily chaloupku celou z perníku.</p>	
Jaký problém řeší Gita Lauschmannová?	

Jaké stanovisko ke Gitině problému zaujímá její vnučka Bára?

Jakou roli má v příběhu Denisova rodina?

Pokus se popsat své pocity při čtení knihy.

Napiš nekompromisní úřední dopis starostovi Puklic, ve kterém ho jménem Gity Lauschmannové požádáš o navrácení majetku.

Autor	Název
Radka Denemarková	Peníze od Hitlera
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Brno: Host, 2006	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Zabavení majetku československé židovské rodiny s německým původem v roce 1945 a jeho následná restituce	
Diagram klíčových postav	
	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Gita se vrací z koncentračního tábora domů → v domě nachází cizí rodinu → cizí žena obývající dům její rodiny ji zachrání před smrtí → Gita se dostává do pracovního tábora a poté do Prahy, ke své tetě Ottilii → vystuduje medicínu a začne pracovat jako praktická lékařka, posléze patoložka → poprvé se vdá, osudu její nové rodiny však není přáno – čtyřměsíční syn je zavražděn a následně spáchá sebevraždu i její muž → po hospitalizaci na psychiatrii se Gita vdá podruhé a porodí dceru Rozálku → v roce 2005 se jí podaří rehabilitace zesnulých rodičů → chce jim v Puklicích vystavět pomník a otevřít muzeum zemědělství, pukličtí obyvatelé jí ale žádný majetek vracet nechtějí → předsudní jednání se zástupci obce se nepodaří, Gita se však při něm seznámí s Denisem, s nímž následně tráví čas jako s partnerem → v závěru knihy Gita umírá, řešení restituce majetku za ni přebírá vnučka Bára, studentka práv.</p>	
Jaký problém řeší Gita Lauschmannová?	
Gita Lauschmannová se po návratu z Osvětimi v roce 1945 chtěla vrátit do domu svých rodičů, ten však již obývali jiní občané Puklic. Majetek rodiny Lauschmannů byl kompletně zabaven cizími lidmi,	

jelikož Lauschmannovi byli podle Puklických kolaboranti a Němci. V roce 2005 získává Gita potvrzení o řádném československém občanství svých mrtvých rodičů a tím i právo získat majetek zpět.

Jaké stanovisko ke Gitině problému zaujímá její vnučka Bára?

Bára se snaží vést v otázce restituce majetku nekompromisní boj, který jí mírně kazí Gitina tvrdohlavost a touha vykřičet její životní příběh. Zatímco cílem Gity je postavit otci v Puklicích pomník, který by připomínal jeho osobnost, pro Báru je podstatný zabavený majetek a jeho hodnota.

Jakou roli má v příběhu Denisova rodina?

Denis sám se stává prostředníkem mezi Gitou Lauschmannovou a starostou obce Puklice ve sporu o návrat majetku rodiny Lauschmannových. Posléze je mu Gita sympatická natolik, že se s ní začne setkávat jako její partner. Denisova matka zachránila Gitu před smrtí po jejím návratu do Puklic v roce 1945, zároveň byla jednou z osob, které zavraždily Gitina bratra Adina. Denisova sestra Nataša provozuje obchod s potravinami v domě Gity Lauschmannové. Gitu nenávidí za to, že ji chce připravit o majetek i živnost.

Pokus se popsat své pocity při čtení knihy.

Individuální.

Napiš nekompromisní úřední dopis starostovi Puklic, ve kterém ho jménem Gity Lauschmannové požádáš o navrácení majetku.

MUDr. Gita Lauschmannová
pražská adresa

Ladislav Stolař, starosta Puklic
puklická adresa

V Praze, červen 2005

Vážený pane Stolaři,

za svého zesnulého otce Rudolfa Lauschmanna a matku Ulrike Lauschmannovou Vás žádám o okamžité navrácení majetku mé rodiny, který občané Puklic v roce 1945 neprávem zabavili. Úřad finálně stvrdil, že moji rodiče nebyli ani kolaboranty, ani Němci, ale řádnými československými občany.

Na předání majetku do mého vlastnictví se prosím domluvte s mými právními zástupci.

S pozdravem

MUDr. Gita Lauschmannová

V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji (*pozn. Rachel*) uviděla. Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. Šla jako ve snu. Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vidím to jako dnes. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného, že se mi sevřelo hrdlo. (...) Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.

Co si představuješ pod pojmem transport?

Co je to ghetto? O jaké ghetto se asi mohlo jednat?

Jak je charakterizována Rachel?

Proč asi autorka pro židovskou hrdinku vybrala jméno Rachel?

Na cestě do Ágry jsme se zastavili ve Váránasí. Poutníci na ghátech v řece rituálů. Svatý obřad omývání. Hinduista se žlutou šňůrou bráhmana kolem krku. Nejvyšší kasta. Uctívaná bohyně odnáší lidské hříchy. Ganga. Kdysi prý tekla v nebi. (...)

Upoutal mě hlouček lidí dřepících kolem ohně. Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali a já jsem se od nich vzdaloval v deliriu z atmosféry místa, které mě ovládlo. Oheň. Síla živlu a neznámých božstev. Přikradl jsem se blíž... Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo. Trčela z ní seschlá chodidla, na které plamen zatím nedosáhl. (...)

Děšť stéká po ghátech. Na otýpkách hoří mrtvá těla, aby jejich popel odnesla řeka. Ozývá se volání. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.

– A jeho tělo se nespálí?

–Ne. Zabalí ho do plátna, zatíží kameny a hodí do řeky. Jen těla svatých mužů a mrtvých dětí jsou bez hříchů. Proto neprocházejí očistným ohněm.

–A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

V jakém prostředí se odehrává tato ukázka?

Co si představuješ pod pojmem „gháty“?

Co víš o řece Ganze?

Kdo je to Ráma, jehož jméno je pravda? Můžeš ho znát z jednoho starověkého eposu.

Jak se nazývá proces zpopelnění mrtvého těla jedním slovem?

Proč některá těla v tradici dané země zpopelňována nejsou?

Proč vypravěč Dan položil závěrečnou otázku: A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelploc. V plátěných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovaly. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. Bylo jí jasné, na co myslím, dokonce ji to pobavilo. Buď ráda, že nás rovnou neskalpovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.

–Vypadáme jako trhani.

Zavrtěla hlavou.

–Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvícení.

Pomalu jsem si začala uvědomovat, jak podivný je okolní vzduch. Pach z dobytčáku vystřídal jiný smrad. Byl všude. Ráchel ztuhly rysy. Pohled přikovaný k mračnu. Štiplavý, nakyslý pach spáleného masa. Zнала ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů.

Co je to apelploc? Z jakého jazyka výraz pochází?

„Buď ráda, že nás rovnou neskalpovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.“ Co znamenalo získat skalp v knihách Karla Maye? Znáš nějakou jeho knihu?

Ke komu Ráchel přirovnala sebe a druhou hrdinku? Proč?

V daném úryvku se propojují vzpomínky s přítomností. O které vzpomínky se jedná?

Neubráníla jsem se otázkám. Někdy jich byly celé lány. Že nás chtějí zabít, tomu rozumím. Ale proč nás před tím musí takhle ponižít? Proč to dělají?

Ráchel nejdříve zkoušela hledat odpovědi.

–Protože je jednodušší dát ránu z milosti někomu, kdo už nevypadá jako člověk, než ubít vzpřímenou lidskou bytost, která zná svou cenu. Dělají si alibi. Alibi svému svědomí.

Postupem času přišla na to, že odpovědi nic neřeší. Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.

(...)

–Přestaň myslet. Jedině tak najdeš to, čemu říkáš Bůh.

Nevěřila jsem svým uším. Nikdy neměla pro mého Boha jedno dobré slovo.

Jak Ráchel chápala ponižování? Kdo mohl obě hrdinky ponižovat?

Jak rozumíš myšlenku „Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.“?

Pokus se vlastními slovy vysvětlit, jakou formu vnitřní – psychické – obrany Ráchel v Osvětimi zvolila.

V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji (*pozn. Ráchel*) uviděla. Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. Šla jako ve snu. Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vidím to jako dnes. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného, že se mi sevřelo hrdlo. (...) Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.

Co si představuješ pod pojmem transport?

Pojem transport je dnes převážně užíván ve významu doprava lidí nebo přeprava nákladu. Za nacistického režimu byl tento výraz používán pro příjezd dalších vězňů z jejich domovů nebo z jiných pracovních táborů do táborů koncentračních, vyhlazovacích. Žáci slovo znali z angličtiny, výrazu tak většinou rozuměli. Nijak výrazně ho ale nespojovali s protektorátním režimem.

Co je to ghetto? O jaké ghetto se asi mohlo jednat?

Jako ghetto je obvykle označována část území, na níž jsou ostatními spoluobčany vykázaní lidé stejného náboženství, národnosti či rasy. Z historie jsou nejnámější právě židovská ghetta. Dnes se slovo používá v hyperbolickém významu pro sídelní jednotky nadměrně obydlené romskými občany (např. mostský Chanov) či asijské tržnice (např. pražská Sapa). V ukázce se může jednat o ghetto Terezín (příběh Hany Andronikovy se odehrává právě zde), Varšavské ghetto, Krakovské ghetto apod. Žáci uváděli převážně ghetto Terezín – jiné ani neznali. Někteří chápali ghetto jako synonymum k Terezínu. S žáky je možné otevřít otázku, jak si představují každodenní život v ghettu.

Jak je charakterizována Ráchel?

V ukázce nalezneme přímou charakteristiku hlavní hrdinky: „Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. (...) Na sobě světlomodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak neskutečně smutného...“ Žáci si u této otázky mohou zopakovat pojmy z oblasti výuky slohu – charakteristika (zpravidla popisuje duševní profil osoby) a vnější charakteristika (popis charakterizované osoby).

Proč asi autorka pro židovskou hrdinku vybrala jméno Ráchel?

Ráchel je křestní jméno hebrejského původu. Kvůli biblické tradici je v literatuře toto jméno často používáno pro pojmenování silných, obětavých židovských hrdinek. Kromě románu *Zvuk slunečních hodin* můžeme vzpomenout například na historický román německého autora Liona Feuchtwangera *Židovka z Toleda*. Odpověď na otázku sice znali pouze žáci z věřících rodin, přesto jsme se však rozhodli ji v konečné verzi pracovního listu ponechat – díky společné kontrole odpovědí si tímto způsobem ateističtí žáci rozšiřují svůj všeobecný přehled. Žákům můžeme také dovolit vyhledat odpověď na internetu.

Postava Ráchel se v Bibli objevuje v *Genesis, První knize Mojžíšově*. V biblickém příběhu hraje velkou roli krása Ráchel, která uhrane Jakóba. Ten si nejprve bere za ženu sestru Ráchel – Leu, až posléze se sblíží s Ráchel. Ráchel nejprve nemůže mít děti, přestože po nich velmi touží. Až po dlouhé době se Ráchel rodí syn Josef a posléze i syn Benjamín, u jehož porodu umírá. Křesťanská tradice spojuje Ráchel s dětmi, obětavostí a trpělivostí. (V Matoušově evangeliu se setkáváme s dnes již zažitým pojmem „Ráchelin nářek“, v němž „pláče nad svými dětmi, nad jejich ztrátou se nedá utěšit“.

Na cestě do Ágry jsme se zastavili ve Váranaší. Poutníci na ghátech v řece rituálů. Svatý obřad omývání. Hinduista se žlutou šňůrou bráhmana kolem krku. Nejvyšší kasta. Uctívaná bohyně odnáší lidské hříchy. Ganga. Kdysi prý tekla v nebi. (...)

Upoutal mě hlouček lidí dřepících kolem ohně. Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali a já jsem se od nich vzdaloval v deliriu z atmosféry místa, které mě ovládlo. Oheň. Síla živlu a neznámých božstev. Přikradl jsem se blíž... Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo. Trčela z ní seschlá chodidla, na které plamen zatím nedosáhl. (...)

Děšť stéká po ghátech. Na otýpkách hoří mrtvá těla, aby jejich popel odnesla řeka. Ozývá se volání. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.

– A jeho tělo se nespálí?

–Ne. Zabalí ho do plátna, zatíží kameny a hodí do řeky. Jen těla svatých mužů a mrtvých dětí jsou bez hříčů. Proto neprocházejí očistným ohněm.

–A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

V jakém prostředí se odehrává tato ukázka?

Popisované prostředí v ukázce je indické. Jedná se o část příběhu, v níž rodina Keplerova sídlí v Indii, kde Tomáš Kepler navrhuje domy pro Baťu. V ukázce nalezneme mnoho znaků typických pro Indii, žáci nejčastěji příběh lokalizovali podle hinduistických svatých obřadů, řeky Gangy či svatého města Váránasí, nejposvátnějšího města v Indii. S žáky je možné po rozpoznání místa, v němž se ukázka odehrává, vést brainstorming o Indii – žáci mají znalosti o asijském kontinentu nejen z hodin zeměpisu na základní škole, ale i z různých geografických vzdělávacích pořadů.

Co si představujete pod pojmem „gháty“?

S gháty se žáci v ukázce setkávají rovnou dvakrát. Poprvé: „Poutníci na ghátech v řece rituálů.“ Podruhé se mohou dočíst, že: „Děšť stéká po ghátech.“ Žáci většinou pojem ghát neznali, doporučujeme proto odpověď na otázku hledat společně. V souvislosti s touto ukázkou je také vhodné žákům promítnout fotografii indického Váránasí, na němž budou gháty v popředí zobrazeny.

Gháty jsou monumentální schodiště, která vedou od chrámů až do samotné řeky Gangy. Ve Váránasí jich nalezneme přes devadesát, táhnou se skoro šest kilometrů po západním břehu svaté řeky. Odehrávají se na nich rituály a náboženské obřady. Na několika ghátech ve Váránasí se odehrává i rituál spalování mrtvol popisovaný v ukázce.

Co víš o řece Ganze?

U otázky směřující ke znalostem o řece Ganze je opět nutné vycházet z poznatků, které žáci již nabyli při jiných vyučovacích hodinách. Žáci by měli vědět minimálně to, že je Ganga nejdelší řekou v Indii (její tok měří přes 2500 kilometrů). V širším povědomí mohou mít též, že hinduisté věří, že je koupel v Ganze očistí od všech hříčů, zpopelnění na jejích březích s následným rozptýlením v řece by jim potom mělo zajistit spásu duše.

Při četbě této ukázky můžeme znalosti žáků rozšířit: Ganga je pro hinduisty nejposvátnější řekou na světě. Nejvýznamnějším a nejposvátnějším místem na řece Ganze je Váránasí. Doplnit lze i informace o tom, že do řeky vytékají splašky z okolí, koupou se v ní zvířata, některé Indky v ní perou prádlo a v neposlední řadě zde po rituálech plavou těla zemřelých.

Kdo je to Ráma, jehož jméno je pravda? Můžeš ho znát z jednoho starověkého eposu.

Ráma byl princ/král z eposu Rámájana, který byl velmi odvážný při boji za záchranu ženy Síta. Síta mu byla absolutně láskyplně oddána. Ráma je v současné době chápán jako sedmé vtělení boha Višnu (náboženství višnuizmus). Některá asijská, resp. indická náboženství věří, že Ráma může zajistit člověku vstup do nebe – buď musí člověk alespoň jedenkrát přečíst daný epos, nebo na smrtelném loži vyslovit jméno „Ráma“.

Jak se nazývá proces zpopelnění mrtvého těla jedním slovem?

Zpopelnění mrtvého těla nebo také pohřeb žehem můžeme jedním slovem nazvat kremace. Žáci pojem znali z filmu *Vesničko má středisková* z úst Rudolfa Hrušínského: „Jeď do Pelhřimova. Prohlídni si krematorium. Ať víš, do čeho jdeš.“ Žáky můžeme při vzpomínce na tento film upozornit, že v Pelhřimově nikdy krematorium nebylo – jednalo se pouze o omyl scénáristy Zdeňka Svěráka.

Proč některá těla v tradici dané země zpopelňována nejsou?

Těla svatých mužů a mrtvých dětí nejsou zkažena hříchy, proto nemusí prodělat očistu ohněm.

Proč vypravěč Dan položil závěrečnou otázku: A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

Z ukázky je možné vyčíst, že vypravěč Dan je dítětem. „Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali (...).“ – V této části se dozvídáme, že vypravěčem ukázky je někdo, kdo je na výletě s rodiči. „Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.“ – Úkolem rodičů je umožnit dětem poznávat svět, učit je nové věci, proto jeden z rodičů upozorňuje Dana na pohřeb svatého muže. Daniel se na konci ukázky ptá: „A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?“ Jeho otázka směřuje k předešlé výpovědi rodiče, z níž lze pochopit, že těla mrtvých dětí se balí do pláten, zatěžují kameny a vhadzují do řeky.

Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelplac. V plátěných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovali. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. Bylo jí jasné, na co myslím, dokonce ji to pobavilo. Buď ráda, že nás rovnou neskalovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.

–Vypadáme jako trhani.

Zavrtěla hlavou.

–Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvětlení.

Pomaloučku jsem si začala uvědomovat, jak podivný je okolní vzduch. Pach z dobytčáku vystřídal jiný smrad. Byl všude. Ráchel ztuhly rysy. Pohled přikovaný k mračnu. Štiplavý, nakyslý pach spáleného masa. Znala ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů.

Co je to apelplac? Z jakého jazyka výraz pochází?

Podle Slovníku nespisovné češtiny je apelplac „vojenské nástupiště, prostor pro nástupy ve vojenských útvech a zejména ve věznicích“. Nástupiště bývalo umístěno v prostranství mezi jednotlivými baráky, resp. jejich bloky. Na apelplacech nejčastěji probíhalo sčítání vězňů, rozdělování podle pracovišť aj. Vězni se na apelplace většinou nesměli hýbat. Výraz pochází z německého „appellplatz“. Der Appell znamená v překladu rozkaz či nástup, der Platz je náměstí, prostranství nebo také volné místo.

„Buď ráda, že nás rovnou neskalovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.“ Co znamenalo získat skalp v knihách Karla Maye? Znáš nějakou jeho knihu?

Skalp označuje indiánskou trofej – kůži lebky s vlasy mrtvého člověka. Takto ho v knihách popisoval i Karel May. Nejslavnějším hrdinou knih Karla Maye je Vinetta – žáci znali například knihy Vinetta, Vinetta a Old Shatterhand, Syn lovce medvědů nebo Poklad ve stříbrném jezeře.

Ke komu Ráchel přirovnala sebe a druhou hrdinku? Proč?

Ráchel v ukázce přirovnává sama sebe i druhou hrdinku k duchovním, tibetským lámám, kvůli jejich fyzické podobě i obdobným stravovacím návykům. „Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace.“

V daném úryvku se propojují vzpomínky s přítomností. O které vzpomínky se jedná?

Ráchel v úryvku vzpomíná na život v Indii – na tibetské lámy a rituál u řeky Gangy, při kterém byla spalována mrtvá těla. „Znala ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů.“

Neubráníla jsem se otázkám. Někdy jich byly celé lány. Že nás chtějí zabít, tomu rozumím. Ale proč nás před tím musí takhle ponižít? Proč to dělají?

Ráchel nejdříve zkoušela hledat odpovědi.

–Protože je jednodušší dát ránu z milosti někomu, kdo už nevypadá jako člověk, než ubít vzpřímenou lidskou bytost, která zná svou cenu. Dělají si alibi. Alibi svému svědomí.

Postupem času přišla na to, že odpovědi nic neřeší. Být intelektuálem v Osvětlení, to byla vražedná kombinace.

(...)

–Přestaň myslet. Jedině tak najdeš to, čemu říkáš Bůh.

Nevěřila jsem svým uším. Nikdy neměla pro mého Boha jedno dobré slovo.

Jak Ráchel chápala ponižování? Kdo mohl obě hrdinky ponižovat?

Ponižování Ráchel chápala jako něco, co ubíjí lidskost. Pro nacisty bylo podle ní jednodušší zabít lidi, kteří už jako lidé dávno nevypadali a ani nefungovali či nesmysleli. Hrdinky byly ponižovány nacistickými důstojníky.

Jak rozumíš myšlenku „Být intelektuálem v Osvětlení, to byla vražedná kombinace.“?

Vzdělaní lidé, intelektuálové v době nacismu nikdy nemohli pochopit přemýšlení nacistů, pořád se ptali, jak a proč je to možné. Byli vzpurní, a to jim často přinášelo smrt. Několik žáků při rozboru vycházelo ze zkušeností z jiných knih a jako odpověď udávali, že intelektuál tlak v Osvětlení nemohl vydržet, a proto se zabil sám dříve, než ho zabil samotný režim.

Pokus se vlastními slovy vysvětlit, jakou formu vnitřní – psychické – obrany Ráchel v Osvětlení zvolila.

Ráchel přestala přemýšlet o čemkoliv, co se v Osvětimi dělo. Zanevřela na Boha, a tak pohřbila naději, kterou jiní vězni neustále křísili. Díky tomu ji tolik věcí nepřekvapilo, nerozesmutnilo, jednoduše o nich nepřemýšlela. Žáci uváděli také jenom prosté odříznutí od náboženského smýšlení.

Autor	Název
Kana Andronikova	Zvuk slunečních hodin
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Diagram klíčových postav	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Př. Perníková chaloupka: Rodiče poslali děti do lesa → děti se ztratily → děti objevily chaloupku celou z perníku.</p>	
Co ses v knize dozvěděl o Tomáši Baťovi?	

Jaký byl vztah Ráchel a Tomáše Keplerových?

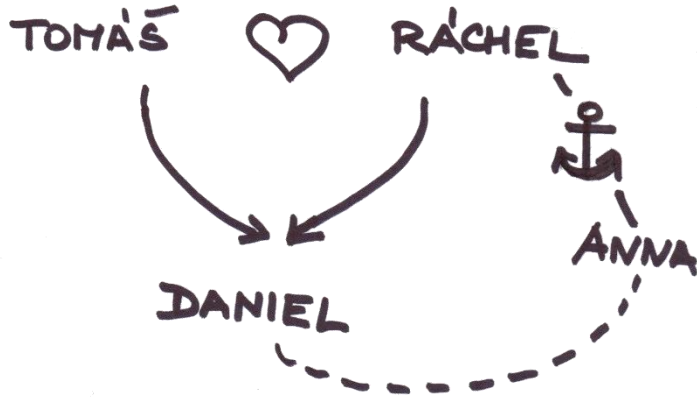
Jak vypadala Tomášova první návštěva indického tržiště?

Jaké události nejvíce ovlivnily život Ráchel?

Jaké události nejvíce zasáhly Annu v koncentračních táborech?

Jaká část příběhu na Tebe nejvíce zapůsobila?

Pokus se několika větami charakterizovat povahové vlastnosti Tomáše Keplera.

Autor	Název
Kana Andronikova	Zvuk slunečních hodin
Místo vydání: nakladatelství, rok vydání	
Praha: Knižní klub, 2001	
Hodnocení knihy	Rok přečtení knihy
	
Téma knihy	
Holocaust a život v protektorátu v kontrastu s životem v Indii 30. let; láska dvou lidí, kterým nebylo přáno se po druhé světové válce shledat	
Diagram klíčových postav	
	
Náčrt děje – pouze hlavní události s šipkami	
<p>Tomáš Keppler pracuje u Tomáše Bati jako projektant, za prací se přestěhuje do Indie → Ráchel se synem Danielem se přestěhují do Indie za Tomášem → matka Ráchel umírá a Ráchel se rozhodne den před počátkem druhé světové války vrátit se do Československa → zemře matka i otec Ráchel → Tomáš se snaží získat pracovní povolení do Argentiny pro celou rodinu, to se však stává neplatné dnem, kdy Hitler napadne Polsko → Ráchel je transportována do Terezína, kde se seznámí s Annou → obě jsou transportovány do Osvětimi → k transportu by měl nastoupit i malý Daniel, Tomáš ale začne předstírat jeho smrt, a tak Daniel válku nakonec dožije doma ve sklepě → Ráchel s Annou se dostanou do pracovního tábora v Hamburku → válka skončí a tábory jsou osvobozeny → Ráchel se vrací nemocná vlakem domů – poté, co vlak nečekaně zastaví, Ráchel vystoupí a zůstává uprostřed rozkvetlé louky → Anna se zachrání a emigruje do Ameriky → Daniel se s Annou setkává po letech v Coloradu, kde si navzájem sdělují svůj životní příběh.</p>	
Co ses v knize dozvěděl o Tomáši Baťovi?	
<p>Začátkem třicátých let měla Baťova firma pobočky na třech kontinentech (Evropa, Asie, Amerika), velice se jí dařilo, a tak stále nabírala nové lidi. Baťa měl vlastní stavební oddělení, které projektovalo prodejny obuvi po Československu i v dalších zemích v průmyslovém designu. Baťa se rozhodl vyrábět cenově dostupné zboží i pro chudé v Indii. Do zkrachování také držel v provozu rafinerii minerálních olejů v Konnagaru. Tomáš Baťa nepil ani nekouřil, jeho velkým koníčkem bylo umění. Nenáviděl čekání, což se mu stalo osudným. Dne 12. 7. 1932 při letu do Curychu na obhlídku</p>	

rozestavené továrny nevyčkal, než odejde mlha, a jeho letadlo narazilo do továrního komínu. Ředitelem firmy Baťa se poté stal jeho nevlastní bratr.

Jaký byl vztah Ráchel a Tomáše Kepplerových?

Ráchel s Tomášem spojovalo pouto umocněné nekonečným přátelstvím a nedozírnou sexuální přitažlivostí. Jejich vztah je v knize popisován jako něco silnějšího než láska. Jeden bez druhého nemohli fungovat, ačkoliv jejich povahy byly natolik odlišné – zatímco Ráchel byla rozverným, zuřícím ohněm, Tomáš klidnou vodou.

Jak vypadala Tomášova první návštěva indického tržiště?

Tomáš se poprvé vydal na tržiště v Kalkatě po příletu do Indie, chtěl koupit něco pro Ráchel. Na každém kroku mu obchodníci vnucovali zboží, chytali ho za ruce a za rukávy. Koupit se zde dalo na jednom místě vše – od oblečení přes živá zvířata až k ovoci a zelenině. Tržiště bylo velmi hlasité, s výraznou paletou barev i vůní.

Jaké události nejvíce ovlivnily život Ráchel?

K událostem, které zásadně poznamenaly život Ráchel, můžeme zařadit: přihlášení se k československé národnosti v roce 1930, stěhování do Indie, smrt druhého dítěte, nemoc její matky v roce 1939 a rozhodnutí vrátit se z Indie do Československa, smrt jejího otce, vlastní deportace do Terezína, omyl německého důstojníka a její následný přesun do Osvětimi, onemocnění po osvobození tábora.

Jaké události nejvíce zasáhly Annu v koncentračních táborech?

Anna se dostala do koncentračního tábora Terezín v roce 1943, zde po několika dnech zemřela její matka a následně i dobrovolně vyhladověla její teta Elsa. V táboře se tak ocitla úplně sama. Její samotu prolomil až příchod Ráchel, které se okamžitě ujala. Annu velice zasáhl i transport pianisty Gideona Kleina, jejího přítele, z Terezína do Osvětimi. Ona sama je po transportu do Osvětimi nucena k lesbické prostituci.

Jaká část příběhu na Tebe nejvíce zapůsobila?

Individuální.

Pokus se několika větami charakterizovat povahové vlastnosti Tomáše Kepplera.

Tomáš Keppler, projektant staveb, je puntičkářem nejen ve svém zaměstnání, ale i doma. Projevuje se s ostražitostí, příkrostí a strohostí i leckdy negativním pohledem na svět. Snaží se mít vše pod kontrolou a promyšlené. Jeho nálady a pocity má však plně v rukou Ráchel – je jí plně oddaný. Když má žít bez ní, cítí se jako bez duše.